

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ
ΓΕΩΡΓΩΝ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΜΙΧΑΛΑΡΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΟΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ο ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ
- ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ
- ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθούν:

- ❖ Χαρακτηριστικά των σημερινών νέων γεωργών στο Νομό Θεσσαλονίκης που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα των «Νέων Αγροτών».
- ❖ Αποτελέσματα παρακολούθησης των προγραμμάτων κατάρτισης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος και το κατά πόσο αυτά βοήθησαν στην εξέλιξή τους σε παραγωγούς – επιχειρηματίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

- Συστηματοποιημένη γνώση και πράξη που αφορά τον χειρισμό των φυτών και των ζώων και στοχεύει στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων με σκοπό την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, διατροφικών και μη.

- Η ελληνική γεωργία έχει τεράστια οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική αξία. Υπήρξε ανέκαθεν η «ατμομηχανή» της οικονομίας της υπαίθρου, αν και τα τελευταία χρόνια η γεωργική οικονομία έχει παραχωρήσει την πρωτοκαθεδρία της στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών.
- Αποτελεί ένα σύστημα διατεταγμένων υποσυνόλων, καθένα από τα οποία παρουσιάζει σχετική αυτοτέλεια και ταυτόχρονα, κάθετη και οριζόντια, άμεση ή έμμεση εξάρτηση από τα υπόλοιπα.

Κατηγορίες της Γεωργίας

- Φυσική γεωργία
- Συμβατική Γεωργία
- Αειφόρος γεωργία
- Ολοκληρωμένη γεωργία
- Οικολογική γεωργία
- Παραδοσιακή γεωργία
- Οργανική γεωργία
- Οργανοβιολογική γεωργία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Η γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει μια ιστορία η οποία ουσιαστικά συμπορεύεται και εμπλέκεται με την ιστορία και την εξέλιξη του ίδιου του νεοελληνικού κράτους.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στον αγροτικό πληθυσμό είναι:

- Γενική ή βασική εκπαίδευση
- Αρχική / επαγγελματική εκπαίδευση ή κατάρτιση
- Συνεχιζόμενη κατάρτιση ή και δια βίου εκπαίδευση

*Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης
Κατάρτισης & Απασχόλησης «ΔΗΜΗΤΡΑ»*

Είναι ο εθνικός φορέας που προωθεί θεσμικά μέσω των Τ.Ε.Ε. και των ΕΠΑ.Σ. που διαθέτει καθώς και των 70 Κέντρων «ΔΗΜΗΤΡΑ» τη βελτίωση των επαγγελματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να παράγουν ανταγωνιστικά προϊόντα σεβόμενοι παράλληλα τον καταναλωτή και το περιβάλλον.

Σκοποί του Οργανισμού είναι:

- Η οργάνωση και λειτουργία της επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, καθώς και η δια βίου επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών, των ανέργων ή υποαπασχολούμενων στον αγροτικό τομέα.
- Η χορήγηση του «Πράσινου Πιστοποιητικού» καθώς και ο καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων και της διαδικασίας χορήγησής του.
- Η ίδρυση Εξειδικευμένων Κέντρων Εκπαίδευσης – Απασχόλησης πανελλήνιας εμβέλειας με στόχο την πειραματική εφαρμογή προγραμμάτων σε νέα γεωργικά επαγγέλματα και τη δημιουργία μηχανισμών πληροφόρησης του αγροτικού πληθυσμού σε θέματα ενδιαφέροντος του.
- Η πραγματοποίηση ερευνών και μελετών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο σε συνεργασία με άλλους φορείς για τον προσδιορισμό νέων πολιτικών απασχόλησης και επανένταξης αγροτών σε τουριστικές δραστηριότητες.

Επιχειρηματικότητα

Στη χώρα μας, παράλληλα με τις ελλείψεις όσον αφορά στην εκπαίδευση-κατάρτιση των (νέων) γεωργών, παρατηρείται και έλλειψη καλλιέργειας της επιχειρηματικότητας ως φιλοσοφίας και δράσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν είναι ακόμη σαφής η έννοια της επιχειρηματικής δράσης τόσο σε επίπεδο υπεύθυνων για την άσκηση πολιτική όσο και στους ίδιους τους γεωργούς. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μη ύπαρξης μιας γενικής αντίληψης για το περιεχόμενο της, στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στον πρωτογενή κλάδο, η ουσία, οι στόχοι και οι σκοποί της επιχειρηματικής δράσης δεν είναι αποσαφηνισμένοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που γίνεται έξω από τα κανονικά σχολεία και είναι φτιαγμένο ώστε να:

- δουλεύει με τους ανθρώπους της υπαίθρου με οδηγό τα επίκαιρα ενδιαφέροντά τους και τις ανάγκες τους οι οποίες συνδέονται στενά με τη ζωή τους και να βελτιώνεται το φυσικό επίπεδο ζωής ώστε να ευημερεί ο τόπος,
- χρησιμοποιεί ειδικές μεθόδους εκπαίδευσης,
- προοδεύει με τη βοήθεια ορισμένων επιβοηθητικών δραστηριοτήτων
- πραγματοποιείται μέσα σε μια χαρακτηριστική ατμόσφαιρα συνεργασίας και αμοιβαίου σεβασμού.

Σε γενικές γραμμές οι Γεωργικές Εφαρμογές έχουν σκοπό:

- Να φέρουν στον αγρότη τη γνώση και τη βοήθεια που θα τον κάνει ικανό να εκμεταλλεύεται τα κτήματά του ικανοποιητικότερα και να αυξήσει το εισόδημά του.
- Να ενθαρρύνουν το γεωργό να παράγει την τροφή του, και να ζει καλά.
- Να βοηθούν τα μέλη της αγροτικής οικογένειας να αντιλαμβάνονται περισσότερο τις ευκαιρίες, την ομορφιά και τα προνόμια της αγροτικής ζωής και να γνωρίζουν περισσότερα για τον κόσμο στον οποίο ζουν.
- Να συντελούν στη βελτίωση της κοινωνικής της πνευματικής ζωής των και για της διασκέδασης των αγροτών.
- Να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες για τον αγροτικό πληθυσμό, έτσι ώστε οι κάτοικοι της υπαίθρου να μπορούν να αναπτύξουν όλο το ταλέντο τους και τις ηγετικές τους ικανότητες.
- Να δημιουργήσουν αγρότες πολίτες που να είναι υπερήφανοι για το επάγγελμά τους, την ανεξαρτησία στη σκέψη τους, τη δημιουργικότητά τους, την ικανότητα τους, την αποτελεσματικότητά τους, τον ανεξάρτητο χαρακτήρα τους και να έχουν μια αγάπη για το σπίτι τους και την πατρίδα τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι κυριότεροι λόγοι επαγγελματικής ενασχόλησης με τη γεωργία-κτηνοτροφία ήταν αρχικά η γεωργική καταγωγή των ερωτηθέντων, που τους παρείχε ένα αίσθημα σιγουριάς, βασισμένο στις γνώσεις και εμπειρίες τους και τη στοιχειώδη υποδομή και βοήθεια από το οικογενειακό περιβάλλον. Άλλοι σημαντικοί λόγοι ήταν η ύπαρξη κτηματικής περιουσίας, η ανεργία και, τέλος, η προσδοκία ενός καλύτερου εισοδήματος από τη γεωργία σε σχέση με κάποιο άλλο επάγγελμα. Για τη μεγάλη πλειοψηφία των ερωτώμενων ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στο επάγγελμά τους έχει η ανεξαρτησία που τους παρέχει, ενώ επίσης μεγάλη σημασία έχουν στοιχεία όπως η επαφή με τη φύση, η «υγιεινή ζωή» και το αίσθημα δημιουργίας. Λόγω και των παραπάνω, η πλειοψηφία του δείγματος δεν φαίνεται διατεθειμένη να εγκαταλείψει τη γεωργία-κτηνοτροφία για να ασχοληθεί με άλλο επάγγελμα, τη στιγμή που αυτό του παρέχει αντίστοιχο εισόδημα. Επίσης, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος δεν προτίθεται να εγκαταλείψει την περιοχή στην οποία διαμένει και εργάζεται, ενώ αν για κάποιο λόγο έπρεπε να μετακομίσουν σε μια άλλη περιοχή στην πλειονότητά τους δηλώνουν ότι θα μετακινούνταν σε κοντινή περιοχή.

Η πλειοψηφία είτε δεν έχει σκοπό να ακολουθήσει (35,4%) είτε έχει πλήρη άγνοια (62,5%) σημαντικών πρακτικών όπως η ολοκληρωμένη γεωργία. Μόλις 1 στους 48 έχει σκοπό να ασχοληθεί με αυτή ενώ, ταυτόχρονα, το 62,5% του δείγματος δεν προτίθεται να ενταχθεί στη βιολογική γεωργία, παρόλο ότι γνωρίζουν περί αυτής. Την επιλογή τους αυτή τη στηρίζουν στο ότι θεωρούν εξαιρετικά δύσκολη, χρονοβόρα και δαπανηρή τη διαδικασία ένταξής τους, καθώς και στο ότι δεν είναι διατεθειμένοι να μάθουν εξ αρχής ένα νέο τρόπο παραγωγής αφού η συνήθεια και η ασφάλεια που νοιώθουν μέσω των σχετικών πρακτικών είναι δυνατότερη από το αίσθημα εξέλιξης και προόδου.

- Οι Έλληνες αγρότες, και δη οι νέοι, πιστεύουν στην ικανότητα του επαγγέλματός τους να τους προσφέρει την απαραίτητη οικονομική επιφάνεια, ώστε να δικαιολογείται η ενασχόλησή τους με αυτό.
- Η οργάνωση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων απέχει από το μέγιστο δυνατό βαθμό ωφέλειας προς τους νέους αγρότες. Ελλιπής ενημέρωση και μη συνάφεια με το αντικείμενο του εκάστοτε συμμετέχοντα σε συνδυασμό με ελάχιστη πρακτική εφαρμογή καθιστούν τις παρατηρούμενες ικανότητες των εκπαιδευτών και την κατανόηση εκ μέρους των συμμετεχόντων της σημασίας των προγραμμάτων μη αποτελεσματικές.
- Μία καλύτερη οργάνωση σε επίπεδο θεματολογίας, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τα ευρήματα της έρευνας σε ότι αφορά τους τομείς που θεωρούνται σημαντικοί, θα μπορούσαν να μεγιστοποιήσουν την απόδοση των σεμιναρίων και να προσδώσουν τα μέγιστα δυνατά οφέλη.
- Οι νέοι αγρότες δείχνουν διατεθειμένοι να επιμορφωθούν περαιτέρω στα θέματα του επαγγέλματός τους και να μετεξελιχθούν σε σωστούς επιχειρηματίες, αρκεί ο τρόπος επιμόρφωσης να συνάδει με τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες τους.

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

***ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ
ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ***

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ ΜΙΧΑΛΑΡΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Σ. ΚΟΥΤΣΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

***ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ
ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ***

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ ΜΙΧΑΛΑΡΗ ΜΑΡΙΝΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Σ. ΚΟΥΤΣΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους «*νέους αγρότες*» που αποδέχτηκαν την πρόσκληση μας για την συνέντευξη, καθώς και τους υπεύθυνους των κατά τόπους κοινοτικών γραφείων και της Διεύθυνσης Αγροτικής Ανάπτυξης Θεσσαλονίκης που στάθηκαν αρωγοί στην προσπάθεια συλλογής των στοιχείων.

Επίσης, ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κυρία Σταυριανή Κουτσού για τη συμβολή της στην εκπόνηση της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συγγενείς και φίλους που συμπαρασταθήκανε κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσης.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη αφορά σε μια εμπειρική έρευνα στο νομό Θεσσαλονίκης με σκοπό τη μελέτη των χαρακτηριστικών των γεωργών-κτηνοτρόφων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «*Νέων Αγροτών*», την αξιολόγηση των προγραμμάτων κατάρτισης που παρακολούθησαν στο Κέντρο Γεωργικής Εκπαίδευσης και τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των εν λόγω καταρτίσεων στην καλλιέργεια ή στην ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος. Η προσέγγιση γίνεται από την πλευρά των «*νέων αγροτών*» με σκοπό την εξέλιξή τους από «γεωργοί – παραγωγοί», σε «γεωργοί – επιχειρηματίες». Επίσης διερευνάται η σημερινή στάση των «*νέων αγροτών*» απέναντι σε επιχειρηματικές δράσεις.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου σε αγρότες στο νομό Θεσσαλονίκης κατά το χρονικό διάστημα 2011-2012. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως οι κυριότεροι λόγοι επαγγελματικής ενασχόλησης με τη γεωργία είναι η γεωργική καταγωγή, η ύπαρξη κτηματικής περιουσίας, η ανεργία και η προσδοκία ενός καλύτερου εισοδήματος σε σχέση με κάποιο άλλο επάγγελμα. Η πλειοψηφία του δείγματος υποστήριξε πως δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση ούτε για επιμορφωτικά προγράμματα και σεμινάρια πάνω σε νέες μεθόδους καλλιέργειας και τεχνολογίες αλλά ούτε και για μεθόδους φιλικές προς το περιβάλλον.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ραγδαίες και σε βάθος αλλαγές σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο που σηματοδοτούν τη σύγχρονη εποχή καθώς και οι μεταβολές των επιστημονικών και τεχνολογικών στόχων και προσδοκιών συνεπάγονται την ανάγκη για διαρκή αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων των πολιτών προκειμένου να ανταποκριθούν στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις της προσωπικής και εργασιακής τους ζωής.

Η ανάγκη των πολιτών των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση κατά την ενήλικη ζωή τους οδήγησε στο σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών «δια βίου μάθησης», με απώτερο σκοπό την επιτυχημένη κοινωνική, επαγγελματική και επιχειρηματική δράση τους. Η συγκρότηση της ενιαίας αγοράς και η απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου συντέλεσαν ώστε οι παραπάνω πολιτικές, μεταξύ άλλων, να γίνουν αναγκαίες όχι μόνο για την ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αλλά πολλές φορές ακόμη και για την επιβίωσή του. Οι νέες συνθήκες και όροι σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα, την ποιότητα και την πιστοποίηση των προϊόντων είναι μερικά από τα θέματα που έχει να αντιμετωπίσει ο νέος ιδίως παραγωγός, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας λήψης αποφάσεων, ως «επιχειρηματίας», σχετικά με την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και των νέων τεχνολογιών και την επιλογή των τεχνικών παραγωγής.

Στη σύγχρονη παραγωγική διαδικασία είναι εξάλλου κοινά αποδεκτό ότι ο τέταρτος σημαντικός συντελεστής παραγωγής πέραν του εδάφους, της εργασίας και του κεφαλαίου είναι το *Management* – η αποδοτικότητα δηλαδή του αρχηγού της εκμετάλλευσης όσον αφορά στην οργάνωση και διαχείριση του συστήματος παραγωγής, προσαρμοσμένου στις υφιστάμενες συνθήκες. (Χασσίδ, 2003)

Γι' αυτό πρέπει οι γεωργοί να είναι ικανοί να χρησιμοποιήσουν τη σύγχρονη τεχνολογία και τα συστήματα πληροφόρησης, να κατανοήσουν και να πραγματοποιήσουν τις απαραίτητες επενδύσεις και να διαχειριστούν σωστά τις εκμεταλλεύσεις τους, προβλέποντας ικανοποιητικά τις μελλοντικές τάσεις.

Στο χώρο της ελληνικής γεωργίας η ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης αποτέλεσε επιδίωξη κυρίως μετά την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ (σήμερα, Ευρωπαϊκή Ένωση). Αρχικά, η προσπάθεια αυτή πήρε περισσότερο τη μορφή παροχής κινήτρων οικονομικού χαρακτήρα που απευθυνόταν σε «νέους αγρότες» - μελλοντικούς επιχειρηματίες. Τα αποτελέσματα όμως της πολιτικής που ασκήθηκε στην πράξη δεν ήταν τα αναμενόμενα. Αιτία της αρνητικής αυτής εξέλιξης είναι, σε μεγάλο βαθμό, η μη ύπαρξη και εφαρμογή πολιτικών που να αφορούν στην προετοιμασία του ανθρώπινου δυναμικού για τις αναπτυξιακές πολιτικές της Ε.Ε., στην προετοιμασία δηλαδή μιας νέας γενιάς επιχειρηματιών στον αγροτικό χώρο. Η παροχή οικονομικής ενίσχυσης, σε κυρίως χαμηλού μορφωτικού επιπέδου αγρότες, χωρίς λοιπή ενημέρωση και καθοδήγηση από τους αρμόδιους φορείς για την ορθή και επιχειρηματικά αποτελεσματική χρήση της, οδήγησε σε στασιμότητα ή ακόμη και σε φθίνουσα, σε πολλές περιπτώσεις, πορεία της ελληνικής γεωργίας. (Χασσίδ, 2003)

Συνεπώς, η έλλειψη της απαιτούμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης σε συνδυασμό με την άγνοια βασικών αρχών επιχειρηματικής δράσης έχει αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα που δεν επέτρεψε την αρμονική και αποτελεσματική σύνθεση των δράσεων και των πολιτικών, τόσο των εθνικών όσο και των ευρωπαϊκών φορέων.

Πολλές φορές, η αποδοχή του νέου, του άγνωστου, η δεκτικότητα δηλαδή απέναντι στις αλλαγές και η υιοθέτηση νέων συμπεριφορών, προϋποθέτει και την αλλαγή πεποιθήσεων και στάσεων. Οι αλλαγές αυτές μπορούν να επιτευχθούν, σε μεγάλο βαθμό, διαμέσου της εκπαίδευσης, μέσα δηλαδή από τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό - τη δόμηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία. Απαιτείται λοιπόν η δημιουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των γεωργών και γενικότερα των αγροτών ώστε να τους παρασχεθούν τα εφόδια εκείνα που θα τους μετατρέπουν σε γνώστες τεχνικών, οικονομικών, κλπ. θεμάτων και θετικούς απέναντι σε επιχειρηματικά, αναπτυξιακά βήματα όπως αυτά προκύπτουν στην πορεία της λειτουργίας της μονάδας τους ή ακόμη και δημιουργούς νέων ευκαιριών.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να μελετηθούν τα χαρακτηριστικά των σημερινών νέων γεωργών στο Νομό Θεσσαλονίκης που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα των «Νέων Αγροτών», τα αποτελέσματα της παρακολούθησης των προγραμμάτων κατάρτισης που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος και το κατά πόσο αυτά βοήθησαν στην εξέλιξή τους σε παραγωγούς – επιχειρηματίες .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Ο ΓΕΩΡΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

1.1. Γεωργικός Τομέας - Γεωργία

Με τον όρο «γεωργικός τομέας» ή «γεωργία», όπως έχει καθιερωθεί στην ορολογία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκφράζεται η συστηματοποιημένη γνώση και πράξη που αφορά τον χειρισμό των φυτών και των ζώων και στοχεύει στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων με σκοπό την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών, διατροφικών και μη. (Κουτσούρης, 2002)

Επομένως η γεωργία περιλαμβάνει τη διαδικασία παραγωγής των γεωργικών προϊόντων και τη διαδικασία ενσωμάτωσης σε αυτά άλλων υπηρεσιών, που αφορούν στον μετασχηματισμό της μορφής (βιομηχανοποίηση), του χώρου (μεταφορά) και του χρόνου (αποθήκευση και διατήρηση), για να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι ανθρώπινες ανάγκες.

Η ελληνική γεωργία έχει τεράστια οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική αξία. Η γεωργική δραστηριότητα υπήρξε ανέκαθεν η «ατμομηχανή» της οικονομίας της υπαίθρου, αν και τα τελευταία χρόνια η γεωργική οικονομία έχει παραχωρήσει την πρωτοκαθεδρία της στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών.

Η γεωργία, στα πλαίσια της εθνικής οικονομίας αποτελεί σύστημα διατεταγμένων υποσυνόλων, καθένα από τα οποία παρουσιάζει σχετική αυτοτέλεια και ταυτόχρονα, κάθετη και οριζόντια, άμεση ή έμμεση εξάρτηση από τα υπόλοιπα.

Η συμβολή της γεωργίας στην τοπική απασχόληση και στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) μειώνεται σε σχέση με άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Γενικά, ο πρωτογενής τομέας αγροτικής παραγωγής αντιμετωπίζει ένα μείγμα δυσχερειών διαρθρωτικού και κυκλικού χαρακτήρα, αν και οι ενισχύσεις που προέρχονται από τον κρατικό και τον κοινοτικό προϋπολογισμό συνεχίζουν να είναι σημαντικότερες και, σε ορισμένες περιπτώσεις, αυξανόμενες. Η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος σε πολλές περιοχές της ελληνικής υπαίθρου, και κυρίως στις περιοχές εντατικής

γεωργίας εμφανίζει σαφέστατα δείγματα υποβάθμισης. Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν έχουν εξαλειφθεί από την Ελληνική ύπαιθρο, ενώ οι προσφερόμενες υπηρεσίες - δημόσιες και ιδιωτικές - δεν είναι οι προσδοκώμενες και σε ορισμένες περιπτώσεις απομακρυσμένων περιοχών απουσιάζουν παντελώς. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι απασχολούμενοι σε γεωργικές δραστηριότητες που κατοικούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αντιπροσωπεύουν το 61,7% του συνόλου των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. Εξάλλου, υπάρχουν Νομοί της χώρας όπου ο γεωργικός τομέας συμβάλλει με ποσοστό άνω του 50% τόσο στο ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση. (www.minagric.gr)

1.2. Γεωργική Δραστηριότητα και Περιβάλλον

Η σχέση της Ελληνικής Γεωργίας με το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους που τη στηρίζουν εμφανίζει προβλήματα, τα οποία στις περισσότερες περιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και με τις κατάλληλες παρεμβάσεις είναι σε μεγάλο βαθμό αντιστρέψιμα. (Κουτσούρης, 2000)

Οι επιπτώσεις της γεωργίας στο περιβάλλον εμφανίζουν θετικές και αρνητικές πτυχές. Ως θετικές θεωρούνται η διατήρηση της φυσιογνωμίας της υπαίθρου και η διατήρηση του κοινωνικού ιστού, που αποτρέπει την πληθυσμιακή απογύμνωση των απομονωμένων περιφερειών της χώρας. (Κουτσούρης, 2000)

Υπάρχουν όμως και αρνητικές επιπτώσεις, όπως η ρύπανση και η διάβρωση των εδαφών, που προκαλούνται από τις εντατικές καλλιέργειες. Τα προβλήματα ρύπανσης των φυσικών πόρων (έδαφος, νερό) οφείλονται κατά κύριο λόγο στην εντατικοποίηση της παραγωγής, στην ανορθολογική χρησιμοποίηση των τεχνολογικών εισροών, στη μη συμμόρφωση πολλές φορές των παραγωγών με τις διατάξεις της κοινοτικής και της εθνικής νομοθεσίας για το περιβάλλον καθώς και στη μη εφαρμογή κανόνων ορθολογικού χωροταξικού σχεδιασμού (περιοχές κορεσμένες λόγω υπερσυγκέντρωσης κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων). (Κουτσούρης, 2000)

Στον ορεινό και νησιωτικό χώρο έχουν εγκαταλειφθεί μεγάλες εκτάσεις γεωργικής γης, οι οποίες στη συνέχεια, με την επικράτηση διάφορων καταστάσεων (μετατροπή τους σε βοσκότοπους, επίδραση διάβρωσης, κ.α.) παρουσιάζουν έντονα συμπτώματα ερημοποίησης (πχ. νησιά Αιγαίου). (Κουτσούρης, 2000)

Παράλληλα, η απουσία συστηματικής πολιτικής για την καταγραφή, την προστασία και την ανάδειξη του εγκαταλελειμμένου γεωργικού, πολιτιστικού περιβάλλοντος (μονοπάτια, καλύβια, λοιπές κατασκευές) οδηγεί σε έντονο προβληματισμό για τις απαραίτητες παρεμβάσεις στο άμεσο μέλλον. (Κουτσούρης, 2000)

Η εντατική γεωργία αποτελεί την αντίθετη όψη του προβλήματος. Τα προβλήματα συνδέονται με την αλόγιστη χρήση των μηχανικών μέσων στη διαδικασία της παραγωγής, την ανεξέλεγκτη χρήση φυτοχημικών μέσων - λιπασμάτων και άλλων χημικών σκευασμάτων, την αλόγιστη χρήση ή / και σπατάλη του αρδευτικού νερού, την ανεξέλεγκτη και αυθαίρετη κατασκευή έργων αξιοποίησης υδάτινων πόρων (ανόρυξη γεωτρήσεων, υδροληψίες από λίμνες και ποταμούς κ.α.) και την έλλειψη πολιτικής για την ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων. Τα φαινόμενα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα τη ρύπανση των φυσικών πόρων (αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών, υφαλμύριση υδάτων, αλάτωση εδαφών) την καταστροφή των οικοσυστημάτων, τη διολίσθηση προς την οικολογική ερήμωση και τη χρόνια λειψυδρία. Τέτοια φαινόμενα είναι πλέον έντονα σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως στο Αργολικό πεδίο, στο Θεσσαλικό κάμπο, τον κάμπο της Βοιωτίας και στη πεδιάδα Ηλείας – όπου η στάθμη του υδροφόρου ορίζοντα έχει κατέβει αισθητά, η άντληση του νερού γίνεται από βάθη άνω των 300 μέτρων, οι συγκεντρώσεις νιτρικών είναι αυξημένες – και στα νησιά κυρίως του Αιγαίου, όπου όλα σχεδόν τα νερά έχουν καταστεί υφάλμυρα από την αλόγιστη ανόρυξη γεωτρήσεων. (Κουτσούρης, 2000)

Άμεσα συνυφασμένο με την προστασία του περιβάλλοντος είναι και το πρόβλημα της μείωσης της γεωργικής γης, κυρίως αυτής που είναι υψηλής παραγωγικότητας, στις νησιωτικές, περιαστικές και παραθαλάσσιες περιοχές. Ιδιαίτερα έντονες είναι επίσης οι πιέσεις για την αλλαγή χρήσεων γης σε αυτές

τις περιοχές, κυρίως εξαιτίας της επέκτασης των οικιστικών και τουριστικών χρήσεων. (Κουτσούρης, 2000)

Το ποσοστό απασχόλησης με γεωργικές δραστηριότητες στην Ελλάδα ανέρχεται στο 17%, το κατά μέσο όρο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι 4,3 εκτάρια ενώ το ακαθάριστο γεωργικό προϊόν κινείται στο 8%. Τα δάση καλύπτουν το 19% της ελληνικής επικράτειας διαδραματίζοντας μάλλον περιβαλλοντικό παρά παραγωγικό ρόλο. Ο ελληνικός γεωργικός τομέας επωφελείται από το ευνοϊκό κλίμα, προσφέρει ένα ευρύ φάσμα ποιοτικών προϊόντων και διευκολύνεται από την εγγύτητα των δυνητικών αγορών όπως είναι τα Βαλκάνια και οι Χώρες της Κεντρική και Ανατολικής Ευρώπης, το άνοιγμα των οποίων πρόκειται να προωθήσει τις συναλλαγές αλλά επίσης να δημιουργήσει νέες συνθήκες ανταγωνισμού. Το μικρό όμως μέγεθος των εκμεταλλεύσεων και ο κατακερματισμός των γεωργικών εκτάσεων, αποτελούν μειονεκτήματα όσο αφορά την αποδοτικότητα της γεωργίας, καθώς επίσης και ο ευάλωτος χαρακτήρας των δομών εμπορίας, το χαμηλό επίπεδο ειδίκευσης και η γήρανση του γεωργικού πληθυσμού (το 57% των καλλιεργητών είναι άνω των 55 ετών). (Κουτσούρης, 2000)

Εξάλλου, υφίστανται κίνδυνοι για το περιβάλλον: ρύπανση των υδάτων, του εδάφους και των οικοσυστημάτων, η οποία προξενείται από την εντατική γεωργία των πεδινών περιοχών και από την βιομηχανία των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων ή αντιστρόφως, εγκατάλειψη των μειονεκτικών αγροτικών περιοχών, υποβάθμιση των τοπίων και της κληρονομιάς, κίνδυνοι πυρκαγιάς και διάβρωσης του εδάφους. (Κουτσούρης, 2000)

1.3. Κατηγορίες της Γεωργίας

Ανάλογα με την ανθρώπινη παρέμβαση και τον τρόπο μελέτης της φύσης, μπορούν να διακριθούν τρεις μορφές άσκησης της γεωργίας: η συμβατική και η αειφόρος. Η γεωργία θέτει ως βασική προϋπόθεση το αναλλοίωτο του φυσικού οικοσυστήματος. Η γεωργία, με την ευρεία έννοια, μπορεί να θεωρηθεί ως κίνημα της οικολογικής γεωργίας. Αντίθετα η συμβατική και η

αιεφόρος γεωργία χρησιμοποιούνται σε τροποποιημένο από την ανθρώπινη παρέμβαση οικοσύστημα, γνωστό ως αγροοικοσύστημα.

Η αιεφόρος γεωργία περιλαμβάνει την οικολογική και την ολοκληρωμένη γεωργία, ενώ η οικολογική γεωργία περιλαμβάνει την παραδοσιακή γεωργία την οποία και προσπαθεί να βελτιώσει, ενώ παράλληλα συμπεριλαμβάνει και την βιοδυναμική, οργανική και οργανοβιολογική καλλιέργεια.

✓ *Φυσική γεωργία (Κουτσούρης, 2000)*

Η φυσική γεωργία ή καλλιέργεια θέλει τη φύση ελεύθερη από κάθε ανθρώπινη παρέμβαση. Βασική προϋπόθεση για να εφαρμόσουμε την φυσική γεωργία είναι να κατανοήσουμε και να ακολουθήσουμε πιστά τους κανόνες που διέπουν αυτή την μορφή καλλιέργειας οι οποίοι συνοψίζονται σε πέντε απλά βήματα, από τα οποία καταλαβαίνει κανείς ότι δεν πρέπει να κάνει απολύτως τίποτα. Δηλαδή, δεν επιτρέπεται το όργωμα, το λίπασμα, τα φυτοφάρμακα, το βοτάνισμα και το κλάδεμα. Για τη φυσική γεωργία η ανθρώπινη ζωή και προσφορά στη φύση περιορίζεται στην προσφορά και μόνο υπηρεσίας σε αυτή. Ο άνθρωπος ζει ελεύθερα στο οικοσύστημα από την αφθονία του και μόνο και δεν χρειάζεται να καταφύγει σε καμιά σκόπιμη παρέμβαση. (Κουτσούρης, 2000)

✓ *Συμβατική Γεωργία*

Είναι η κύρια μορφή της γεωργίας που εφαρμόζεται έως και σήμερα. Γνωστή και ως κλασική, επιστημονική, σύγχρονη και χημική. Βασίζεται στην εντατικοποίηση, στην έντονη εκμηχάνιση και στην περιορισμένη ή μηδαμινή βιοποικιλότητα. Αξιοποιεί ανεξέλεγκτα τους διατιθέμενους φυσικούς πόρους και τα συνθετικά αγροχημικά (γεωργικά φάρμακα και λιπάσματα). Εισάγει απεριόριστη ενέργεια για να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες των δραστηριοτήτων της. (Κουτσούρης, 2000)

Η εντατικοποίηση αποσταθεροποιεί και απλουστεύει το αγροοικοσύστημα, εξαντλεί τους φυσικούς πόρους (επίδραση στην χλωρίδα και στην πανίδα) και καθιστά το έδαφος άχρηστο και αδρανές υλικό. Η εκμηχάνιση ανοίγει τους

κρουούς εισροών ενέργειας και τους δρόμους εξόδου των εργατικών χεριών προς τα αστικά κέντρα. Η μονοκαλλιέργεια, το συνηθέστερο σύστημα καλλιέργειας στη συμβατική γεωργία, καταστρέφει τη βιοποικιλότητα και εξαφανίζει το πολύτιμο φυσικό γενετικό υλικό για τη δημιουργία του οποίου χρειάστηκαν πολλά χρόνια. Η αλόγιστη χρήση των αγροχημικών ρυπαίνει το περιβάλλον (ρύπανση των υπόγειων και επιφανειακών νερών, του εδάφους και του αέρα), ενώ παράλληλα εξουδετερώνονται οι μηχανισμοί αποικοδόμησης και παροπλίζονται. Ανήμποροι λοιπόν οι μηχανισμοί δεν μπορούν να αφομοιώσουν όλα αυτά τα χημικά, ενώ οι επιπτώσεις αυτής της χρήσης εμφανίζονται και στην υγεία του ανθρώπου είτε άμεσα (έκθεση σε γεωργικά φάρμακα), είτε έμμεσα (κατανάλωση γεωργικών προϊόντων τα οποία περιέχουν υπολείμματα γεωργικών φαρμάκων). (Κουτσούρης, 2000)

Παρόλα τα αρνητικά αποτελέσματα και τις επιπτώσεις της συμβατικής γεωργίας, δεν θα ήμασταν σε θέση να βρισκόμασταν σήμερα εδώ αν δεν χρησιμοποιούσαμε την συμβατική γεωργία, διότι το πλεονέκτημά της είναι η αύξηση της παραγωγής και δεδομένης της εξάπλωσης του ανθρώπινου είδους και των αυξημένων αναγκών του, δεν θα υπήρχε περίπτωση να καλυφθούν όλα αυτά και να επιβιώσει το ανθρώπινο γένος. (Κουτσούρης, 2000)

✓ *Αειφόρος γεωργία*

Είναι η μορφή της γεωργίας, που καλείται να υποκαταστήσει και να λύσει τα προβλήματα που έχει δημιουργήσει η συμβατική γεωργία. Γνωστή και ως αειφορική ή εναλλακτική βασίζεται στην οικολογική παρέμβαση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο αγροοικοσύστημα και είναι στην ουσία η εφαρμογή της οικολογίας στη γεωργία. Επιδιώκει τον έλεγχο της αλληλεξάρτησης της ανθρώπινης δράσης και του βιοφυσικού κόσμου, ώστε να διατηρηθεί η βιοποικιλότητα, να αποφευχθεί η δήμευση του φυσικού πλούτου, να περιοριστεί στο ελάχιστο η εισροή ενέργειας, η εκμηχάνιση, η εντατικοποίηση και η χρήση των συνθετικών αγροχημικών. Έτσι θα εξασφαλιστεί η άριστη παραγωγικότητα του αγροοικοσυστήματος, θα διορθωθούν οι ζημιές από τις ανεξέλεγκτες ανθρώπινες παρεμβάσεις και θα εξασφαλιστεί το διηνεκές της παραγωγής. (Κουτσούρης, 2000)

Η ολιστική θεώρηση του αγροοικοσυστήματος διαμορφώνει μια δυναμική και αειφόρο ισορροπία, που απαιτεί επαναπροσδιορισμό των επιμέρους συστημάτων. Η κατάταξη για παράδειγμα των εδαφών με βάση τη γονιμότητα δεν είναι αρκετή για την αειφόρο γεωργία. Πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψη και η αντοχή τους στη διάβρωση, η φυτοκάλυψη και οι εφαρμοζόμενες καλλιεργητικές τεχνικές. Η εκτίμηση και η επιλογή των μεθόδων φυτοπροστασίας δε στηρίζεται μόνο στην αποτελεσματικότητά τους. Είναι απαραίτητο να συνεκτιμηθούν όλοι οι βιοτικοί και αβιοτικοί παράγοντες που εμπλέκονται στο συγκεκριμένο παθοοικοσύστημα. (Κουτσούρης, 2000)

Η φυσική και αειφόρος γεωργία στοχεύουν στην διηλεκτική ανάπτυξη της περιοχής στην οποία εφαρμόζονται. Ενδιαφέρονται δηλαδή για την ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες. (Κουτσούρης, 2000)

✓ *Ολοκληρωμένη γεωργία*

Η συνδυασμένη χρησιμοποίηση βιολογικών, καλλιεργητικών, χημικών και άλλων μεθόδων (γενετική μηχανική) για την καλλιέργεια και την αντιμετώπιση των ασθενειών και των εχθρών. Για κάθε μέθοδο και κάθε σύστημα που θα χρησιμοποιηθεί, εκτιμάται πάντα το οικονομικό κόστος αλλά και το περιβαλλοντικό κόστος που προκύπτει από την εφαρμογή της μεθόδου ή του συστήματος. (Κουτσούρης, 2000)

Στόχος της ολοκληρωμένης παραγωγής είναι κυρίως η παραγωγή προϊόντων κατά προτίμηση χωρίς υπολείμματα τοξικών ουσιών ή εντός των επιτρεπτών και με ελάχιστη δυνατή ρύπανση και διατάραξη της ισορροπίας του οικοσυστήματος από γεωργικά φάρμακα, λιπάσματα και άλλες ανεπιθύμητες ουσίες ή προϊόντα. Συνεπώς, ο στόχος της ολοκληρωμένης φυτικής παραγωγής δεν διαφέρει από το στόχο της ολοκληρωμένης φυτοπροστασίας και η ολοκληρωμένη φυτοπροστασία αποτελεί τον κορμό της ολοκληρωμένης παραγωγής. (Κουτσούρης, 2000)

✓ Οικολογική γεωργία

Η οικολογική γεωργία χάνεται στα βάθη της ανθρώπινης ιστορίας. Οι αρχές και οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί αποτελούν συνέχεια της λεγόμενης παραδοσιακής γεωργίας. Η μελέτη όμως της παραδοσιακής γεωργίας, που είναι ένας τύπος οικολογικής γεωργίας και η ανάπτυξη της αγροοικολογίας σε συνδυασμό με την απαίτηση του ανθρώπου για προϊόντα ποιότητας και υγιεινά καθώς και την ευαισθησία του ανθρώπου για το περιβάλλον, όλα αυτά μαζί βοήθησαν για να αναπτυχθεί αυτή η μορφή καλλιέργειας. Η οικολογική γεωργία θεωρείται μοχλός για την αειφόρο ανάπτυξη και αειφόρο γεωργία. (Κουτσούρης, 2000)

Η οικολογική γεωργία είναι γνωστή και ως οργανική ή και βιολογική. Δεν υπάρχει σαφής ορισμός διότι παρακολουθεί τις εξελίξεις και υιοθετεί τα αποτελέσματα της επιστήμης, τα οποία ταιριάζουν με τις αρχές της. Μια προσέγγιση του ορισμού είναι η εξής: Είναι το σύστημα εκείνο το οποίο βασίζεται στη μέγιστη χρησιμοποίηση της αμειψισποράς των οργανικών υπολειμμάτων, της κοπριάς, των ψυχανθών και της χλωρής λίπανσης, καθώς και στην εισροή οργανικής ουσίας και άλλων απαραίτητων μέσων, στη μηχανή, στις σκόνες των πετρωμάτων και στη βιολογική αντιμετώπιση των εχθρών, ασθενειών, και αγριόχορτων. Όλες αυτές οι πρακτικές επιτρέπουν τη βελτίωση της παραγωγικότητας του εδάφους, την άριστη διατροφή των φυτών και τον έλεγχο των φυτοπαράσιτων. (Κουτσούρης, 2000)

Εφαρμόζουν τεχνικές ανακύκλωσης των οργανικών και φυτικών υπολειμμάτων. Η οικολογική γεωργία αξιοποιεί καλύτερα και αποδοτικότερα την ενέργεια. Χρειάζεται 12% περισσότερα εργατικά χέρια. Η παραγωγή της είναι υποδεέστερη από εκείνη της συμβατικής κατά 10 – 30%. Η διαφορά αυτή μειώνεται με τα χρόνια και σε ξηρικά εδάφη ισοσκελίζεται. Οι τιμές διάθεσης των βιολογικών προϊόντων σε οργανωμένες αγορές είναι υψηλότερες κατά 15 – 20%. (Κουτσούρης, 2000)

✓ *Παραδοσιακή γεωργία*

Εφαρμόζεται στο 60% της καλλιεργούμενης έκτασης του πλανήτη και κυρίως στον τρίτο κόσμο. Πρόκειται για μορφή προσαρμοσμένη, ύστερα από πολλούς αιώνες, στις επικρατούσες συνθήκες του αγροοικοσυστήματος. Περιλαμβάνει συστήματα που επιτρέπουν στη γεωργική εκμετάλλευση να ικανοποιήσει τις ανάγκες, χωρίς να ανατρέξει στη μηχανοποίηση και στα συνθετικά αγροχημικά. (Κουτσούρης, 2000)

Παράγει σε περιθωριακές περιοχές και ενδιαφέρεται για τη μακροχρόνια αριστοποίηση της παραγωγικότητας και όχι για τη βραχυχρόνια μεγιστοποίηση της παραγωγής. Αξιοποιεί τους διατιθέμενους πόρους και δεν καταφεύγει στην έξωθεν αναζήτησή τους. Οι τεχνικές που χρησιμοποιεί είναι αποτέλεσμα μακροχρόνιων δοκιμών. Ξεχωρίζει το σύστημα της πολυκαλλιέργειας. (Κουτσούρης, 2000)

✓ *Οργανική γεωργία*

Είναι η γεωργία, όπου οι καλλιεργητές είναι πολύ προσεκτικοί στα φαινόμενα της φύσης και στη διατήρηση του χούμου στο έδαφος. Θεωρεί πως το κομπόστ είναι βασικός παράγοντας στην παραγωγή και ποιότητα των προϊόντων, στη διατήρηση του εδάφους και στην ανάπτυξη αντοχής των φυτών στα παράσιτα. Στόχος της οργανικής γεωργίας είναι η φυσική καλλιέργεια που λαμβάνει υπ' όψη τη ζωντανή σχέση μεταξύ των φυτών, της γης, των ζώων, και του ανθρώπου, αλλά και την προστασία του εδάφους, ώστε να περιοριστούν τα φαινόμενα της διάβρωσης και των κλιματικών καταστροφών. Η κίνηση αυτή βρήκε ανταπόκριση στην Αγγλία, στην Ινδία και στην Αμερική. (Κουτσούρης, 2000)

✓ *Οργανοβιολογική γεωργία*

Έχει στόχους οικονομικούς και κοινωνικούς. Επιδιώκει την αυτάρκεια και τη συντόμευση του δρόμου μεταξύ της παραγωγής και της κατανάλωσης. Είναι μια οικολογική κίνηση για την προστασία του περιβάλλοντος, την ποιότητα της παραγωγής, τη χρησιμοποίηση ήπιων και ανανεώσιμων μορφών

ενέργειας, την αποφυγή μολύνσεων, σπατάλης και διασπάθισης του παραγωγικού πλούτου. Πιστεύει στην τεχνολογική πρόοδο. Δε θεωρεί απαραίτητο το συνδυασμό γεωργίας – κτηνοτροφίας, αν εξασφαλιζόταν η οργανική ουσία από άλλες πηγές. Η κίνηση αυτή έχει σήμερα λίγους οπαδούς στη Γερμανία, Γαλλία και Ελβετία. (Κουτσούρης, 2000)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Πολλές φορές, η αποδοχή του νέου, του άγνωστου, η δεκτικότητα δηλαδή απέναντι στις αλλαγές και η υιοθέτηση νέων συμπεριφορών, προϋποθέτει και την αλλαγή πεποιθήσεων και στάσεων. Οι αλλαγές αυτές μπορούν να επιτευχθούν, σε μεγάλο βαθμό, διαμέσου της εκπαίδευσης, μέσα δηλαδή από τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό - τη δόμηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία. Απαιτείται λοιπόν η δημιουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης των γεωργών και γενικότερα των αγροτών ώστε να τους παρασχεθούν τα εφόδια εκείνα που θα τους μετατρέπουν σε γνώστες τεχνικών, οικονομικών, κλπ. θεμάτων και θετικούς απέναντι σε επιχειρηματικά, αναπτυξιακά βήματα όπως αυτά προκύπτουν στην πορεία της λειτουργίας της μονάδας τους ή ακόμη και δημιουργούς νέων ευκαιριών.

2.1. ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

2.1.1. Γεωργική εκπαίδευση και κατάρτιση

Η γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει μια ιστορία η οποία ουσιαστικά συμπορεύεται και εμπλέκεται με την ιστορία και την εξέλιξη του ίδιου του νεοελληνικού κράτους. Αν επιχειρηθεί η ανασύνθεση της πορείας και εξέλιξης της γεωργικής εκπαίδευσης, η προσπάθεια θα συμβαδίσει με τα προβλήματα και διλήμματα που απασχόλησαν το νεοελληνικό κράτος και την κοινωνία, αφού αυτή συνδέεται άμεσα με τον αγροτικό τομέα, τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής και τα ίδια τα πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα. Άλλωστε η Ελλάδα υπήρξε από το 19^ο αιώνα μέχρι και τη δεκαετία του 1950 μια κατεξοχήν αγροτική χώρα, όπου η γεωργία αποτελούσε τη βάση της ελληνικής οικονομίας. (Καλλιβρεττάκη, 1990)

Η παραγωγή ωστόσο παρέμενε σε μέτριο επίπεδο, εξαιτίας κυρίως της έλλειψης υποδομής, κατάλληλου εξοπλισμού, καλλιεργητικών μεθόδων και ανάλογης εκπαιδευτικής υποδομής. Οι αγρότες μέχρι και το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα στην πλειοψηφία τους όργωναν με το αλέτρι που έσυραν ζώα

και ακολουθούσαν καλλιεργητικές μεθόδους, που λίγο διέφεραν από αυτές της αρχαιότητας ή του μεσαίωνα. Πολλοί ήταν οι παράγοντες που σε συνδυασμό με τη γενικότερη οικονομική στενότητα, τους πολέμους και την ελλιπή ενημέρωση, διαμόρφωσαν ένα κλίμα με πολλές ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες που εξωθούσαν το αγροτικό δυναμικό στην καθυστέρηση, στην εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση ή στην καλύτερη περίπτωση στη σταδιακή ενσωμάτωση στο αστικό περιβάλλον. (Καλλιβρεττάκη, 1990)

Αρκετά νωρίς διαπιστώθηκε η ανάγκη για συστηματική γεωργική εκπαίδευση προκειμένου να επιλυθεί το (μόνιμο, για πολλές δεκαετίες) επισιτιστικό πρόβλημα και η στελέχωση των υπηρεσιών του κράτους με εξειδικευμένο προσωπικό, απαραίτητη προϋπόθεση για την αναδιάρθρωση των γεωργικών υπηρεσιών και για την αύξηση και βελτίωση της γεωργικής παραγωγής. Στη συνέχεια όσο τα προβλήματα εντεινόνταν και διογκώνονταν, η ενίσχυση της γεωργικής παραγωγής, η λήψη διοικητικών μέτρων και η εφαρμογή μιας αγροτικής πολιτικής, αποτέλεσαν αδήριτη ανάγκη. Έτσι στο πλαίσιο αυτό, έστω και καθυστερημένα, έγινε κατανοητή η σημασία της γεωργικής εκπαίδευσης για την επίλυση των κρίσιμων και σύνθετων προβλημάτων του αγροτικού (και όχι μόνο) χώρου. (Καλλιβρεττάκη, 1990)

Σε γενικές γραμμές, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στον αγροτικό πληθυσμό είναι:

- ✓ Γενική ή βασική εκπαίδευση
- ✓ Αρχική / επαγγελματική εκπαίδευση ή κατάρτιση
- ✓ Συνεχιζόμενη κατάρτιση ή και δια βίου εκπαίδευση

Η μεν εκπαίδευση αποσκοπεί στην απόκτηση γνώσης ενώ η κατάρτιση άπτεται κυρίως της εφαρμογής της γνώσης. Είναι, κατά συνέπεια, εμφανής η διαφορά της εκπαίδευσης από την κατάρτιση παρ' όλον ότι πρόκειται διαδικασίες συμπληρωματικές. Η τεχνική εκπαίδευση μπορεί να οριστεί ως η παροχή εμπειριών μάθησης σχεδιασμένων να δημιουργήσουν ικανότητες και γνώσεις χρήσιμες και σχετικές με τη συμβολή των ατόμων στην επίτευξη αναπτυξιακών στόχων και δραστηριοτήτων. Σε γενικές γραμμές οι περιοχές διαφοροποίησης της γενικής από την τεχνική εκπαίδευση είναι:

- ✓ ο βαθμός κατά τον οποίο οι αντικειμενικοί τους σκοποί μπορούν να προσδιοριστούν με όρους συμπεριφοράς,
- ✓ ο χρόνος που κανονικά απαιτείται για την επίτευξη των σκοπών αυτών,
- ✓ οι μέθοδοι μάθησης, και
- ✓ το υλικό προς μάθηση. (Πετράκης, 2009)

Οι νέοι που ασχολούνται ή σκοπεύουν να ασχοληθούν επαγγελματικά στον αγροτικό χώρο, και μάλιστα στη γεωργία, πρέπει να είναι ικανοί να διαχειριστούν τη σύγχρονη τεχνολογία, τη νέα τεχνογνωσία και, τελικά, τις νέες παραγωγικές μεθόδους. Η διαχείριση αυτή προαπαιτεί από αυτούς γνώσεις και ικανότητες που δεν βασίζονται μόνο στις «προσωπικές» τους ικανότητες αλλά στη συνισταμένη τυπικών (σχολικών ή εξωσχολικών) και «προσωπικών» ικανοτήτων και γνώσεων που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία και λειτουργία βιώσιμων και ανταγωνιστικών εκμεταλλεύσεων. Από τα παραπάνω, προκύπτει ως αναγκαία η παροχή κατάλληλων εργαλείων στους αγρότες, ιδίως τους νέους γεωργούς, διαμέσου προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισής τους. (Κουφάκος, 2005)

Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εδώ και δεκαετίες λειτουργούν τα προγράμματα του «Πράσινου Πιστοποιητικού» αφού έχει αναγνωριστεί ότι η παροχή εκπαίδευσης – κατάρτισης αποτελεί βασική παράμετρο της αναπτυξιακής διαδικασίας³. Τα προγράμματα αυτά έχουν στόχο την εκπαίδευση – κατάρτιση των νέων διαχειριστών εκμεταλλεύσεων. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών των προγραμμάτων είναι:

- ✓ Είναι προγράμματα εκπαίδευσης που ανάλογα με το χρόνο παρακολούθησης, ο εκπαιδευόμενος αποκτά διαφορετικά προσόντα και αντίστοιχα πιστοποιητικά ή διπλώματα.
- ✓ Ακολουθούν το δυαδικό σύστημα, δηλαδή, παράλληλα, τη θεωρητική διδασκαλία και την πρακτική άσκηση και μαθητεία. Το 50% της διάρκειας των προγραμμάτων αυτών καλύπτεται το πρακτικό μέρος.
- ✓ Όλα τα προγράμματα που αφορούν το «Πράσινο Πιστοποιητικό» διαθέτουν συγκεκριμένο και ταυτόχρονα ευέλικτο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό (γεωπονικό κυρίως), πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό και βασίζονται σε συστήματα

αξιολόγησης που αφορούν όλες τις εκπαιδευτικές παραμέτρους. Ενέργειες όπως η περιοδική αναθεώρηση του προγράμματος και του περιεχομένου των σπουδών ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες ανάγκες είναι επιβεβλημένες και προβλεπόμενες. Επίσης, η στρατηγική αυτή συνάδει με την αναγκαιότητα τα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα να είναι συμβατά με τις νέες αναπτυξιακές πολιτικές, εγχώριες και διεθνείς. Ταυτόχρονα, πραγματοποιείται συνεχής αξιολόγηση και επιμόρφωση των εκπαιδευτών καθώς και επανασχεδιασμός των εκπαιδευτικών υλικών και πάσης φύσεως βοηθημάτων ώστε να ανταποκρίνονται στα νέα περιεχόμενα και τις νέες τεχνολογίες.

- ✓ Τα προγράμματα αυτά αποτελούν ευθύνη των Υπουργείων Γεωργίας και των φορέων των παραγωγών, ανεξαρτήτως του φορέα υλοποίησης τους (Υπουργείο Γεωργίας ή Παιδείας).
- ✓ Σημειώνεται μια τάση διαρκούς αναβάθμισης του επιπέδου των σπουδών, ενώ είναι δυνατή η άμεση ή έμμεση πρόσβαση των κατόχων του «Πράσινου Πιστοποιητικού» στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- ✓ Η απόκτηση του Πράσινου Πιστοποιητικού' συνεπάγεται την αναγνώριση του κατόχου του ως επαγγελματία γεωργού και συνεπώς την κατοχύρωση του επαγγέλματος.
- ✓ Η απόκτηση «Πράσινου Πιστοποιητικού» αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την πρόσβαση σε σειρά ενισχύσεων (πριμ πρώτης εγκατάστασης και χορήγηση δανείων με χαμηλό επιτόκιο για δαπάνες πρώτης εγκατάστασης, προτεραιότητα σε ενισχύσεις για επενδύσεις με βάση ένα σχέδιο βελτίωσης και χορήγηση αυξημένων ενισχύσεων, αυξημένης εξισωτικής αποζημίωσης, προτεραιότητα στις ποσοστώσεις). Επίσης, παρέχονται διευκολύνσεις όπως εκπτώσεις ή πλήρης εξαιρέση από το φόρο μεταβίβασης και κληρονομιάς, κάλυψη διαφόρων δαπανών, άμεση ενημέρωση από φορείς για νέα προγράμματα. (Πετράκης, 2009)

Η σύγχρονη γεωργική εκπαίδευση – κατάρτιση έχει γενικότερα τους παρακάτω στόχους:

- ✓ Να αυξήσει την αποτελεσματικότητα των εκμεταλλεύσεων με την παροχή κατάρτισης που θα αφορά νέες αποτελεσματικές καλλιεργητικές μεθόδους, τις βασικές χημικές και βιολογικές διαδικασίες καθώς και μηχανικές ιδιότητες.
- ✓ Να προσανατολίσει τους παραγωγούς να συνεργαστούν με επιχειρήσεις άλλων κλάδων της οικονομίας μέσω της κατάρτισης που θα αφορά θέματα διαχείρισης σύγχρονων γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- ✓ Να προσπαθήσει να ενσωματώσει την εκμετάλλευση στις τοπικές αναπτυξιακές δραστηριότητες και να δημιουργήσει απασχόληση, με τη γεωργία στο ρόλο «κινητήριου μοχλού». Η κατάρτιση σε αυτή τη περίπτωση αφορά στην παρακίνηση προς νέες ιδέες/καινοτομίες. (Πετράκης, 2009)

Πιο συγκεκριμένα, στο χώρο της γεωργίας, η τεχνική εκπαίδευση ορίζεται ως ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κατά το οποίο ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει και συνδυάζει γνώσεις που αφορούν στη γεωργική παραγωγή, τη διαχείριση, την κατασκευή και προμήθεια του μηχανολογικού εξοπλισμού και των υπολοίπων εισροών, τη μεταποίηση, αποθήκευση, εμπορία και διανομή των παραγωγικών προϊόντων, την προστασία του περιβάλλοντος και την προσεκτική χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και τη σχετική, μετά αντικείμενα αυτά, έρευνα και εκπαίδευση. (Βεργίδης, 2001)

Παράλληλα όμως, η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση δεν πρέπει να περιορίζεται στην κατάρτιση των ατόμων σε ένα δεδομένο επάγγελμα παρέχοντας στους ενδιαφερομένους τις απαραίτητες δεξιότητες και τη σχετική θεωρητική γνώση. (Κουφάκος, 2005)

Πρέπει επίσης, σε συνδυασμό με τη γενική εκπαίδευση, να παρέχει τα μέσα για την ανάπτυξη του ατόμου και να προωθεί την κατανόηση, την κριτική, την ατομική έκφραση και την προσαρμογή σε μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα. (Κουφάκος, 2005)

Στην περίπτωση της Ελλάδας, και πιο συγκεκριμένα του Νομού Ευβοίας, οι δράσεις των αγροτών περιορίζονται στη μεγάλη πλειοψηφία τους στην παραγωγική διαδικασία σε πρωτογενές επίπεδο, και μάλιστα σε γνώσεις και

δεξιότητες οι οποίες στηρίζονται σε εμπειρία και τον τρόπο δράσης των γονέων ή συγγενών τους και όχι σε κάποιας μορφής εκπαίδευση-κατάρτιση. Συνεπώς, σε εθνικό επίπεδο, είναι επιβεβλημένη η εφαρμογή προγραμμάτων τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης – κατάρτισης. (Πετράκης, 2009)

Ειδικότερα, η αποτελεσματικότητα της τεχνικής – επαγγελματικής εκπαίδευσης βασίζεται:

- ✓ Στην εκπαιδευτική διαδικασία (δηλαδή τις εκπαιδευτικές εμπειρίες και δραστηριότητες στα πλαίσια του σχολείου) και στο τελικό παράγωγο (δηλαδή, τα μαθησιακά αποτελέσματα που έχει στους μαθητές)
- ✓ Στις αναγνωρισμένες επαγγελματικές ανάγκες
- ✓ Στη παροχή βοήθειας προς τους εκπαιδευόμενους ώστε να αναπτύξουν ένα ευρύ πεδίο γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών
- ✓ Στην κάλυψη των αναγκών της κοινότητας
- ✓ Στην ετοιμότητά της να ανταποκριθεί στις συνεχείς μεταβολές του σύγχρονου κόσμου. (Πετράκης, 2009)

2.1.2. Δια Βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση , Μη Τυπική Εκπαίδευση

Ως μη τυπική εκπαίδευση ορίζεται κάθε οργανωμένη εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, είτε μεμονωμένη είτε ως μέρος μιας ευρύτερης δραστηριότητας, που στοχεύει σε συγκεκριμένο κοινό και έχει συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς στόχους (Coombs & Ahmed, 1974).

Από την άλλη, η δια βίου μάθηση αναφέρεται σε κάθε μαθησιακή δραστηριότητα, που αναλαμβάνεται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, με σκοπό τη βελτίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων του, στο πλαίσιο μιας προσωπικής οπτικής ή και μιας οπτικής που σχετίζεται με την απασχόληση. (Κουτσούρης, 2007)

Στη 19η σύνοδο της UNESCO, που έγινε στο Ναϊρόμπι το 19767, υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός για την ΟΒΕ8: *«Ο όρος 'δια βίου' εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του*

υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω απ' αυτό... Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στη σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο.»
(Κουτσούρης, 1994)

Στόχοι της δια βίου μάθησης είναι η ενεργοποίηση των ατόμων και ομάδων για ατομική και κοινωνική ανάπτυξη, η προώθηση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών και η αύξηση των δυνατοτήτων κοινωνικής ένταξης και απασχόλησης. Ουσιαστικά, οι πυλώνες της δια βίου μάθησης είναι:

- ✓ Μαθαίνω να αποκτώ γνώσεις.
- ✓ Μαθαίνω να αποκτώ επαγγελματική κατάρτιση.
- ✓ Μαθαίνω να συμβιώνω κατανοώντας τους άλλους.
- ✓ Μαθαίνω να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου. (Κουτσούρης, 2007)

Η δια βίου μάθηση περιλαμβάνει την δια βίου εκπαίδευση και την δια βίου κατάρτιση. Η μεν εκπαίδευση αφορά κάθε μαθησιακή διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης της εμπειρικής μάθησης, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου, με σκοπό την απόκτηση ή τη βελτίωση γενικών και επιστημονικών γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων τόσο για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας όσο και για την πρόσβαση στην απασχόληση. Η δε δια βίου κατάρτιση αφορά ένα σύστημα που αποσκοπεί στην κατάρτιση ή/και επανακατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού η οποία:

- ✓ Στο πλαίσιο της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης, παρέχει βασικές επαγγελματικές γνώσεις και δεξιότητες σε ειδικότητες ή και σε εξειδικεύσεις, για την ένταξη, επανένταξη, επαγγελματική κινητικότητα στην αγορά εργασίας και των εν γένει ανέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού.

- ✓ Στο πλαίσιο της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης συμπληρώνει, εκσυγχρονίζει ή/και αναβαθμίζει γνώσεις και δεξιότητες που αποκτήθηκαν από τα άλλα συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή και από επαγγελματική εμπειρία, με στόχο την ένταξη ή/και την επανένταξη στην αγορά εργασίας, τη διασφάλιση της εργασίας, την επαγγελματική ανέλιξη και την προσωπική ανάπτυξη. (ΕΚΕΠΙΣ, 2003)

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η κατάρτιση αποτελεί θεμελιώδη αρχή της εξέλιξης της επαγγελματικής πορείας του σύγχρονου εργαζομένου. Σε μια σύγχρονη επαγγελματική αρένα όπου τυπικά προσόντα (πιστοποιημένες γνώσεις/ τυπικά μαθησιακά εφόδια) και λοιπές δεξιότητες (ομαδικό πνεύμα, οργανωτικότητα, ευελιξία, κριτική ικανότητα, αποφασιστικότητα, κοινωνικότητα, ευρηματικότητα) προκαλούνται καθημερινά, η ανανέωση και η εξέλιξη του εργαζομένου ως καθολική οντότητα αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή του στην παραγωγική διαδικασία. Αν και η διαδικασία αυτή, της συνεχούς διάπλασης των ανθρώπινων ικανοτήτων, δεν είναι νεωτεριστική (η ιδέα της «δια βίου παιδείας» παραπέμπει σε μια αρχαιοελληνική φιλοσοφία ζωής, του σωκρατικού «*γηράσκω αεί διδασκόμενος*») είναι από όλους αποδεκτό ότι τις τελευταίες δεκαετίες είναι πολύ πιο απαραίτητη. (ΕΚΕΠΙΣ, 2003)

2.1.3. Η Εξέλιξη της Γεωργικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης στην Ελλάδα: Ιστορική Αναδρομή

Η γεωργική εκπαίδευση στη χώρα μας μπορεί να διακριθεί σε περιόδους αντίστοιχες με τις περιόδους εξέλιξης του Ελληνικού κράτους (Κουτσούρης 1994 & 2007).

Περίοδος 1829 – 1880.

Ο Καποδίστριας, αμέσως μετά την άφιξη του στην Ελλάδα, έλαβε διάφορα μέτρα υπέρ της γεωργίας, ένα από τα οποία ήταν η ίδρυση της Γεωργικής Σχολής της Τίρυνθας, το 1829, με παραχώρηση 2200 στρεμμάτων εθνικών γαιών. Στόχος υπήρξε η φοίτηση παιδιών φτωχών γεωργικών οικογενειών με

υποτροφία, σε ένα πλαίσιο πρακτικά προσανατολισμένων σπουδών. Μετά τη δολοφονία του Καποδίστρια και λόγω των εμφυλίων συγκρούσεων στην περιοχή, το αγρόκτημα εν μέρει καταστρέφεται.

Επί Όθωνα η Σχολή λειτουργεί ξανά και ενισχύεται με τη μεταφορά του ορφανοτροφείου Αίγινας στο Ναύπλιο, χωρίς όμως να ικανοποιηθούν οι προσδοκίες που υπήρχαν, με αποτέλεσμα η Σχολή να καταργηθεί το 1838. Παράλληλα, οι προβλεπόμενες διδασκαλίες σε θέματα γεωργίας όσο και η θέσπιση σχολικών κήπων στα δημοτικά σχολεία της χώρας δεν πραγματοποιήθηκαν. Η Σχολή της Τίρυνθας επαναλειτούργησε το 1848 ως αποτέλεσμα του κοινοβουλευτικού διαλόγου. Ο οριστικός κανονισμός της Σχολής υπογράφηκε το 1850. Το 1863 υποβλήθηκε σχέδιο νόμου για την ίδρυση Πρακτικών Γεωργικών Σχολείων σε κάθε νομό της χώρας στο οποίο θα φοιτούσαν εγγράμματοι νέοι που θα ασκούσαν το γεωργικό επάγγελμα, καθώς και για την ίδρυση Ανώτατης Αγρονομικής Σχολής στην Τίρυνθα για τους αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης ή γεωργικών σχολείων με στόχο την παραγωγή αγρονόμων.

Ταυτόχρονα, προβλεπόταν η οικονομική αυτάρκεια της σχολής. Σύντομα όμως, το μεν οικονομικό υπόβαθρο έπαψε να υφίσταται ενώ το 1864 η Σχολή μετατράπηκε σε Πρακτικό Γεωργικό Σχολείο για να καταργηθεί εκ νέου το 1873 οπότε η έκταση που της είχε παραχωρηθεί μεταβιβάστηκε στο Υπουργείο Οικονομικών υπό το καθεστώς των εθνικών γαιών. Υπολογίζεται ότι συνολικά από τη Σχολή Τίρυνθας αποφοίτησαν 150 – 200 άτομα.

Περίοδος 1880 – 1908.

Μετά τη διάλυση της Σχολής της Τίρυνθας ακολούθησε μια 15ετία χωρίς εκπαιδευτικό ίδρυμα γεωργικής εκπαίδευσης. Στην περίοδο όμως αυτή ένα σημαντικό κληροδότημα που συνθέτουν τα εθνικά κτήματα Χασεκή στην Αθήνα (νυν Γ.Π.Α.), τα κτήματα της Σχολής της Τίρυνθας και το Αϊδίνιο Λάρισας (κτήμα Κασσαβέτη) παρεχωρήθη στο ελληνικό κράτος και χρησιμοποιήθηκε από τον Τρικούπη υπέρ της Σχολής της Τίρυνθας και την ίδρυση των τριών Τριανταφυλλιδείων Γεωργικών Σχολών.

Το 1894 στο πλαίσιο της ιδρυόμενης Βιομηχανικής και Εμπορικής Ακαδημίας, με τέσσερις σχολές, άρχισε η λειτουργία γεωργικής σχολής διетуός φοίτησης για αποφοίτους γυμνασίου ή γεωργικής σχολής. Το 1897 καταργήθηκαν (λόγω αποτυχίας τους) οι δύο εκ των τριών Σχολών που στη συνέχεια (1907, Ν.ΒΥΞΕ) μετατράπηκαν σε γεωργικούς σταθμούς. Μόνο η Σχολή Αϊδινίου συνέχισε τη λειτουργία της χωρίς όμως σαφή προσανατολισμό, όσον αφορά στη θεωρητική ή πρακτική αποστολή της.

Την ίδια περίοδο η πρόβλεψη ίδρυσης γεωργικών σταθμών σε κάθε νομό της χώρας καθώς και πρακτικών αγροκηπίων για τη διδασκαλία και πρακτική άσκηση των αγροτών, δεν επέδωσε.

Στο Α' Γεωργικό Συνέδριο του Ναυπλίου (1901) επισημάνθηκε η σοβαρή αδυναμία τόσο των σχολών όσο και των σταθμών να διαδραματίσουν σοβαρό ρόλο στη γεωργική εκπαίδευση. Έτσι, μετά από τη σύνδεση με το Διεθνές Γεωργικό Ινστιτούτο (1906) αποφασίστηκε η μετάβαση, τεσσάρων αρχικά και περισσότερων αργότερα, υποτρόφων για γεωπονικές σπουδές στην Ευρώπη.

Περίοδος 1909 – 1917

Η επανάσταση του 1909 υπήρξε το εφελτήριο έντονης δραστηριοποίησης σε ότι έχει να κάνει με τη γεωργία. Στο Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου (1909) ζητήθηκε η ίδρυση Υπουργείου Γεωργίας καθώς και η οργάνωση της γεωργικής εκπαίδευσης. Πράγματι το 1910 ιδρύεται το υπουργείο Γεωργίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου, που ένα χρόνο αργότερα (επί Ε. Βενιζέλου) μετονομάστηκε σε Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, με Προϊστάμενο (Τμηματάρχη) της Γεωργικής Υπηρεσίας τον Σ. Χασιώτη. Μεταξύ άλλων, η Γεωργική Υπηρεσία ανέλαβε τη σύσταση γεωργικών σταθμών, τη γεωργική εκπαίδευση και τη σύσταση γεωργικών επιμελητηρίων. Παράλληλα, το 1911 προκηρύσσονται θέσεις 10 νομογεωπόνων (που το 1914 αυξάνονται σε μια ανά Νομό), με διδακτικά, τεχνικά και διοικητικά καθήκοντα.

Αποστολή τους ήταν η πραγματοποίηση περιοδειών για τη διαπίστωση της υφιστάμενης κατάστασης (15 ημέρες/μήνα), η καθοδήγηση των γεωργών

αλλά και η ίδρυση Πρακτικών Γεωργικών Σχολείων στην περιοχή ευθύνης τους (Ν. 302/1914).

Την ίδια περίοδο ξεκίνησε η λειτουργία της Αβερώφειου Γεωργικής Σχολής Λαρίσης (1911) στο εθνικό κτήμα Ακ Σεράι, κληροδότημα του Γ. Αβέρωφ, Ζετούς φοίτησης, με τμήματα δύο βαθμίδων, για μαθητές που έχουν γεωργικό οικογενειακό υπόβαθρο.

Το 1914, με το Νόμο 301/1914 καταργήθηκε η Κασσαβέτιος Πρακτική Γεωργική Σχολή υποβιβαζόμενη σε κατώτερη σχολή. Ταυτόχρονα, θεσπίστηκε η ίδρυση ενός Πρακτικού Γεωργικού Σχολείου σε κάθε νομό της χώρας, πλην όμως, στην πραγματικότητα, τελικά ιδρύθηκαν μόνο το πρακτικό σχολείο Τυροκομίας Ιωαννίνων και το κατώτερο γεωργικό σχολείο Μεσσαράς Κρήτης.

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους τα τουρκικά ιδρύματα της Ανωτέρας Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης και της Γεωργικής Σχολής Σερρών ανήκουν πλέον στο ελληνικό κράτος που όμως τα υποβαθμίζει σε γεωργικούς σταθμούς. Έγιναν κάποιες προσπάθειες λειτουργίας της Σχολής Θεσσαλονίκης η οποία όμως παραμελήθηκε.

Περίοδος 1917 – 1927

Με το ΝΔ 14-6-1917 που επικυρώθηκε με τον Ν 853/1917 και συμπληρώθηκε από τους Ν. 1808/1919 και 2180/1920, ιδρύθηκε το Υπουργείο Γεωργίας και Δημοσίων Κτημάτων με αρμοδιότητες τη γεωργία και τους συναφείς κλάδους, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη γεωργική εκπαίδευση. Τότε αποφασίστηκε η συστηματική οργάνωση της γεωργικής εκπαίδευσης με την ανάθεση τεσσάρων μελετών σε ισάριθμες ομάδες γεωπόνων υπό την προεδρία του Σ. Χασιώτη.

Μέσω των προτάσεων των ομάδων αυτών ορίστηκαν ως προτεραιότητες η γεωπονική εκπαίδευση των δημοδιδασκάλων και η δημιουργία σχολικών κήπων, η διαίρεση της επαγγελματικής γεωργικής εκπαίδευσης σε κατώτερη και μέση, η διδασκαλία γεωργικών μαθημάτων στα γυμνάσια και η εκλαΐκευση

των γεωπονικών γνώσεων από τους γεωπόνους και τους καθηγητές των γεωργικών σχολείων με τη δημιουργία μεταβατικών σχολείων, πειραματικών και αποδεικτικών αγρών, προτύπων εκμεταλλεύσεων, γεωργικών εκθέσεων, μουσείων και βιβλιοθηκών.

Από τα παραπάνω, μόνο η οργάνωση της επαγγελματικής γεωργικής εκπαίδευσης επιχειρήθηκε και, σε μικρότερο βαθμό, η εκλαΐκευση των γεωργικών γνώσεων με διαλέξεις των γεωπόνων, οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να καλύψουν εκτεταμένες περιοχές. Ο μέσος κύκλος αποσκοπούσε στη θεωρητική και πρακτική μόρφωση των νέων ώστε να αναλάβουν γεωργικές επιχειρήσεις ή να χρησιμοποιηθούν στις κρατικές γεωργικές υπηρεσίες. Από τις κατώτερες σχολές ιδρύθηκε μόνο η Μεσσαράς – Γορτύνος Κρήτης και από τις μέσες η Θεσσαλονίκης με παράλληλη αναγνώριση της Αβερώνφειου και της Δενδροκομικής και Αμπελουργικής Σχολής Πάτρας. Μεγάλος αριθμός αποφοίτων των μέσων γεωργικών σχολών απασχολήθηκε στις κρατικές γεωργικές υπηρεσίες.

Στην ίδια χρονική περίοδο ιδρύθηκαν η Ανωτέρα Γεωπονική Σχολή Αθηνών (Ν. 1884/1920) 4ετούς φοίτησης που αργότερα μετετράπη σε Ανώτατη 5ετούς φοίτησης, και το γεωπονικό Τμήμα της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΝΦ 6-10-1917), νυν Γεωπονική Σχολή και Σχολή Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Παράλληλα, τέθηκαν οι βάσεις ίδρυσης Πρακτικών Γεωργικών Γυμνασίων που όμως τελικά δεν ιδρύθηκαν διότι δεν τηρήθηκε η προϋπόθεση της παραχώρησης από τις κοινότητες ή τους συνεταιρισμούς έκτασης 50 στρεμμάτων.

Περίοδος 1928 – 1940

Το 1928 (Ν.3600/1929) εισάγεται η υποχρεωτική επιμόρφωση των νέων αγροτών στα Κυριακά γεωργικά σχολεία, από γεωπόνους αλλά και από ειδικά εκπαιδευμένους δημοδιδασκάλους, καθώς οι πρώτοι δεν επαρκούσαν για την υλοποίηση του έργου αυτού. Την ίδια περίοδο, τα Υπουργεία Παιδείας και

Γεωργίας ίδρυσαν κατώτερα γεωργικά σχολεία αλλά ελάχιστα λειτούργησαν τελικά αφού η έλλειψη οργάνωσης σε σχέση με την ίδρυση και τον εξοπλισμό τους, η μη παραχώρηση των απαιτούμενων εκτάσεων (όπως είχε γίνει και στο παρελθόν) καθώς και το ότι οι νεαροί γεωπόνοι δεν διέθεταν επαρκή πείρα και παιδαγωγική μόρφωση αποτέλεσαν τροχοπέδη για την πραγματοποίηση του σχεδιασμού των κρατικών φορέων.

Το 1929 αναδιοργανώνεται το Υπουργείο Γεωργίας με το Ν. 4142 και ιδρύεται στη Γενική Διεύθυνση Γεωργίας, η Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών και Προπαγάνδας ενώ η χώρα διαιρέθηκε σε 40 περιφέρειες. Είναι η πρώτη φορά που ορίζονται σαφώς οι σκοποί του Υπουργείου Γεωργίας και ο τρόπος πραγματοποίησης της εκπαίδευσης με εξωσχολικές μεθόδους.

Έως το 1939 είχαν ιδρυθεί 18 Πρακτικές Σχολές αλλά στην πραγματικότητα λειτουργούσαν οι 14 από αυτές. Η ανεπαρκής εκπαίδευση των γεωπόνων σε θέματα παιδαγωγικής, διδακτικής και ψυχολογίας είχε ως αποτέλεσμα την ανεπαρκή απόδοσή τους ως διδάσκοντες, ενώ η εκπαίδευση των μαθητών στο γεωργοοικονομικό περιβάλλον του σχολείου, που ήταν εντελώς διαφορετικό από τις πραγματικές συνθήκες άσκησης της γεωργίας, είχε ως αποτέλεσμα τη δύσκολη προσαρμογή των νέων γεωργών στην εκμετάλλευσή τους.

Σύγχρονη περίοδος

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Υπουργείο συνεργάζεται με το Αμερικανικό Ίδρυμα Εγγύς Ανατολής με στόχο τη λειτουργία της Υπηρεσίας Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαίδευσης. Με τον Ν 920/1946 για την επαγγελματική γεωργική εκπαίδευση, καθιερώθηκε η εκπαίδευση της αγροτικής νεολαίας με την αξιοποίηση ειδικών γεωπόνων-εκπαιδευτών, αποφοίτων της Ανώτατης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών (Α.Γ.Σ.Α.) με μετεκπαίδευση στο εξωτερικό σε θέματα γεωργικής εκπαίδευσης.

Την περίοδο εκείνη δόθηκε προτεραιότητα στην ανάπτυξη της γεωργική οικονομίας της χώρας με επίκεντρο την εισαγωγή και εφαρμογή καινοτομιών στην παραγωγή.

Με δεδομένο το σκεπτικό αυτό, ψηφίστηκε ο Ν. 1643/1951 με τον οποίο ιδρύεται Δ/νση Γεωργικών Εφαρμογών και Εκπαίδευσης στο Υπουργείο Γεωργίας, η οποία στελεχώθηκε από 400 γεωπόνους. Οι επιστήμονες αυτοί είχαν ως αποστολή την εκπαίδευση των γεωργών και της αγροτικής νεολαίας σε θέματα γεωργίας (μια μορφή κατάρτισης), την πληροφόρηση-ενημέρωση των γεωργών και την εκπαίδευση των γυναικών της υπαίθρου σε θέματα αγροτικής οικιακής οικονομίας. Στη συνέχεια, στη δεκαετία του 1960, ιδρύονται τα Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕ.Γ.Ε.) με σκοπό την παροχή βραχείας διάρκειας εκπαιδεύσεων σε γεωργούς τόσο σε τεχνικά θέματα όσο και σε γενικότερες κοινωνικό – οικονομικό – πολιτιστικές πλευρές της αγροτικής ζωής. Αξίζει να σημειωθεί ότι προβλεπόταν η κάλυψη των δαπανών των εκπαιδευομένων κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης τους (διαμονή, διατροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, κλπ.) εντός ή εκτός ΚΕ.Γ.Ε.

Η δεκαετία του 1950 ήταν, κατά κοινή ομολογία, η ‘εποχή άνθισης’ των Γεωργικών Εφαρμογών και η συμβολή των γεωπόνων στην ανόρθωση της αγροτικής οικονομίας υπήρξε αναμφισβήτητα καθοριστική. Βέβαια, τα προβλήματα τότε, αν και σοβαρά, δεν ήταν τόσο περίπλοκα όσο σήμερα, ενώ οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες ήταν πολύ διαφορετικές. Οι δε γεωπόνοι, κατά την περίοδο αυτή, είχαν ως αποκλειστική σχεδόν απασχόληση την ενημέρωση και εκπαίδευση του γεωργικού πληθυσμού (Γαλάνης, 1988, σ.127, Παναγιώτου, 1988, σ.179).

Την ίδια περίοδο οι Γεωπόνοι Γεωργικών Εφαρμογών απασχολήθηκαν σε ειδικά προγράμματα εκπαίδευσης 25.000 αγροτόπαιδων σε 950 κοινότητες με χαρακτηριστικά τόσο κατάρτισης όσο και κοινωνικής-προσωπικής ανάπτυξης.

Επίσης, λειτούργησαν τα Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία τα οποία πραγματοποιούσαν δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα διάρκειας από μερικές εβδομάδες έως και 4 έτη (Αμερικανική Σχολή Θεσσαλονίκης) και τα Σχολεία Γεωργικής Τεχνικής, με αντικείμενο την εκμάθηση ξυλουργικής και οικοδομικής, διάρκειας τριών μηνών. Η αποτελεσματικότητα των δράσεων αυτών κρίθηκε ικανοποιητική.

Κατά το διάστημα 1961 – 1965 το πρόγραμμα εξωσχολικής εκπαίδευσης αγροτόπαιδων σημείωσε σοβαρή κάμψη τόσο λόγω της αγροτικής εξόδου όσο και λόγω αυξημένης ενασχόλησης των γεωπόνων με ρυθμιστικές εργασίες. Συνεχίστηκαν οι εκπαιδεύσεις μικρής διάρκειας στα νεοϊδρυθέντα ΚΕ.Γ.Ε. και τις Π.Γ.Σ. Την επόμενη διετία, 1966-1967 τα προγράμματα αυτά απευθύνονται και προς ενήλικες αγρότες. Κατά την περίοδο αυτή τα προβλήματα του γεωργικού χώρου αλλάζουν, η Υπηρεσία δεν μπορεί να παρακολουθήσει τις αλλαγές αυτές, ενώ σταδιακά ο ρόλος των γεωπόνων απομακρύνεται από το εκπαιδευτικό λειτούργημα και ο θεσμός αρχίζει να υποβαθμίζεται, αφού και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των ΚΕ.Γ.Ε. παρουσιάζει σοβαρές ατέλειες.

Ταυτόχρονα, πραγματοποιείται σταδιακά μια αλλαγή ως προς τη συμβολή της εκπαίδευσης στη γεωργική ανάπτυξη. Η γεωργική εκπαίδευση προσεγγίζει τα τεχνικά όρια της και χάνει τον πρωτεύοντα ρόλο της αφού οι ανάγκες πληροφόρησης αφορούν σε θέματα τα οποία δεν έχουν άμεσα ορατά αποτελέσματα και υπερβαίνουν τον αυστηρά τεχνικό χαρακτήρα των παρεμβάσεων της προηγούμενης περιόδου.

Το 1976 επανακαθορίζονται οι αρμοδιότητες του προϊσταμένου ΚΕ.Γ.Ε. και του βοηθού του, γεγονός όμως που δεν συντέλεσε στην ουσιαστική ανάκαμψη του θεσμού.

Το 1983 επαναπροσδιορίζονται οι αρμοδιότητες του υπαλληλικού προσωπικού των ΚΕ.Γ.Ε., και καθορίζεται ως στόχος των προγραμμάτων εκπαίδευσης η ισόρροπη ανάπτυξη του αγροτικού πληθυσμού (εκσυγχρονισμός πρωτογενούς παραγωγής, ανάπτυξη δράσεων στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα αλλά και ανάπτυξη συλλογικών δράσεων μέσω συνεταιρισμών).

Το 1986, στη βάση του κανονισμού 797/85/ΕΟΚ άρχισε η εφαρμογή προγραμμάτων για την προσαρμογή της επαγγελματικής κατάρτισης στις ανάγκες της σύγχρονης γεωργίας. Ο Κανονισμός περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις για τους νέους αγρότες οι οποίες αποβλέπουν στην παρακίνηση και

διευκόλυνση των νέων στο να εγκατασταθούν και να επενδύσουν στη γεωργία.

Το 1991 επισημαίνεται ότι όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται αποκλειστικά με συνδρομή του ΕΚΤ και προτεραιότητα υλοποίησης έχουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα που διοργανώνονται με σκοπό να εξυπηρετήσουν αγρότες και αγρότισσες που υποβάλλουν Σχέδια Βελτίωσης.

Η γεωργική εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα

Από το 1977 (Ν. 576/77), η Γεωργική Επαγγελματική Εκπαίδευση παρέχεται από Εκπαιδευτικά Ιδρύματα του Υπουργείου Παιδείας που ανήκουν στη δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Τα Ιδρύματα αυτά ήταν:

- Οι Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Σ.) που πρόσφεραν διετή μεταγυμνασιακή εκπαίδευση.
- Τα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (Τ.Ε.Λ.) (Ν. 576/77, 1566/85) που πρόσφεραν τριετή μεταγυμνασιακή εκπαίδευση. Τα Τ.Ε.Λ. του Υπουργείου Παιδείας είχαν 11 τομείς, μεταξύ των οποίων και ο Γεωργικός Τομέας.
- Το 1985 καθιερώθηκαν τα Ενιαία Πολυκλαδικά Λύκεια (Ε.Π.Λ.) που πρόσφεραν τριετή μεταγυμνασιακή εκπαίδευση (Ν. 1566/ 85) και ένα τέταρτο έτος με τμήματα ειδίκευσης.

Από το 1989 το Υπουργείο Γεωργίας με βάση το Νόμο Πλαίσιο Ν.1566/85 προέβη σε μετατροπή ορισμένων Πρακτικών Γεωργικών Σχολείων ή ΚΕ.Γ.Ε. σε Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές.

Το 1977 ιδρύεται, με το Νόμο 2520/97, ο Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Απασχόλησης 'ΟΗΜΗΤΡΑ' ο οποίος εποπτεύεται από το Υπουργείο Γεωργίας και οι Τ.Ε.Σ. του Υπουργείου Γεωργίας. Με το Ν. 2640/98 οι Τ.Ε.Σ και τα Τ.Ε.Λ. του Υπουργείου Παιδείας καταργούνται και μετατρέπονται σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε). Σύμφωνα με το Νόμο 2640 (ΦΕΚ 206/3-9-98) η Τεχνική –

Επαγγελματική Εκπαίδευση παρέχεται στα Τ.Ε.Ε., στα οποία εισάγονται χωρίς εξετάσεις, οι κάτοχοι απολυτήριου Γυμνασίου.

Από το σχολικό έτος 2006–2007 σταδιακά μετατρέπονται σταδιακά ,κατά τάξεις και κύκλους σπουδών , τα ΤΕΕ σε ΕΠΑΛ με Υπουργική Απόφαση - άρθρο 4 του ν.3475/2006 (Φ.Ε.Κ. 146 Α΄/13-07-2006) χωρίς να αλλάξει κάτι ουσιαστικό στο ρόλο και τις δράσεις των σχολείων αυτών ως προς την εκπαίδευση των ανηλίκων σε σχέση με την επαγγελματική τους πορεία. Πιο συγκεκριμένα , η συνάφεια μεταξύ των ΤΕΕ και ΕΠΑΛ, ορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας ότι: οι μαθητές του Α΄ κύκλου σπουδών Τ.Ε.Ε., του Τομέα Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος, των ειδικοτήτων

- Φυτοτεχνικών Επιχειρήσεων –Αρχιτεκτονικής Τοπίου
- Επιχειρηματικής Γεωργίας
- Τεχνολογίας Τροφίμων και εμπορίας γεωργικών προϊόντων
- Περιβάλλοντος και Αργοτουρισμού

μπορούν να εγγράφονται στη Β΄ Τάξη ΕΠΑ.Σ. και σε οποιαδήποτε από τις παρακάτω ειδικότητες:

- Φυτοτεχνικών Επιχειρήσεων- Αρχιτεκτονική Τοπίου
- Επιχειρήσεων Αγροτουρισμού και Αγροβιοτεχνίας
- Ζωοτεχνίας
- Αγροτικών Μηχανημάτων
- Αμπελουργίας-Οινοτεχνίας
- Θερμοκηπιακών Κατασκευών και Καλλιεργειών
- Δεντροκομίας
- Γαλακτοκομίας-Τυροκομίας

Άλλοι φορείς Γεωργικής Εκπαίδευσης

- ✓ Τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ): επιβλέπονται από τον ΟΕΕΚ ενώ η αρμοδιότητα τους είναι να παρέχουν σε δευτεροβάθμιο επίπεδο εξειδικευμένη επαγγελματική, αρχική και συνεχιζόμενη, κατάρτιση.

- ✓ Τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ): Παρέχουν επαγγελματική κατάρτιση άτυπης μορφής. Τα προγράμματα των ΚΕΚ επιβλέπονται από το Υπουργείο Απασχόλησης και χρηματοδοτούνται κυρίως από το ΕΚΤ.
- ✓ ΟΑΕΔ, ΝΕΛΕ, ΓΓ Νέας Γενιάς κ.α.: οι ΝΕΛΕ είχαν σημαντική παρουσία στο διάστημα 1982-1988, ενώ η ΠΑΣΕΓΕΣ διοργανώνει εκπαιδεύσεις στελεχών για τα αιρετά μέλη των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Απασχόλησης «ΔΗΜΗΤΡΑ»

Την κάλυψη πολλαπλών αναγκών του αγροτικού πληθυσμού της χώρας για επαγγελματική εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, επιμόρφωση και ενημέρωση έχει αναλάβει το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Οικαίου «Οργανισμός Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης & Απασχόλησης 'ΔΗΜΗΤΡΑ'».

Ο Οργανισμός συστάθηκε το 1997 με το Ν. 2520/97 (ΦΕΚ 173/Α/1-9-97) όπως αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε μεταγενέστερα με τις διατάξεις του Ν.2637/98 (ΦΕΚ 200/27-8-98/τ.Α') και Ν.2945/2001 (ΦΕΚ 223/8-10-2001/τ.Α') και εποπτεύεται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Βασική επιδίωξη του Υπουργείου ήταν και παραμένει η ανάδειξη των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού της ελληνικής υπαίθρου, η εξασφάλιση της απασχόλησης, η βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου καθώς και η αύξηση της παραγωγικότητας του. Ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α «ΔΗΜΗΤΡΑ» στοχεύει στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τον αγροτικό πληθυσμό συνδυάζοντας το κύρος του δημόσιου όσο και την αποτελεσματικότητα του ιδιωτικού τομέα.

Ο Οργανισμός είναι ο εθνικός φορέας που προωθεί θεσμικά μέσω των Τ.Ε.Ε. και των ΕΠΑ.Σ. που διαθέτει καθώς και των 70 Κέντρων «ΔΗΜΗΤΡΑ» τη βελτίωση των επαγγελματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να παράγουν ανταγωνιστικά προϊόντα σεβόμενοι παράλληλα τον καταναλωτή και το περιβάλλον.

Σκοποί του Οργανισμού είναι:

- ✓ Η οργάνωση και λειτουργία της επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης, καθώς και η δια βίου επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών, των ανέργων ή υποαπασχολούμενων στον αγροτικό τομέα.
- ✓ Η χορήγηση του «Πράσινου Πιστοποιητικού» καθώς και ο καθορισμός των όρων, των προϋποθέσεων και της διαδικασίας χορήγησής του.
- ✓ Η ίδρυση Εξειδικευμένων Κέντρων Εκπαίδευσης – Απασχόλησης πανελλήνιας εμβέλειας με στόχο την πειραματική εφαρμογή προγραμμάτων σε νέα γεωργικά επαγγέλματα και τη δημιουργία μηχανισμών πληροφόρησης του αγροτικού πληθυσμού σε θέματα ενδιαφέροντος του.
- ✓ Η πραγματοποίηση ερευνών και μελετών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο σε συνεργασία με άλλους φορείς για τον προσδιορισμό νέων πολιτικών απασχόλησης και επανένταξης αγροτών σε τουριστικές δραστηριότητες.

Από το 1993 περίπου και μετά τα ΚΕΓΕ πραγματοποιούν αποκλειστικά τις εκπαιδεύσεις που απαιτεί η λειτουργία των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων για:

- ✓ τους «νέους αγρότες»,
- ✓ τους διαδόχους των γεωργών που παίρνουν πρόωρη συνταξιοδότηση και
- ✓ τους επιδοτούμενους για την υλοποίηση Σχεδίων Βελτίωσης.

Για τις κατηγορίες αυτές η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική, αμειβόμενη και οι γενικές προδιαγραφές της καθορίζονται από τους αντίστοιχους Κανονισμούς και το Υπουργείο Γεωργίας. Οι εκπαιδεύσεις που παρέχονται από τα Κέντρα «ΔΗΜΗΤΡΑ» αφορούν στην «Αδιαβάθμητη Εξωσχολική Γεωργική Κατάρτιση» (ονομαζόμενη Συνεχιζόμενη Κατάρτιση Αγροτών) και μέχρι πρόσφατα ήταν πρόγραμμα ενταγμένο στο 3ο ΚΠΣ (2000-2006) συγχρηματοδοτούμενο από το ΕΚΤ (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο).

- ✓ Παροχή Πράσινου Πιστοποιητικού. Το Πράσινο Πιστοποιητικό βεβαιώνει την παροχή εξειδικευμένων γνώσεων στους κατόχους του και διευκολύνει την επαγγελματική αναγνώριση και εξέλιξή τους. Σύντομα θα θεσμοθετηθούν οι διαδικασίες αυτού του πιστοποιητικού και θα αρχίσει να χορηγείται στους ενδιαφερόμενους αφού ολοκληρώσουν το σχετικό πρόγραμμα.

2.2. Η εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα

Οι ραγδαίες και βαθιές αλλαγές σε επιστημονικό, τεχνολογικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο που σηματοδοτούν τη σύγχρονη εποχή προβάλλουν επιτακτική την ανάγκη για επικαιροποίηση και διαρκή αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων των πολιτών. Ιδιαίτερα η ανάγκη για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση ώθησαν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές στον τομέα της διά βίου μάθησης, δηλαδή στη διεύρυνση της μαθησιακής διαδικασίας και στην παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών σε όλη τη διάρκεια της ζωής των ατόμων, μέσω ευέλικτων προγραμμάτων μάθησης σε ένα ευρύτατο φάσμα θεματικών πεδίων, ικανών να ανταποκριθούν και στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. (ΕΚΕΠΙΣ, 2003)

Η επισκόπηση της ιστορίας της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα που προηγήθηκε πιστοποιεί την ύπαρξη ελλείψεων όσον αφορά τόσο στη γενική εκπαίδευση όσο και στη γεωργική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στον αγροτικό χώρο, όπου η παραγωγικότητα της γεωργίας στηρίζεται σε εμπειρικές και βιωματικές γνώσεις και τεχνικές οι οποίες σε μεγάλο μέρος μεταβιβάζονται στους αρχηγούς των εκμεταλλεύσεων από τους προκατόχους τους. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η έλλειψη παιδείας, κατάρτισης και καθοδήγησης από τους αρμόδιους φορείς οδήγησε σε σημαντικά προβλήματα που είχαν ως συνέπεια την αναποτελεσματικότητα της εφαρμογής των πολιτικών και μέτρων υποστήριξης της αγροτικής ανάπτυξης. Όμως, η παροχή εκπαίδευσης-κατάρτισης και, κατά συνέπεια, η ύπαρξη κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού ικανού να αντιλαμβάνεται, να κρίνει, να αξιολογεί και να αντιδρά στα συνεχώς μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα της

σύγχρονης τεχνολογικής κοινωνίας, αποτελεί βασική παράμετρο της αναπτυξιακής διαδικασίας.

2.3. Αναγκαιότητα παροχής μη τυπικής εκπαίδευσης

Σύμφωνα με όλα τα στοιχεία που αφορούν την Ελλάδα, ένα μεγάλο το ποσοστό του πληθυσμού έχει λάβει μόνο υποχρεωτική εκπαίδευση ή γενική παιδεία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, να υπάρχουν αρκετές κενές θέσεις στην αγορά εργασίας ως συνέπεια της έλλειψης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα τελευταία χρόνια στην εγχώρια αγορά εργασίας είναι έντονη η αναζήτηση έμπειρων, εξειδικευμένων και καταρτισμένων εργαζομένων, τη στιγμή που οι περισσότεροι άνεργοι είναι απόφοιτοι ανώτατων σπουδών χωρίς όμως εξειδίκευση και εμπειρία στο αντικείμενο τους. (www.yperth.gr)

Ως εκ τούτου, οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν στην ανάγκη παροχής μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι:

- ✓ Η αδυναμία της τυπικής εκπαίδευσης να ανταποκρίνεται με ευελιξία στις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- ✓ Η ανάγκη των πολιτών για εκπαίδευση, κατάρτιση και επανακατάρτιση προκειμένου να ανταποκριθούν στις μεταβολές που προκύπτουν από τη δημιουργία νέων ειδικοτήτων και την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στον εργασιακό χώρο.
- ✓ Η προσπάθεια αντιμετώπισης της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού των ευπαθών κοινωνικά ομάδων. (www.yperth.gr)

Τέλος, η δυναμική ανάπτυξη του τομέα της μη τυπικής κατάρτισης συνδέεται με τις κατευθύνσεις της Ε.Ε. στον τομέα των πολιτικών ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού καθώς και με τη δυνατότητα χρηματοδότησης των πολιτικών αυτών από τα διαρθρωτικά ταμεία. (www.yperth.gr)

2.4. Φορείς δια βίου μάθησης

Στο πλαίσιο της προώθησης της δια βίου μάθησης λειτουργούν οι παρακάτω θεσμοί.

- ✓ Σε όλους τους τύπους σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αντιστοιχούν εσπερινά τμήματα για εργαζόμενους, με διάρκεια σπουδών αυξημένη κατά ένα έτος.
- ✓ Για τους ενήλικες που τελικά δεν ολοκλήρωσαν την εννεαετή υποχρεωτική εκπαίδευση, προσφέρεται η δυνατότητα να αποκτήσουν πτυχίο ισότιμο με το απολυτήριο Γυμνασίου (κατώτερος κύκλος δευτεροβάθμιας), φοιτώντας για 18 μήνες σε ένα από τα πέντε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας τα οποία εποπτεύονται από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).
- ✓ Από το 1997 λειτουργεί το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ), που στηρίζεται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και παρέχει πτυχίο ισότιμο με το πτυχίο των «παραδοσιακών» Πανεπιστημίων. Η εισαγωγή στο ΕΑΠ γίνεται με κλήρωση και για άτομα ηλικίας 22 ετών και άνω. (www.yrepeth.gr)

Οι στόχοι που έχει θέσει το ΥΠΕΠΘ στο πλαίσιο της υλοποίησης της εθνικής πολιτικής της δια βίου μάθησης είναι: (www.yrepeth.gr)

- ✓ Εκσυγχρονισμός των συστημάτων εκπαίδευσης και αρχικής κατάρτισης.
- ✓ Σύνδεση των συστημάτων τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης και κατάρτισης τόσο μεταξύ τους όσο και με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- ✓ Πιστοποίηση της προσφερόμενης κατάρτισης και των αποκτηθέντων επαγγελματικών προσόντων.
- ✓ Καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας και μείωση του αριθμού των μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο.
- ✓ Περαιτέρω επιμόρφωση των εκπαιδευτικών κυρίως σε ότι αφορά την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση.
- ✓ Δημιουργία βιώσιμων μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών σε τομείς που συνδέονται με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- ✓ Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός της σχολικής και εκπαιδευτικής υποδομής και επέκταση της χρήσης νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών σε όλα τα επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος.

- ✓ Συστηματικές παρεμβάσεις για την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας σε περιβαλλοντικά και πολιτιστικά θέματα.

2.5. Συνοπτική επισκόπηση της μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

Το 1965 η Διεύθυνση Επιμόρφωσης Ενηλίκων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συστήνει την Κεντρική Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΚΕΛΕ) καθώς και τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ) οι οποίες λειτουργούν μέχρι σήμερα.

Το 1983 η Διεύθυνση Επιμόρφωσης Ενηλίκων αναβαθμίζεται σε Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΓΓΛΕ) στην οποία εντάσσονται οι ΝΕΛΕ. Η Γ.Γ.Λ.Ε. σχεδιάζει συντονίζει και υποστηρίζει ενέργειες που στοχεύουν:

- ✓ Στην καταπολέμηση του αναλφαριθμητισμού και συμπλήρωση της βασικής εκπαίδευσης.
- ✓ Στην παροχή επαγγελματικής κατάρτισης, κυρίως σε ανέργους και
- ✓ Στην κοινωνικό-πολιτιστική επιμόρφωση.

Από την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ (1981) και μέχρι το Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης η μη τυπική επαγγελματική κατάρτιση παρέχόταν αποκλειστικά από τους ήδη λειτουργούντες δημόσιους φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων, δηλ. κυρίως από το δίκτυο της ΓΓΛΕ, το Ελληνικό Κέντρο Παραγωγικότητας (ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ) και των Κέντρων Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕΓΕ) του Υπουργείου Γεωργίας.

Κατά την εφαρμογή του Α' ΚΠΣ διευρύνεται σε μεγάλο βαθμό ο αριθμός των φορέων που υλοποιούν επιδοτούμενα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και τίθενται οι βάσεις για την ανάπτυξη ενιαίων διαδικασιών διαχείρισης των ενεργειών που χρηματοδοτεί το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Στο Β' ΚΠΣ, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά το Α' ΚΠΣ, δημιουργήθηκε νομοθετικό πλαίσιο για την ανάπτυξη συστήματος πιστοποίησης των φορέων που υλοποιούσαν σχετικά

προγράμματα, για τη λειτουργία τους σε ανταγωνιστική βάση, για τη δημιουργία μηχανισμών εφαρμογής και ελέγχου και για την σύνδεση της παρεχόμενης κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

2.6. Φορείς παροχής μη τυπικής εκπαίδευσης

Οι φορείς οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην παροχή μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα είναι κυρίως:

- ✓ Η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Γ.Γ.Ε.Ε.), ως επιτελικός δημόσιος φορέας στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων, που σχεδιάζει, συντονίζει και υποστηρίζει ενέργειες που αφορούν στη συμπλήρωση της βασικής παιδείας και την δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση.

Για τον σκοπό αυτόν λειτουργούν σε όλη τη χώρα 300 κέντρα επιμόρφωσης που υπάγονται στις 54 Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (Ν.Ε.Λ.Ε).

Στη Γ.Γ.Ε.Ε. ανήκουν τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ), τα οποία ιδρύονται σε κάθε Νομό, σε συνεργασία με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα ΚΕΕ παρέχουν εκπαίδευση σε ενήλικες, σε θέματα που αφορούν βασικές δεξιότητες, κοινωνικές δεξιότητες, εκμάθηση ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης σε μετανάστες, πέραν του εκπαιδευτικού συστήματος και των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας.

Η χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της Γ.Γ.Ε.Ε και των Ν.Ε.Λ.Ε γίνεται μέσω του Τακτικού Προϋπολογισμού, ενώ σε πολλά προγράμματα υπάρχει και συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου κατά 75%. Οι βασικές ομάδες-στόχοι των παρεμβάσεων της Γ.Γ.Ε.Ε. είναι άνεργοι, αναλφάβητοι, γυναίκες, τσιγγάνοι, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, πρώην χρήστες ναρκωτικών ουσιών, ανήλικοι, στρατευμένοι νέοι, μετανάστες-παλιννοστούντες, μονογονεϊκές οικογένειες.

- ✓ Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) εφαρμόζει προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης

αποβλέποντας στην εξυπηρέτηση των αναγκών των ανέργων που χρειάζονται εξειδίκευση, προκειμένου να αναζητήσουν εργασία όπως και των εργαζομένων των οποίων η απόκτηση ειδικότητας θα διευκολύνει την επαγγελματική σταδιοδρομία.

Βασικός προσανατολισμός του Ο.Α.Ε.Δ. είναι η ανάπτυξη ή/και εξειδίκευση των υπαρχόντων προγραμμάτων Σ.Ε.Κ., με στόχο την αποτελεσματικότερη παρέμβαση στην Αγορά Εργασίας και η κάλυψη με υπηρεσίες κατάρτισης του μεγαλύτερου δυνατού αριθμού ενδιαφερομένων.

Τα προγράμματα Σ.Ε.Κ. που υλοποιεί ο Ο.Α.Ε.Δ. στο πανελλαδικό Δίκτυο Εκπαιδευτικών Μονάδων (Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης Ο.Α.Ε.Δ.) είναι:

- Προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης ανέργων (Σ.Ε.Κ.).
- Πιλοτικά Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης νέων, που έχουν εγκαταλείψει το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Πιλοτικά Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης εγγεγραμμένων ανέργων στα Μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ.
- Προγράμματα Κατάρτισης για αυτοαπασχολούμενους, που χρειάζονται επιμόρφωση ή εξειδίκευση στις νέες απαιτήσεις των επαγγελμάτων τους.

Οι Διευθύνσεις Εκπαίδευσης διαφόρων Υπουργείων σχεδιάζουν και υλοποιούν μέσω αντίστοιχων εκπαιδευτικών μονάδων προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, τόσο για άνεργους όσο και για τους εργαζόμενους των διαφόρων υπηρεσιών τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα το Υπουργείο Γεωργίας μέσω του Οργανισμού Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ) υλοποιεί στα 71 Κέντρα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης «ΔΗΜΗΤΡΑ», προγράμματα για τους γεωργούς και τους άλλους απασχολούμενους στον αγροτικό χώρο. Ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» στο πλαίσιο της σύνδεσης της τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με τη μη τυπική

συνεχιζόμενη κατάρτιση και με την παραγωγή και την αγορά εργασίας προωθεί την χορήγηση του «Πράσινου Πιστοποιητικού» το οποίο θα δίνεται μέσα από διάφορους συνδυασμούς πιστοποιημένης εκπαίδευσης, εκπαίδευσης από απόσταση, σεμιναρίων, πρακτικής άσκησης, μαθητείας και στο τέλος, πιστοποίησης γνώσεων.

2.7. Φορείς για τη διασύνδεση και προώθηση της δια βίου μάθησης

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι οι πολιτικές που αφορούν στην τυπική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση διαμορφώνονται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ) ενώ οι πολιτικές που αφορούν στην μη τυπική, συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση διαμορφώνονται κυρίως από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Μέχρι σήμερα, παρότι οι στόχοι των δύο Υπουργείων στο θέμα της προώθησης της δια βίου μάθησης και της σύνδεσης της επαγγελματικής εκπαίδευσης με την απασχόληση συμπίπτουν, η εφαρμογή των πολιτικών τους δεν υλοποιείται μέσα από ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο ή φορέα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη συντονισμού, την αλληλοεπικάλυψη των προγραμμάτων και τη διαφορετική υποστήριξη ή αντιμετώπισή τους (π.χ. ΤΕΕ Μαθητείας/ΟΑΕΔ - ΤΕΕ Υπουργείο Παιδείας).

Το 1997, ιδρύθηκε το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Δομών Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης & Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΕΚΕΠΙΣ) με το Ν.2469 εποπτευόμενο από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων με σκοπό τη διασφάλιση και προώθηση της ποιότητας της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα¹⁵. Το ΕΚΕΠΙΣ σχεδιάζει, αναπτύσσει και εφαρμόζει το Εθνικό Σύστημα Πιστοποίησης της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης, το οποίο στοχεύει:

- ✓ στην προώθηση της ποιότητας στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση
- ✓ στη διασφάλιση της διαφάνειας και ενίσχυση της αξιοπιστίας

- ✓ στη σύνδεση του συστήματος της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με το σύστημα της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
- ✓ στη σύνδεση της επαγγελματικής κατάρτισης με την απασχόληση
- ✓ αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων που έχουν αποκτηθεί μέσα από το σύστημα της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης

Το Εθνικό Σύστημα Πιστοποίησης περιλαμβάνει:

- ✓ το σύστημα πιστοποίησης των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) με τη θέσπιση κριτηρίων που αφορούν στην εμπειρία, το επιστημονικό και ανθρώπινο δυναμικό, την υποδομή και τον εξοπλισμό που απαιτούνται για την υλοποίηση ενεργειών κατάρτισης ενηλίκων τόσο των εργαζομένων όσο και των ανέργων,
- ✓ το σύστημα της συνεχούς παρακολούθησης και αξιολόγησης των πιστοποιημένων ΚΕΚ για τον έλεγχο τήρησης των κριτηρίων πιστοποίησης (έτος πρώτης εφαρμογής το 2003) και προώθησης της ποιότητας στις παρεχόμενες υπηρεσίες κατάρτισης,
- ✓ το σύστημα πιστοποίησης Εκπαιδευτών και Στελεχών Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (Σ.Υ.Υ.), με το οποίο δημιουργείται Μητρώο Εκπαιδευτών Σ.Ε.Κ. με κριτήρια ένταξης τα οποία αφορούν στο μορφωτικό επίπεδο, την επαγγελματική εμπειρία καθώς και τη διδακτική εμπειρία των υποψηφίων εκπαιδευτών,
- ✓ το σύστημα πιστοποίησης των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης με στόχο τη σύνδεση των αναγκών της αγοράς εργασίας με τις ανάγκες της επαγγελματικής κατάρτισης και το περιεχόμενο των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

Τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης που παρέχονται έχουν συχνά οδηγήσει σε διαφοροποιημένα αποτελέσματα ως προς τα αποκτηθέντα προσόντα με αρνητικές συνέπειες τόσο στην αξιοπιστία όσο και στην αποτελεσματικότητά τους. Αν και τα παρεχόμενα προγράμματα κατάρτισης πρέπει να βασίζονται σε διαγνωσμένες ανάγκες κατάρτισης εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ωστόσο, το περιεχόμενο των προγραμμάτων δεν συνδέεται με τις πραγματικές ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας στο

επίπεδο των απαιτούμενων γνώσεων και δεξιοτήτων για την άσκηση μιας επαγγελματικής δραστηριότητας.

Η θεσμοθέτηση του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης (ΕΚΕΠΙΣ), η οποία έχει οδηγήσει στην πιστοποίηση των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) θεωρείται η πιο σημαντική καινοτομία στην εφαρμογή των ενεργειών κατάρτισης κατά την προγραμματική περίοδο του 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Βασικός σκελετός ενός σύγχρονου συστήματος δια βίου μάθησης είναι η εκπαίδευση ενηλίκων. Στην Ελλάδα ο δημόσιος φορέας ο οποίος σχεδιάζει και αναλαμβάνει δράσεις στον τομέα αυτό, είναι η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (Γ.Γ.Δ.Β.Μ.) του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η Γ.Γ.Δ.Β.Μ. είναι ο επιτελικός φορέας στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων που σχεδιάζει, συντονίζει και υλοποιεί σε εθνικό επίπεδο και στον απόδημο ελληνισμό ενέργειες που αφορούν στη διά βίου μάθηση όπως:

- ✓ Η βασική εκπαίδευση ενηλίκων, δηλαδή η καταπολέμηση του αναλφαριθμοσύ και η συμπλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- ✓ Η γενική εκπαίδευση και κατάρτιση ενηλίκων, δηλαδή η παροχή συνεχιζόμενης κατάρτισης, η κατάρτιση και επιμόρφωση ειδικών ομάδων που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό, η υλοποίηση προγραμμάτων εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας καθώς και εκπαίδευσης στον τομέα των νέων τεχνολογιών.
- ✓ Η κοινωνικό-πολιτιστική εκπαίδευση και επιμόρφωση που αφορά σε θέματα πολιτισμού, υγείας και περιβάλλοντος καθώς και ενημέρωση για θέματα κοινωνικά, πολιτιστικά και ευρωπαϊκά.
- ✓ Η ανοιχτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση και κατάρτιση καθώς και η σύνδεση και συνεργασία με τα σύγχρονα συστήματα ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.
- ✓ Η εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων.

2.8. Επιχειρηματικότητα

Στη χώρα μας, παράλληλα με τις ελλείψεις όσον αφορά στην εκπαίδευση-κατάρτιση των (νέων) γεωργών, παρατηρείται και έλλειψη καλλιέργειας της επιχειρηματικότητας ως φιλοσοφίας και δράσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν είναι ακόμη σαφής η έννοια της επιχειρηματικής δράσης τόσο σε επίπεδο υπεύθυνων για την άσκηση πολιτική όσο και στους ίδιους τους γεωργούς. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο μη ύπαρξης μιας γενικής αντίληψης για το περιεχόμενο της, στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στον πρωτογενή κλάδο, η ουσία, οι στόχοι και οι σκοποί της επιχειρηματικής δράσης δεν είναι αποσαφηνισμένοι.

Ο ορισμός της επιχειρηματικότητας δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση (Byrd, 1987). Οι ορισμοί της επιχειρηματικότητας περιστρέφονται γύρω από ζητήματα όπως η καινοτομία, η ανάληψη ρίσκου, η δύναμη που σταθεροποιεί την αγορά και, τέλος, η ίδρυση, ιδιοκτησία και διαχείριση μιας μικρομεσαίας επιχείρησης. (Χασσιδ, 2003) Σύμφωνα με τους Miller και Friesen (1982) η επιχειρηματικότητα αφορά σε μια διαδικασία που ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, την υπολογισμένη ανάληψη ρίσκου, καθώς και το σχεδιασμό ώστε τα άτομα να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες. Η διαδικασία αυτή δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να παρουσιάσει κέρδος με τον εντοπισμό ευκαιριών στην αγορά και δημιουργώντας μοναδικούς συνδυασμούς των πόρων για την εκμετάλλευση των ευκαιριών αυτών (Jacobson, 1992).

Ως επιχειρηματίας θεωρείται το άτομο που δημιουργεί νέους συνδυασμούς των παραγωγικών παραμέτρων όπως νέες μεθόδους οργάνωσης ή/και παραγωγής, νέα προϊόντα/υπηρεσίες, νέες αγορές, ή ως το άτομο που είναι πρόθυμο να αναλάβει ρίσκο (επιχειρηματικό κίνδυνο) ή ως άτομο το οποίο, εκμεταλλευόμενο τις ευκαιρίες της αγοράς, «εξουδετερώνει» την ανισορροπία μεταξύ μέσης προσφοράς και μέσης ζήτησης, ή, τέλος, ως άτομο που κατέχει και λειτουργεί μια επιχείρηση. (Κουτσούρης, 2007)

Στην οικονομική πολιτική, συχνά η έννοια της Επιχειρηματικότητας συνδέεται άρρηκτα με τη δημιουργία επιχειρήσεων ή την επέκταση των ήδη υφιστάμενων. Η Επιχειρηματικότητα, ως «δέσμη» δηλαδή προδιάθεσης,

νοοτροπίας και ικανοτήτων που ενυπάρχει ή/και καλλιεργείται στα άτομα εξωτερικεύεται εφόσον υπάρξουν και άλλες κατάλληλες προϋποθέσεις - υποκειμενικές και αντικειμενικές – με την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης. Η ανάπτυξη της Επιχειρηματικότητας καταλήγει έτσι σε οικονομικά αποτελέσματα τα οποία η οικονομία και το κοινωνικό σύνολο θα είχαν σε αντίθετη περίπτωση στερηθεί. (Χασσίδ, 2003)

Η επιχειρηματικότητα είναι μια «ιδιότητα» που διαμορφώνεται σε σχετικά νεαρή ηλικία και επηρεάζεται σε σημαντικό βαθμό από το ιστορικό της οικογένειας (π.χ. είναι μικρότερες οι πιθανότητες να εξελιχθεί σε «επιχειρηματία» ο γόνος μιας καθαρά γεωργικής οικογένειας σε σχέση με αυτόν μιας οικογένειας όπου ο πατέρας ασκούσε ή ασκεί εξωγεωργικό επάγγελμα). Επίσης η εκδήλωση ή ανάπτυξη κάποιου είδους επιχειρηματικού πνεύματος εξαρτάται από το επίπεδο εκπαίδευσης (από τις εγκύκλιες σπουδές) και από τις εμπειρίες που έχει αποκτήσει το άτομο.

Στην επιχειρηματικότητα, ουσιαστικά συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω στοιχεία: (Χασσίδ, 2003)

- ✓ Ανάληψη κινδύνου.
- ✓ Οργάνωση συντελεστών παραγωγής, με τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται ο επιδιωκόμενος στόχος της επιχείρησης / εκμετάλλευσης.
- ✓ Αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων.
- ✓ Ενσυνείδητη προσπάθεια εντοπισμού αξιοποιήσιμων νέων «ευκαιριών κέρδους».
- ✓ Ανάληψη ευθύνης – κόστους ή οφέλους – για τα αποτελέσματα όλων των παραπάνω χειρισμών .

2.9. Παράγοντες προσφοράς και ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας

Η προσφορά και η ανάπτυξη επιχειρηματικότητας, σύμφωνα με τη θεωρία, εξαρτάται από «ατομικούς» ή «ψυχολογικούς» και από «εξωτερικούς» παράγοντες. Οι πρώτοι αφορούν σε προτιμήσεις και ικανότητες των ατόμων και πιο συγκεκριμένα: (Χασσίδ, 2003)

- ✓ Τις διάφορες ψυχολογικές επιδράσεις που έχουν δεχτεί άτομα ιδίως στην παιδική και εφηβική τους ηλικία και με βάση τις οποίες έχουν διαμορφώσει τις προδιαθέσεις και τις δεξιότητές τους (competencies).
- ✓ Τις προτιμήσεις και τις ιδιαίτερες ικανότητες τους.
- ✓ Τις οικονομικές τους εμπειρίες

Όσον δε αφορά στους «εξωτερικούς» παράγοντες, αυτοί είναι:

- ✓ Η ύπαρξη του θεσμού της ατομικής ιδιοκτησίας και προστασία του.
- ✓ Η ελεύθερη οικονομία, στο πλαίσιο της οποίας επιβραβεύεται η επιτυχής οικονομική συμπεριφορά του ατόμου και αποδοκιμάζεται η αποτυχία.
- ✓ Η διαθεσιμότητα συμπληρωματικών συντελεστών, σε κατάλληλους και επαρκείς, ποσοτικά και ποιοτικά, όρους.

Ειδικότερα, το πέρασμα από την ιδέα για τη δημιουργία μιας επιχείρησης στη δημιουργία της βασίζεται σε ένα σύνολο στοιχείων της ιστορίας του δημιουργού: (Κουτσούρης, 2007)

- ✓ Την προσωπική ιστορία του δημιουργού και τους, πάσης φύσεως, πόρους του:

Η πρώτη κατηγορία στοιχείων αφορά σε μια σειρά γεγονότων που έχουν «σημαδέψει» την πορεία του δημιουργού, όπως η περιοχή καταγωγής, άλλοι τόποι που έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή του, η εκπαίδευση – κύρια ή συμπληρωματική, η επαγγελματική κινητικότητα, τα προσωπικά κίνητρα που θα οδηγήσουν στην δημιουργία κλπ.

- ✓ Το δίκτυο σχέσεών του:

αφορά στο δίκτυο των σχέσεων του δημιουργού που συνδέονται με την προσωπική, επαγγελματική και κοινωνική ζωή του. Ο Granovetter (1973) διέκρινε μάλιστα τις σχέσεις δικτύων σε δύο ομάδες ανάλογα με το εάν οι δεσμοί τους είναι ισχυροί ή ασθενείς. Οι δεσμοί αυτοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στη δικτύωση του επιχειρηματία και όπως αποδεικνύουν μελέτες, οι

ασθενείς δεσμοί είναι αποτελεσματικότεροι στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης.

Στην περίπτωση του πρωτογενούς τομέα, σύμφωνα με τον Shapiro (στο Χασσίδ, 2003) υπάρχουν τέσσερα κριτήρια – προϋποθέσεις για την ανάπτυξη προδιάθεσης για επιχειρηματικότητα και για την εξωτερίκευση της προδιάθεσης αυτής με ανάληψη επιχειρηματικής δράσης. Αυτές οι προϋποθέσεις είναι:

- Κάποιο γεγονός που συνεπάγεται «απώλεια ισορροπίας» στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση του ατόμου (displacement).
- Προδιάθεση για επιχειρηματικότητα, ένα στοιχείο του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του ατόμου.
- Κοινωνική αποδοχή της επιχειρηματικής συμπεριφοράς στο συγκεκριμένο πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί ο επίδοξος επιχειρηματίας.
- Διαθεσιμότητα πόρων που καθιστούν εφικτή την υλοποίηση της πιθανής επιλογής για ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Το πέρασμα από την ιδέα για τη δημιουργία μιας επιχείρησης στη δημιουργία της βασίζεται σε ένα σύστημα δράσης ή «σύστημα έναρξης». Αυτό αφορά σε ένα σύνολο στοιχείων της ιστορίας του δημιουργού: (Κουτσούρης, 2007)

2.10. Η επίδραση της επιχειρηματικότητας στις αγροτικές εκμεταλλεύσεις (Χασσίδ, 2003)

Είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι η «επιχειρηματικότητα» συμβάλλει στη διαφοροποίηση της μορφής της εκμετάλλευσης. Σημαντικές διαφοροποιήσεις αφορούν σε:

- ✓ μετακίνηση προς περισσότερο εντατικές μορφές ή/και καλλιέργειες βιολογικές ή/και υψηλής τεχνολογίας,
- ✓ επέκταση των δραστηριοτήτων σε τομείς εκτός της παραγωγής, δηλαδή σε μεταποίηση και την εμπορία,

- ✓ κάποια φάση ανάπτυξης, στη χρήση περισσότερης εξαρτημένης εργασίας και την αποδέσμευση, μερικώς τουλάχιστον, της οικογενειακής εργασίας,
- ✓ επέκταση πλέον της κληρονομημένης ή μεταβιβασμένης από τους γονείς εκμετάλλευσης διαμέσου αγορών ή ενοικιάσεων,
- ✓ χρήση, εκτός των «παραδοσιακών» καναλιών του χονδρεμπορίου και του συνεταιρισμού, και άλλων καναλιών διάθεσης και προώθησης των προϊόντων τους σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό τι οι λοιποί αγρότες,
- ✓ απασχόληση των επιχειρηματιών-γεωργών, σχετικά συχνότερα σε σχέση με άλλους, με θέματα που άπτονται της επιχειρηματικής δράσης όπως η κοστολόγηση της παραγωγής, οι επαφές με την τράπεζα και η επιλογή τύπου ή ποικιλίας καλλιέργειας,
- ✓ προσφυγή στη γνώμη ειδικών, αποφεύγοντας γενικά τις «ερασιτεχνικές» προσεγγίσεις (συγγενείς, φίλοι, συνάδελφοι),
- ✓ επενδυτικές αποφάσεις ενώ, ταυτόχρονα, η λήψη μιας απόφασης πραγματοποιείται διαμέσου μελέτης των θεμάτων - αντί μιας απλής συζήτησης στο πλαίσιο της οικογένειας.

2.11. Βασικές στρατηγικές κινήσεις ευρωπαϊκών επιχειρήσεων του τομέα (Χασσίδ, 2003)

Στο ευρύτερο πεδίο δράσης των γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, στο πεδίο δηλαδή της ανταγωνιστικότητας, οι μονάδες που προσπάθησαν και πέτυχαν σε επιχειρηματικό επίπεδο λειτούργησαν με βάση ορισμένες στρατηγικές. Οι βασικότερες αυτών, που αποτελούν παράδειγμα και για τις υπόλοιπες μονάδες που τώρα επιχειρούν ή σκοπεύουν να επιχειρήσουν, είναι:

- ✓ Διεθνοποίηση των δραστηριοτήτων: η επιχείρηση διανέμει προϊόντα της εκτός χώρας ή πραγματοποιεί εμπορικές συναλλαγές εκτός ορίων χώρας ή και τα δύο.
- ✓ Προσαρμογές δυναμικότητας: εφαρμογή επεκτατικής στρατηγικής (γεωγραφικής ή αντικειμένου), εξορθολογισμός δραστηριοτήτων ή εξειδίκευση σε ορισμένα μόνο προϊόντα.

- ✓ Χωροταξικές επιλογές: επιχειρηματικές στρατηγικές κινήσεις σχετικά με τη χωροταξική κατανομή παραγωγικών εγκαταστάσεων.
- ✓ Εξορθολογισμός παραγωγής και περιορισμός κόστους: μείωση των επιχειρήσεων ενός κλάδου με στόχο την αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας τόσο μέσω της μείωσης του κόστους όσο και μέσω βελτίωσης της ποιότητας προϊόντων.
- ✓ Στρατηγικές Marketing: προώθηση των euco brands και διαφοροποιημένες πανευρωπαϊκές καμπάνιες οδήγησαν τις επιχειρήσεις να δραστηριοποιηθούν ανάλογα και να αφουγκραστούν τις εναλλασσόμενες συνθήκες της αγοράς.
- ✓ Καθετοποίηση: συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις συγγενών κλάδων (διανομή, μεταφορές, λιανικό εμπόριο, αγορά πρώτων υλών).
- ✓ Διοικητική αναδιοργάνωση: επανεξέταση της καταλληλότητας των υφιστάμενων σχημάτων διοίκησης (κινήσεις τόνωσης του κεντρικού ελέγχου ορισμένων λειτουργιών όπως διοίκηση, έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων, τμήματα προμηθειών, marketing).

Σύμφωνα εξάλλου με τον McElwee (2006) αν και η «διαφοροποίηση» είναι η πιο διαδεδομένη στρατηγική για τις εκμεταλλεύσεις, έρευνες δείχνουν ότι η υψηλή εξειδίκευση μπορεί ενδεχομένως να είναι μια πιο κατάλληλη στρατηγική για την εξασφάλιση της επιβίωσης της γεωργικής εκμετάλλευσης. Δυστυχώς, η οικογενειακή εκμετάλλευση, με ιστορικό πολλών γενεών κυριότητάς της, μπορεί να είναι δεσμευμένη σε μια λογική του «έτσι γίνεται πάντα» με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται σημαντικά ο επιχειρηματικός προσανατολισμός της. Αγροτικές κοινωνίες και τοπικές ή περιφερειακές κυβερνήσεις μπορούν επίσης να παρεμποδίσουν επιχειρηματικά εγχειρήματα και καινοτομίες.

2.12. Συσχέτιση εκπαίδευσης – επιχειρηματικότητας

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται φανερό η συσχέτιση μεταξύ εκπαίδευσης - κατάρτισης με την παραγωγικότητα, την αποτελεσματικότητα και την επιχειρηματικότητα και άρα αποτελεί ζητούμενο στο πλαίσιο της σύγχρονης γεωργικής/ αγροτικής πολιτικής. Η υψηλή ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού, των εσωτερικών ικανοτήτων, κλίσεων και τάσεων του παραγωγού

(ιδιότητες που αποκτώνται με την άσκηση, την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση) αποτελούν αναγκαία συνθήκη για την αποτελεσματική οικονομική λειτουργία της γεωργικής μονάδας στο γρήγορα μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελληνικής εμπειρίας (Κουτσούρης, 2007) στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δράσης είναι η περίπτωση της LEADER II (Koutsouris and Hatzantonis 2002): η ίδρυση νέων επιχειρήσεων στηρίχτηκε στην ατομικιστική προσέγγιση και, στην όποια, επαγγελματική κατάρτιση παρασχέθηκε στους τελικούς επενδυτές (Λαμπριανίδης, 2004). Παρ' όλο που παρασχέθηκε αμέριστη υποστήριξη από τα στελέχη των ΟΤΔ προς τους επενδυτές, πολύ λίγες περιπτώσεις δικτύωσης επέδωσαν μεταξύ των τελικών δικαιούχων (9 ΟΤΔ ή 17,6%) ενώ στην περίπτωση των διακρατικών συνεργασιών δημιουργήθηκαν μόλις 5 κοινά επιχειρησιακά σχέδια. (Λαμπριανίδης, 2004)

Στο πλαίσιο αυτό, ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» έχει αναλάβει το συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και ενημέρωσης. Βασική επιδίωξή του είναι η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δραστηριοτήτων αυτών, η περαιτέρω ανάπτυξή τους και η βελτίωση της πρόσβασης των παραγωγών στις προσφερόμενες υπηρεσίες. Αναλυτικότερη αναφορά στις δραστηριότητες του Οργανισμού παρουσιάζεται σε αντίστοιχο εδάφιο της εργασίας.

2.13. Προτάσεις για την εκπαίδευση (Χασσίδ, 2003)

Σχετικές έρευνες που έχουν γίνει με αντικείμενο τις ανάγκες, τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες των εκπαιδευομένων αγροτών από τα προγράμματα εκπαίδευσης έχουν προκύψει τα παρακάτω:

Γενικές προτάσεις για την εκπαίδευση

- ✓ να αναλάβουν εκπαιδευτικό έργο και ιδιωτικοί φορείς για να υπάρξει ανταγωνισμός με τις Διευθύνσεις Γεωργίας με έμφαση στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης),

- ✓ να θεσπιστεί η δια βίου κατάρτιση των γεωργών, και γενικότερα των αγροτών, και των γεωπόνων,
- ✓ να δημιουργηθεί Τράπεζα Πληροφοριών (Data Bank) για το γεωργό, με εύκολη πρόσβαση, που θα περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες χρηματοδότησης, τους τρόπους καλλιέργειας, τις τιμές και τις αγορές, τα φορολογικά θέματα και τις εξαγωγικές δυνατότητες,
- ✓ να οργανωθεί το θέμα των εκπαιδευτικών ταξιδιών, ως προς το ποιος συμμετέχει και ως προς την ουσιαστική βοήθεια που παρέχεται μέσω αυτών,
- ✓ να εφαρμοστεί η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και στην περίπτωση των γεωργών.
- ✓ Τα μακροχρόνια σεμινάρια να απευθύνονται σε όσους σκέπτονται να «επιχειρήσουν» και τα βραχυχρόνια σε όσους ήδη «επιχειρούν».
- ✓ Τα μακροχρόνια σεμινάρια να γίνονται εκτός περιόδου αιχμής και να αφορούν κυρίως θέματα marketing, αγορών, διαπραγματεύσεων.
- ✓ Τα σεμινάρια να είναι προσανατολισμένα στις δυνατότητες και τις ανάγκες των εκπαιδευμένων, να καλλιεργούν τη σκέψη, να δείχνουν τρόπους επίλυσης προβλημάτων και να δημιουργούν σφαιρική αντίληψη για τα θέματα του κάθε κλάδου.
- ✓ Να δίνεται μεγάλη προσοχή στους εκπαιδευτές - όταν ένα σεμινάριο αποτύχει, οι αγρότες δεν παρακολουθούν εύκολα ένα νέο σεμινάριο.
- ✓ Τα σεμινάρια να είναι θεματικά και το κοινό ομοιογενές και με κάποιο ελάχιστο επίπεδο εκπαίδευσης. Τα μαθήματα να είναι εξειδικευμένα και όχι γενικής φύσεως.
- ✓ Ο αριθμός των συμμετεχόντων να είναι μικρός και να υπάρχει ειδίκευση τόσο στο αντικείμενο τους όσο και στην ειδίκευση των εκπαιδευτών.
- ✓ Το εκπαιδευτικό υλικό να είναι κάθε μορφής, εύκολο σε χρήση και κατανοητό.
- ✓ Να περιλαμβάνουν τα σεμινάρια πρακτική άσκηση και εφαρμογές νέων τεχνικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

3.1. Οι γεωργικές εφαρμογές γενικά

Η εκπαίδευση των ατόμων δεν πρέπει να σταματά και δε σταματά με την αποφοίτησή τους από τα κανονικά οργανωμένα σχολεία. Οι Γεωργικές Εφαρμογές είναι η εκπαίδευση, κοινωνική και αναπτυξιακή που δέχονται οι άνθρωποι της υπαίθρου έξω από τα οργανωμένα σχολεία. Χρησιμοποιούν τις πληροφορίες που παίρνουν από την έρευνα που γίνεται σε όλο το κόσμο, από την πείρα όπου και αν τη βρουν και από τα αποτελέσματα των δοκιμών που κάνουν με σκοπό την εξάπλωση της γνώσης. Οι Γεωργικές Εφαρμογές είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τον άνθρωπο, βασισμένο στις ανάγκες και τα προβλήματά του και φτιαγμένο να ικανοποιήσει τις ανάγκες αυτές και να λύσει αυτά τα προβλήματα με βάση την αυτοβοήθεια. Όταν υπάρχουν πληροφορίες σε κάποια πηγή ή δίνεται βοήθεια από Κρατική ή άλλη Υπηρεσία, οι Γεωργικές Εφαρμογές κατευθύνουν τον κόσμο της υπαίθρου, πού να βρει τις πληροφορίες αυτές και πώς, να χρησιμοποιήσει τη βοήθεια που του δίνεται.

Ο όρος "*extension education*" χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Πανεπιστήμιο του Cambridge το 1873 για να περιγραφεί μια ειδική εκπαιδευτική καινοτομία, η οποία αναφέρονταν στη μεταφορά των γνώσεων των Πανεπιστημίων στους συνηθισμένους ανθρώπους, εκεί που ζουν και δουλεύουν. Ο όρος, εξάλλου, "*extension*" επινοήθηκε στην Αγγλία και όχι στην Αμερική, όπως κακώς αναφέρεται συχνά (Farquhar, 1962).

Η όλη ιδέα διαδόθηκε γρήγορα και υιοθετήθηκε από διάφορα Πανεπιστήμια του παλαιού και του νέου κόσμου και είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι τα πρώτα δημόσια χρήματα που χρησιμοποιήθηκαν στην Αγγλία για την υλοποίηση της ιδέας προορίστηκαν για την εξάπλωση των γεωργικών γνώσεων. (Kelsey και Hearne, 1963, Sanders, 1966).

Γεωργικές Εφαρμογές είναι επομένως με την ευρεία έννοια του όρου, «η προώθηση ή η Υπηρεσία ή το σύστημα προώθησης των εκπαιδευτικών πλεονεκτημάτων ενός Ιδρύματος, στα άτομα που δεν είναι σε θέση να

επωφεληθούν από αυτά με συνηθισμένους τρόπους». Με άλλα λόγια, όλες οι μορφές των Γεωργικών Εφαρμογών επιτελούν εκπαίδευση στα άτομα και πιο συγκεκριμένα φέρνουν εκπαιδευτική βοήθεια στους ανθρώπους της υπαίθρου, βοήθεια που ανταποκρίνεται όσο γίνεται καλύτερα στις ανάγκες τους.

Ο Farquhar (1962) ορίζει τις Γεωργικές Εφαρμογές ως «την Υπηρεσία ή το σύστημα που βοηθά τους γεωργούς, μέσω εκπαιδευτικών διαδικασιών, να βελτιώσουν τις μεθόδους γεωργίας και τη γεωργική τεχνική τους, να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους στη γεωργία και το εισόδημα τους, και να ανεβάσουν το κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο της αγροτικής ζωής».

Σύμφωνα με το Savile (1965), ο σκοπός όλων των Γεωργικών Εφαρμογών είναι να διδάξουν τα άτομα που ζουν στην ύπαιθρο, πώς να ανεβάσουν το επίπεδο ζωής τους με τις δικές τους προσπάθειες, με τη χρησιμοποίηση του δικού τους εργατικού δυναμικού και των υλικών που διαθέτουν και με την ελάχιστη βοήθεια από το κράτος. Με την ενθάρρυνση της τοπικής ηγεσίας και με πνεύμα αυτοβοήθειας, οι Γεωργικές Εφαρμογές συντελούν στην ανάπτυξη της υπερηφάνειας του πολίτη και στην προοδευτική ανάπτυξη της κοινότητας.

Σήμερα είναι γενικά παραδεκτό πως οι Γεωργικές Εφαρμογές είναι για να βοηθούν τα άτομα με τα οποία ασχολούνται να λύνουν τα προβλήματά τους με την εφαρμογή της επιστημονικής γνώσης. Επομένως οι Γεωργικές Εφαρμογές είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, αλλά διαφορετικού τύπου από εκείνα που συναντούμε στα σχολεία και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με κυριότερη διαφορά ότι οι Γεωργικές Εφαρμογές δεν περιλαμβάνουν καμία μορφή πίεσης. Μια άλλη διαφορά που υπάρχει μεταξύ της επίσημης εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης των Γεωργικών Εφαρμογών είναι το γεγονός ότι οι Γεωργικές Εφαρμογές δεν ενδιαφέρονται μόνο για τη μάθηση αλλά και για την εφαρμογή της γνώσης που αποκτήθηκε, και μάλιστα αμέσως, για να ανταποκριθούν οι γεωργοί στα καθημερινά τους προβλήματα.

Όλοι οι ορισμοί των Γεωργικών Εφαρμογών αναφέρονται στην αλλαγή. Αλλαγή στη συμπεριφορά των ατόμων η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγικότητας, την καλύτερευση της ζωής τους και την

ενδυνάμωση της εθνικής οικονομίας. Βασικό, όμως, για μια μόνιμη αλλαγή στη συμπεριφορά είναι η αλλαγή στη στάση τους και είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν πρόκειται για κοινωνίες που οι γεωργοί είναι προσανατολισμένοι σε παραδοσιακούς τρόπους ζωής και εργασίας. Συχνά λέγεται ότι οι γεωργοί είναι συντηρητικοί. Έχουν την τάση να εμπιστεύονται το γνωστό και όχι το άγνωστο. Κρίνουν κάθε αλλαγή και καινοτομία με τις δικές τους εμπειρίες και με τις αρχές που διδάχθηκαν από τους γονείς τους και τους παππούδες τους. Σπάνια προβληματίζονται για τις αρχές τους αυτές αλλά προσπαθούν να τις εφαρμόσουν σε συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Προκειμένου λοιπόν να γίνει αλλαγή της συμπεριφοράς πολλών ατόμων, πρέπει να γίνει πρώτα αλλαγή στη στάση τους απέναντι στην αλλαγή, να τους κάνουν να αρχίσουν να αναρωτιούνται για την αξία των παραδοσιακών μεθόδων τους και να συνειδητοποιήσουν ότι έχουν τη δύναμη να βελτιώσουν τη κοινωνική και οικονομική κατάστασή τους. Αυτή η αλλαγή στη στάση των αγροτών είναι από τις βασικές επιδιώξεις των Γεωργικών Εφαρμογών. Η αποτελεσματικότητα επομένως των Γεωργικών Εφαρμογών σε ένα τόπο, μετρείται από την ικανότητά τους να αλλάξουν τη στατική κατάσταση που διακατέχει μια αγροτική κοινωνία, σε μια δυναμική κατάσταση (United Nations, 1963).

Γεωργικές Εφαρμογές επομένως είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που γίνεται έξω από τα κανονικά σχολεία και είναι φτιαγμένο ώστε να:

- ✓ δουλεύει με τους ανθρώπους της υπαίθρου με οδηγό τα επίκαιρα ενδιαφέροντά τους και τις ανάγκες τους οι οποίες συνδέονται στενά με τη ζωή τους και να βελτιώνεται το φυσικό επίπεδο ζωής ώστε να ευημερεί ο τόπος,
- ✓ χρησιμοποιεί ειδικές μεθόδους εκπαίδευσης,
- ✓ προοδεύει με τη βοήθεια ορισμένων επιβοηθητικών δραστηριοτήτων
- ✓ πραγματοποιείται μέσα σε μια χαρακτηριστική ατμόσφαιρα συνεργασίας και αμοιβαίου σεβασμού.

3.2. Η φιλοσοφία των Γεωργικών Εφαρμογών

Οι Γεωργικές Εφαρμογές βασίζονται στη φιλοσοφία ότι οι άνθρωποι της υπαίθρου είναι έξυπνοι, ικανοί και επιθυμούν να παίρνουν πληροφορίες και να τις χρησιμοποιούν για το ατομικό και για το κοινωνικό συμφέρον. Προϋποθέτει την απευθείας επαφή των ανθρώπων. Αυτό σημαίνει σχέσεις και αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των υπαλλήλων των Γεωργικών Εφαρμογών και των ανθρώπων. Σημαίνει επίσης ότι οι υπάλληλοι των Γεωργικών Εφαρμογών πρέπει να ξέρουν καλά τα προβλήματα των ανθρώπων στην περιοχή που εργάζονται. Βασίζεται στην αρχή ότι βοηθά τους ανθρώπους για να βοηθήσουν τους εαυτούς τους. Η προσπάθεια των Γεωργικών Εφαρμογών για οικονομική ανάπτυξη αποβλέπει πρώτα να αναπτυχθούν τα άτομα και αυτά μετά θα καλυτερεύσουν τα κτήματά τους, τα ζώα τους, τα σχολεία τους, τα κέντρα διασκεδάσεώς τους, τη χώρα τους και οτιδήποτε άλλο νοιώθουν ότι τους χρειάζεται.

Η φιλοσοφία των Γεωργικών Εφαρμογών πρεσβεύει ότι αν οι γεωργοί καταλάβουν καλά τις σχέσεις τους με το φυσικό τους περιβάλλον και με τους άλλους παράγοντες με τους οποίους έχουν σχέση, μπορούν να νοιώσουν ικανοποίηση στη ζωή τους. Οι Γεωργικές Εφαρμογές επομένως δουλεύουν με τους ανθρώπους εκεί που είναι, κτίζοντας πάνω σε αυτά που έχουν και προσθέτοντας σε αυτά που ξέρουν οι άνθρωποι της περιοχής.

3.3. Οι Αντικειμενικοί σκοποί των Γεωργικών Εφαρμογών

Ο γενικά παραδεκτός ρόλος των Γεωργικών Εφαρμογών είναι να βοηθά τα άτομα να βοηθήσουν τους εαυτούς τους μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, για να βελτιώσουν το επίπεδο της ζωής τους. Ο στόχος, όμως, αυτός είναι μόνο ένας γενικός οδηγός για το προσωπικό των Εφαρμογών, τους προϊσταμένους και εκείνους που διαμορφώνουν την αγροτική πολιτική σε ένα τόπο. Οι Υπάλληλοι των Γεωργικών Εφαρμογών ενδιαφέρονται για μια περισσότερο συγκεκριμένη διατύπωση των αντικειμενικών σκοπών. Ο αγροτικός πληθυσμός θέλει βοήθεια για να λύσει τα άμεσα προβλήματα του και εκείνοι που διαμορφώνουν την αγροτική πολιτική, ενδιαφέρονται για την

προσφορά των Γεωργικών Εφαρμογών στην εθνική οικονομία και στην κοινωνική πρόοδο.

Πριν προχωρήσουμε στη διατύπωση των αντικειμενικών σκοπών των Γεωργικών Εφαρμογών, ας δούμε τι είναι *αντικειμενικός σκοπός*. Είναι η έκφραση με λόγια του τέλους προς το οποίο κατευθύνονται οι προσπάθειες μας. Μερικοί συγγραφείς αναφέρονται στους όρους *αντικειμενικός σκοπός* ή *στόχος* και τους χρησιμοποιούν ως συνώνυμους. Ο Leagans (1946) αναφέρει ότι δεν έχει σημασία αν δεν κάνουμε διάκριση εφόσον καταλαβαίνουμε τι εννοείται με τους όρους. Γενικά, *αντικειμενικός σκοπός* είναι «*η κατεύθυνση μιας κίνησης*», π.χ. η κατεύθυνση προς την οποία θέλεις να πάνε οι προσπάθειες σου σε ένα νομό σχετικά με τη γαλακτοκομία. Δηλ. προς αύξηση των γαλακτοπαραγωγικών μονάδων, βελτίωση του ζωικού κεφαλαίου ή κάτι άλλο. **Στόχος** είναι η απόσταση προς μια δοσμένη κατεύθυνση, όπως εξηγήθηκε παραπάνω, που κάποιος περιμένει να διανυθεί σε ορισμένο χρονικό διάστημα. Αν π.χ. ο σκοπός σε μια περιοχή των Γεωργικών Εφαρμογών είναι να αυξηθεί η παραγωγή του καλαμποκιού από 800 σε 1200 κιλά το στρέμμα, τότε ο στόχος θα μπορούσε να είναι να αυξηθεί η παραγωγή το τρέχον έτος κατά 200 κιλά το στρέμμα (Kelsey και Hearne, 1963).

Οι Γεωργικές Εφαρμογές είναι ένας από τους πολλούς θεσμούς που εξαρτάται από κρατικά χρήματα και πρέπει να συναγωνίζονται άλλες Υπηρεσίες για να απολαμβάνουν ικανοποιητικής οικονομικής ενίσχυσης για τα προγράμματα τους και για την εκπαίδευση του προσωπικού τους. Πρέπει να δικαιολογούν την ύπαρξη τους, όχι μόνο γιατί βοηθούν τον αγροτικό κόσμο αλλά και για τη βοήθεια που παρέχουν στο κράτος για τη διαμόρφωση της αγροτικής πολιτικής του και για την οικονομική του ανάπτυξη. Για να το καταφέρουν αυτό δεν πρέπει να επιδιώκουν μόνο την άμεση ικανοποίηση των αναγκών των γεωργών αλλά να συνεισφέρουν και στην εθνική ευημερία τόσο άμεσα όσο και μακρόχρονα.

Σε γενικές γραμμές οι Γεωργικές Εφαρμογές έχουν σκοπό:

- ✓ Να φέρουν στον αγρότη τη γνώση και τη βοήθεια που θα τον κάνει ικανό να εκμεταλλεύεται τα κτήματά του ικανοποιητικότερα και να αυξήσει το εισόδημά του.
- ✓ Να ενθαρρύνουν το γεωργό να παράγει την τροφή του, και να ζει καλά.
- ✓ Να βοηθούν τα μέλη της αγροτικής οικογένειας να αντιλαμβάνονται περισσότερο τις ευκαιρίες, την ομορφιά και τα προνόμια της αγροτικής ζωής και να γνωρίζουν περισσότερα για τον κόσμο στον οποίο ζουν.
- ✓ Να συντελούν στη βελτίωση της κοινωνικής της πνευματικής ζωής των και για της διασκέδασης των αγροτών.
- ✓ Να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες για τον αγροτικό πληθυσμό, έτσι ώστε οι κάτοικοι της υπαίθρου να μπορούν να αναπτύξουν όλο το ταλέντο τους και τις ηγετικές τους ικανότητες.
- ✓ Να δημιουργήσουν αγρότες πολίτες που να είναι υπερήφανοι για το επάγγελμά τους, την ανεξαρτησία στη σκέψη τους, τη δημιουργικότητά τους, την ικανότητα τους, την αποτελεσματικότητά τους, τον ανεξάρτητο χαρακτήρα τους και να έχουν μια αγάπη για το σπίτι τους και την πατρίδα τους.

3.4. Ο ρόλος των Γεωργικών Εφαρμογών στη διαμόρφωση της αγροτικής πολιτικής

Οι Γεωργικές Εφαρμογές μπορούν και πρέπει να παίζουν ζωτικό ρόλο στη διαμόρφωση της αγροτικής πολιτικής μιας χώρας γιατί, όπως είναι γνωστό, η καλύτερη διατροφή του ανθρώπινου γένους και η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μιας χώρας βασίζονται σε πολλές περιπτώσεις κυρίως στη γεωργία. Αν και διαμορφώνεται η αγροτική πολιτική από κυβερνητικά στελέχη και άπτεται όλων των τάξεων μιας χώρας, η εφαρμογή της αρχίζει με αλλαγές στη στάση και με αναπροσανατολισμό στις κατευθύνσεις των ατόμων που εργάζονται στον πρωτογενή τομέα δηλ. των γεωργών. Χωρίς τη συνεργασία τους δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί πρόοδος και οι Γεωργικές Εφαρμογές που παίζουν το ρόλο του συνδέσμου της Πολιτείας με το γεωργό και που ως γνωστό, οι αποτελεσματικοί υπάλληλοι των Γεωργικών Εφαρμογών είναι σε στενή επαφή με τους ανθρώπους που υπηρετούν, και επομένως βρίσκονται στην καλύτερη

θέση για να συμβουλευθούν εκείνους που διαμορφώνουν την αγροτική πολιτική, σχετικά με τις ανάγκες των γεωργών, την επίδραση που θα έχει μια συγκεκριμένη πολιτική και τον τρόπο που θα αντιδράσει ο αγροτικός πληθυσμός και σχετικά με τις προσαρμογές που πρέπει να γίνουν για να ανταποκρίνονται στις τοπικές συνθήκες. Τέλος μπορούν να συμβουλευθούν τους αρμόδιους για τις απαιτήσεις εφαρμογής ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ώστε να έχει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

3.5. Συνθήκες που συμβάλλουν στην επιτυχία των Γεωργικών Εφαρμογών

Για να είναι αποτελεσματική η δουλειά ενός υπαλλήλου των Γεωργικών Εφαρμογών χρειάζεται την υποστήριξη μιας οργανωμένης Υπηρεσίας στην οποία ανήκει. Εάν μια οργάνωση φθίνει, ο άνθρωπος της υπαίθρου θα γίνεται όλο και λιγότερο αποτελεσματικός. Για να επιτύχουν οι Γεωργικές Εφαρμογές θα πρέπει να ισχύουν οι παρακάτω πέντε αρχές:

- ✓ *Να υπάρχει μια σταθερή αναγνώριση της σπουδαιότητας του ανθρώπου ο οποίος έρχεται σε επαφή με τους κατοίκους της υπαίθρου.* Αυτό σημαίνει ότι οι διοικητικοί, οι προϊστάμενοι, οι ειδικοί και κάθε άλλος, θα πρέπει να αντιλαμβάνονται ότι εξαρτώνται από το αποτέλεσμα της δουλειάς του ανθρώπου που βρίσκεται καθημερινά με τους αγρότες.
- ✓ *Να επιλέγεται ικανό προσωπικό του οποίου ο τρόπος που ενεργεί να είναι ο επιθυμητός για τη δουλειά αυτή.* Ο υπάλληλος των Γεωργικών Εφαρμογών έχει να κάνει το μεγαλύτερο μέρος της δουλειάς του, χωρίς τη στενή επίβλεψη των ανωτέρων του και επομένως θα πρέπει να είναι παραγωγικός και άξιος εμπιστοσύνης, να έχει πρωτοβουλία και μια ειλικρινή επιθυμία να υπηρετήσει τους ανθρώπους και τη χώρα του.
- ✓ *Η διοίκηση των Γεωργικών Εφαρμογών να είναι ελεύθερη να δράσει προς όφελος του κοινού, με επιθυμία και ικανότητα να υποστηρίζει πλήρως τον άνθρωπό της που βρίσκεται στο χωριό.* Αυτό σημαίνει ότι η διοίκηση θα πρέπει να συνεργάζεται σε μεγάλο βαθμό και με πνεύμα κατανόησης και δικαιοσύνης με το προσωπικό της και με τους

ανθρώπους που υπηρετεί. Το προσωπικό θα πρέπει να επιλέγεται με βάση τα προσόντα που έχει για να μπορεί να κάνει τη δουλειά.

- ✓ *Να υπάρχει σε κάθε ζήτηση, ένας αριθμός ειδικών για διάφορα θέματα που να είναι έμπειροι στην ειδικότητά τους και στις μεθόδους επικοινωνίας ώστε να συμπληρώνουν τη δουλειά του προσωπικού των Γεωργικών Εφαρμογών που βρίσκεται στην ύπαιθρο. Οι ειδικοί είναι ο κυριότερος συνδετικός κρίκος της έρευνας με τις Γεωργικές Εφαρμογές. Πρέπει να είναι εκπαιδευμένοι και καλά πληροφορημένοι για τα θέματα της ειδικότητάς τους για την οποία θα μεταφέρουν γνώσεις. Πρέπει ακόμη να είναι ικανοί να μεταφράσουν τις πληροφορίες της έρευνας και να τις κάνουν πρακτικά προγράμματα για να τα χρησιμοποιήσουν οι αγρότες.*
- ✓ *Ολόκληρη η Υπηρεσία να είναι ευκίνητη. Κάθε άνθρωπος στην Υπηρεσία πρέπει να θέλει και να μπορεί, να κινηθεί εύκολα την κατάλληλη στιγμή προς τον τόπο που χρειάζεται. Οι Γεωργικές Εφαρμογές πάνε στους ανθρώπους. Δεν ωφελεί να πάνε αργά γιατί έχει χαθεί η αποτελεσματικότητα της επαφής.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των χαρακτηριστικών των γεωργών-κτηνοτρόφων του Νομού Θεσσαλονίκης, η αξιολόγηση των προγραμμάτων κατάρτισης που παρακολούθησαν (αν και εφόσον παρακολούθησαν) στο Κέντρο Γεωργικής Εκπαίδευσης και η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των εν λόγω καταρτίσεων στην καλλιέργεια ή ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος εκ μέρους των «νέων αγροτών» με σκοπό την εξέλιξή τους από «αγρότες – παραγωγούς» σε «αγρότες – επιχειρηματίες».

Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από 67 παραγωγούς.

Κατά συνέπεια, στην παρούσα μελέτη, σε γενικές γραμμές, διερευνώνται:

- ✓ Το προφίλ των «νέων αγροτών» μέσω στοιχείων όπως δημογραφικά χαρακτηριστικά, οικογενειακό εισόδημα, χαρακτηριστικά εκμετάλλευσής τους, κτλ.
- ✓ Η άποψη των «νέων αγροτών» σχετικά με την κατάρτιση που παρακολούθησαν (βαθμός ικανοποίησης από αυτή, αποτελεσματικότητα, διάθεση για μελλοντική κατάρτιση).
- ✓ Η σημερινή στάση των «νέων αγροτών» απέναντι σε επιχειρηματικές δράσεις (τι θεωρούν επιχειρηματικότητα, αν έχουν ή σκοπεύουν να αναπτύξουν επιχειρηματική δράση μετά την κατάρτισή τους, πόσο συνέβαλλε η κατάρτιση στην εκδήλωση επιχειρηματικότητας).

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται λοιπόν η συσχέτιση της κατάρτισης των «νέων αγροτών» με την εκδήλωση επιχειρηματικής δράσης από μέρος τους μέσω της διερεύνησης τόσο των απόψεων των ίδιων των νέων, όσο και των πεπραγμένων των εκμεταλλεύσεών τους στα χρόνια που έχουν μεσολαβήσει από την περίοδο που παρακολούθησαν το πρόγραμμα κατάρτισης μέχρι και την περίοδο που συμμετείχαν στην έρευνα.

Για να προκύψουν όσο το δυνατόν σαφή αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση της εκπαίδευσης των νέων αγροτών στην νοοτροπία τους, αλλά και στην πραγματική επιχειρηματική τους στάση στο γεωργικό χώρο, η έρευνα πραγματοποιήθηκε την περίοδο Φεβρουάριος 2012 έως Σεπτέμβριος 2012.

Η στατιστική ανάλυση των στοιχείων που συλλέχθηκαν από τα ερωτηματολόγια, πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 13.0 for Windows .

Σκοπός της ανάλυσης ήταν τόσο η καταγραφή της κατανομής των συχνοτήτων των απαντήσεων όσο και η εύρεση σχέσεων μεταξύ διαφόρων μεταβλητών.

4.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται να διερευνηθεί το προφίλ του σύγχρονου νέου γεωργού και ο βαθμός κατά τον οποίο, μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, εξελίσσεται από «κλασσικό» γεωργό-παραγωγό σε γεωργό-επιχειρηματία. Τη μονομεταβλητή ανάλυση ακολουθεί η εξέταση, μέσω πινάκων διπλής εισόδου, της συσχέτισης των μεταβλητών ώστε να εξαχθούν λεπτομερέστερα συμπεράσματα όσον αφορά, μεταξύ άλλων, στη στάση των νέων γεωργών απέναντι στα επιμορφωτικά προγράμματα, το ρόλο των καταρτίσεων στην εξέλιξη των συμμετεχόντων καθώς και το βαθμό ανάπτυξης επιχειρηματικής δράσης μετά την παρακολούθηση των προγραμμάτων αυτών.

4.3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

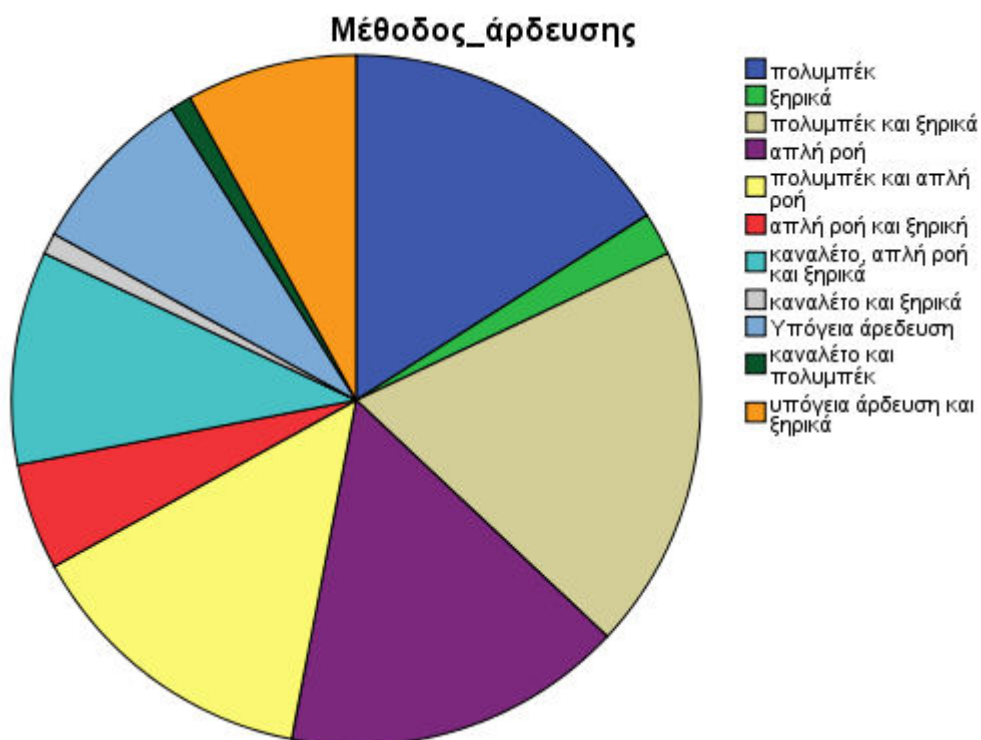
Η επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων, τα οποία συμπληρώθηκαν διαμέσου προσωπικών συνεντεύξεων, πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 13.0 for Windows. Σκοπός της ανάλυσης ήταν τόσο η καταγραφή της κατανομής των συχνοτήτων των απαντήσεων (μεταβλητών) στα ερωτήματα που τέθηκαν όσο και των στάσεων και των αντιλήψεων απέναντι στην γεωργική εκπαίδευση.

4.4. Μονομεταβλητή Ανάλυση

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι πίνακες κατανομής συχνοτήτων των μεταβλητών. Στους πίνακες της μονομεταβλητής ανάλυσης παρουσιάζονται επίσης οι σχετικές συχνότητες καθώς και το άθροισμα των σχετικών συχνοτήτων των υπό εξέταση μεταβλητών.

Πίνακας 2. Μέθοδος άρδευσης

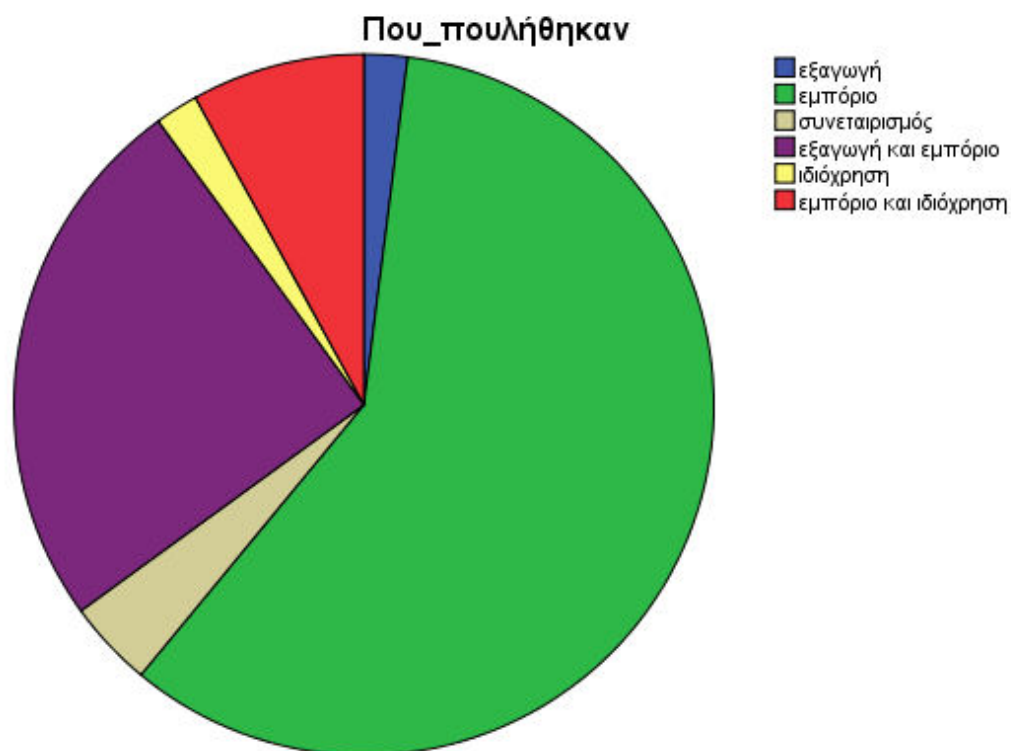
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πολυμπέκ	16	16,0	16,0	16,0
ξηρικά	2	2,0	2,0	18,0
πολυμπέκ και ξηρικά	19	19,0	19,0	37,0
απλή ροή	16	16,0	16,0	53,0
πολυμπέκ και απλή ροή	14	14,0	14,0	67,0
απλή ροή και ξηρική	5	5,0	5,0	72,0
καναλέτο, απλή ροή και ξηρικά	10	10,0	10,0	82,0
καναλέτο και ξηρικά	1	1,0	1,0	83,0
Υπόγεια άρδευση	8	8,0	8,0	91,0
καναλέτο και πολυμπέκ	1	1,0	1,0	92,0
υπόγεια άρδευση και ξηρικά	8	8,0	8,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Όπως είναι γνωστό, η μέθοδος της άρδευσης εξαρτάται από την καλλιέργεια που υπάρχει στη συγκεκριμένη έκταση. Οι περισσότεροι γεωργοί, όπως δείχνει και ο παραπάνω πίνακας, προτιμούν τα πολυμπέκ σε συνδυασμό με τα ξηρικά. Έπεται η απλή ροή και ο συνδυασμός πολυμπέκ με απλή ροή. Αρκετοί είναι και αυτοί που χρησιμοποιούν μόνο πολυμπέκ.

Πίνακας 3. Που πουλήθηκαν

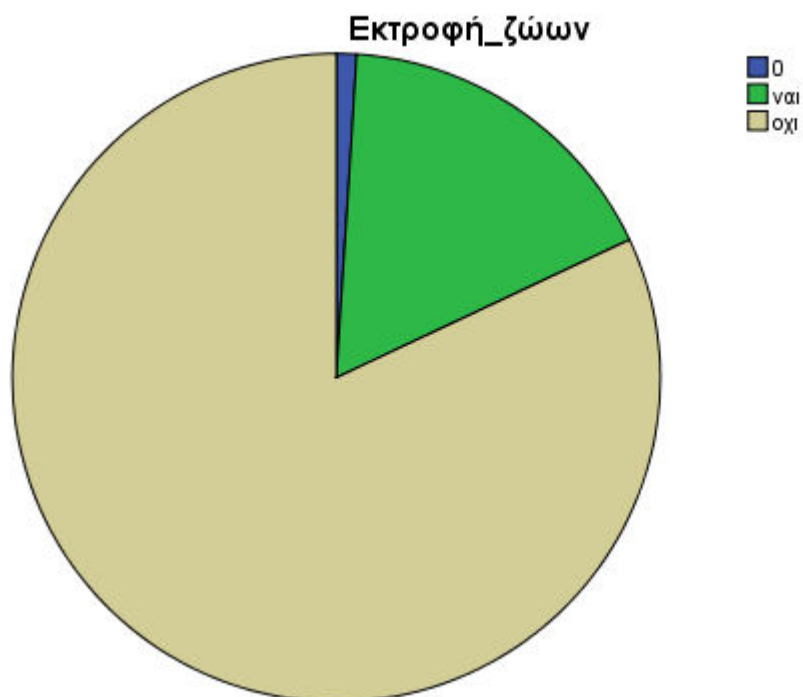
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο εξαγωγή	2	2,0	2,0	2,0
εμπόριο	59	59,0	59,0	61,0
συνεταιρισμός	4	4,0	4,0	65,0
εξαγωγή και εμπόριο	25	25,0	25,0	90,0
ιδιόχρηση	2	2,0	2,0	92,0
εμπόριο και ιδιόχρηση	8	8,0	8,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Οι περισσότεροι γεωργοί προτιμούν να εμπορεύονται την παραγωγή τους κυρίως μέσω μεσαζόντων, γεγονός το οποίο έχει καταγραφεί μέσα από τις προσωπικές συνεντεύξεις. Αρκετοί από όσους συμμετείχαν στην έρευνα υποστήριξαν πως στα πλαίσια του εμπορίου εξάγουν και κάποιες ποσότητες είτε μόνοι τους είτε μέσω μεσαζόντων.

Πίνακας 4. Εκτροφή ζώων

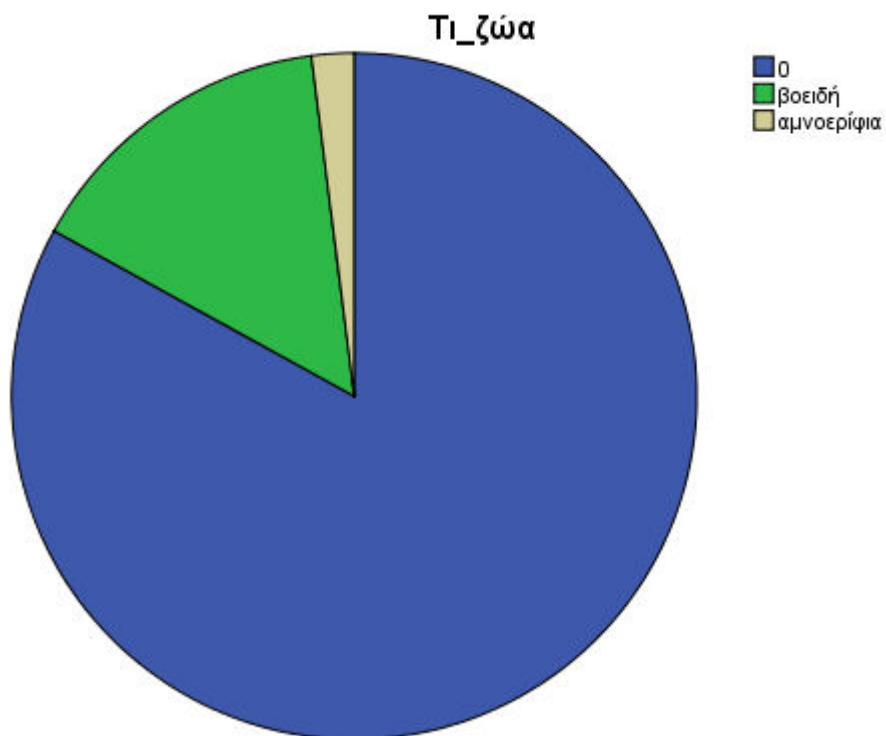
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο				
ναι	17	17,0	17,0	17,0
οχι	83	83,0	83,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Από τα 100 άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα, οι 17 πέρα από την φυτική παραγωγή ασχολούνται και με την εκτροφή ζώων. Οι υπόλοιποι 83 ασχολούνται αποκλειστικά με την καλλιέργεια φυτών.

Πίνακας 5. Τι_ζώα

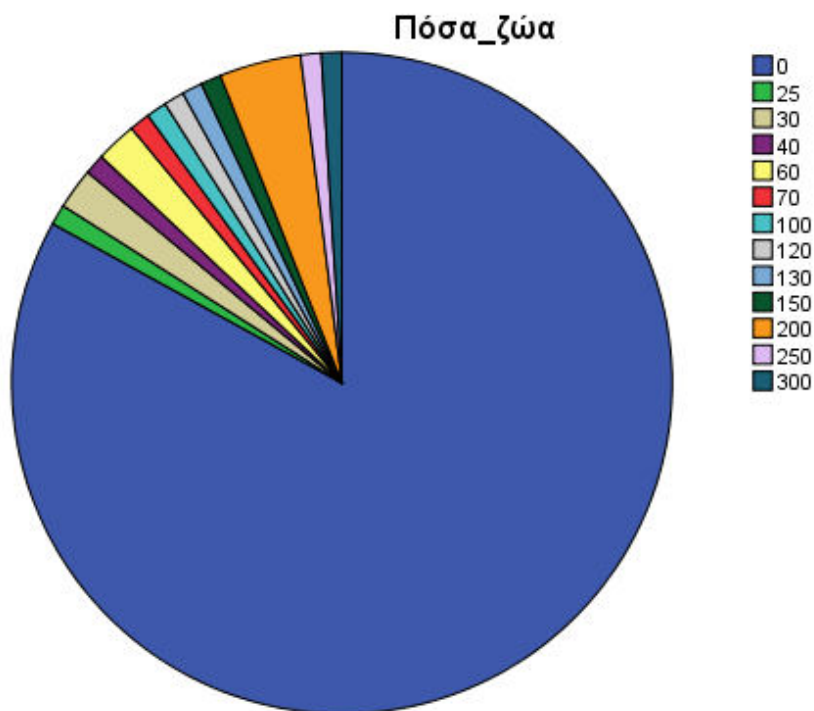
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο 0	83	83,0	83,0	83,0
βοειδή	15	15,0	15,0	98,0
αιγοπρόβατα	2	2,0	2,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Από τα 17 άτομα που ασχολούνται και με την εκτροφή ζώων, οι 15 εκτρέφουν βοειδή και οι υπόλοιποι 2 αιγοπρόβατα.

Πίνακας 6. Πόσα ζώα

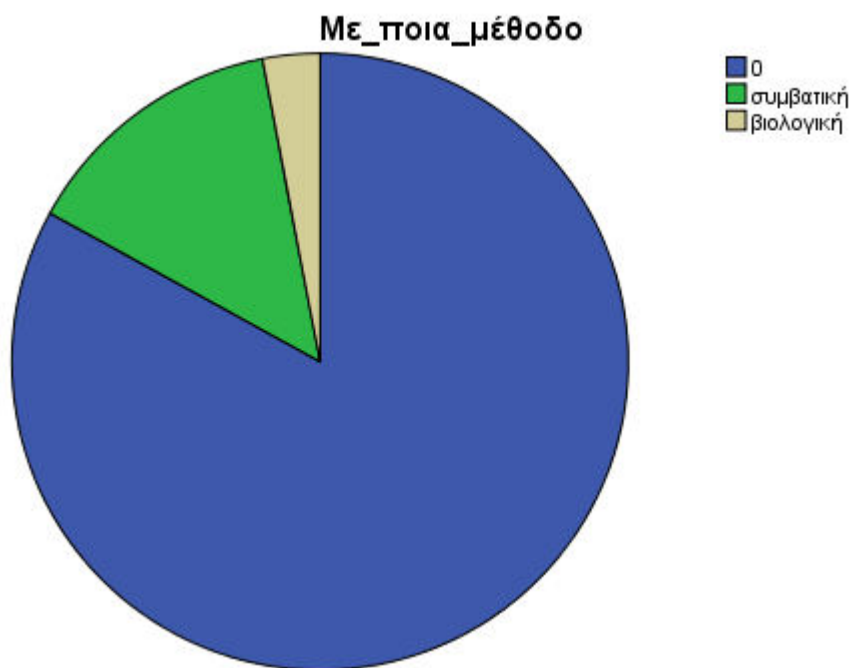
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο 0	83	83,0	83,0	83,0
25	1	1,0	1,0	84,0
30	2	2,0	2,0	86,0
40	1	1,0	1,0	87,0
60	2	2,0	2,0	89,0
70	1	1,0	1,0	90,0
100	1	1,0	1,0	91,0
120	1	1,0	1,0	92,0
130	1	1,0	1,0	93,0
150	1	1,0	1,0	94,0
200	4	4,0	4,0	98,0
250	1	1,0	1,0	99,0
300	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Η διακύμανση σε αυτήν την ερώτηση είναι μεγάλη, καθώς τα ζώα τα οποία εκτρέφονται κυμαίνονται από 25 μέχρι και 300. Οι περισσότεροι από τους μισούς εκτρέφουν λιγότερα από 25 ζώα, όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα. Η μεγαλύτερη συχνότητα όσων απάντησαν πως εκτρέφουν ζώα είναι τα 200.

Πίνακας 7. Με_ποια_μέθοδο

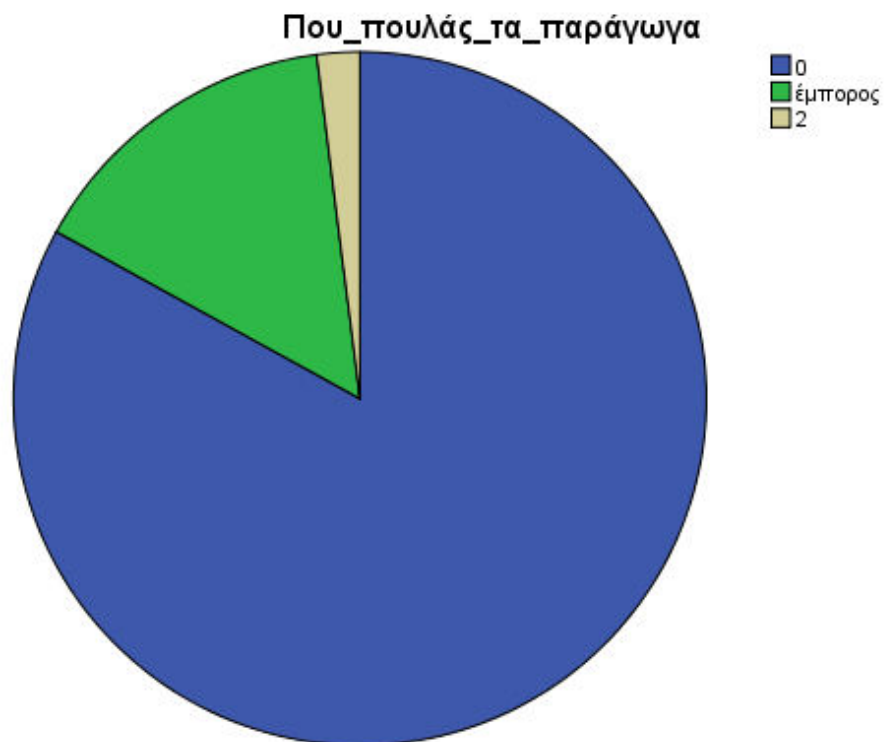
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο 0	83	83,0	83,0	83,0
συμβατική	14	14,0	14,0	97,0
βιολογική	3	3,0	3,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Οι 14 από τους 17 γεωργούς που ασχολούνται και με την εκτροφή ζώων χρησιμοποιούν τη συμβατική μέθοδο ενώ μόνο οι 3 χρησιμοποιούν τη βιολογική.

Πίνακας 8. Που πουλάς τα παράγωγα

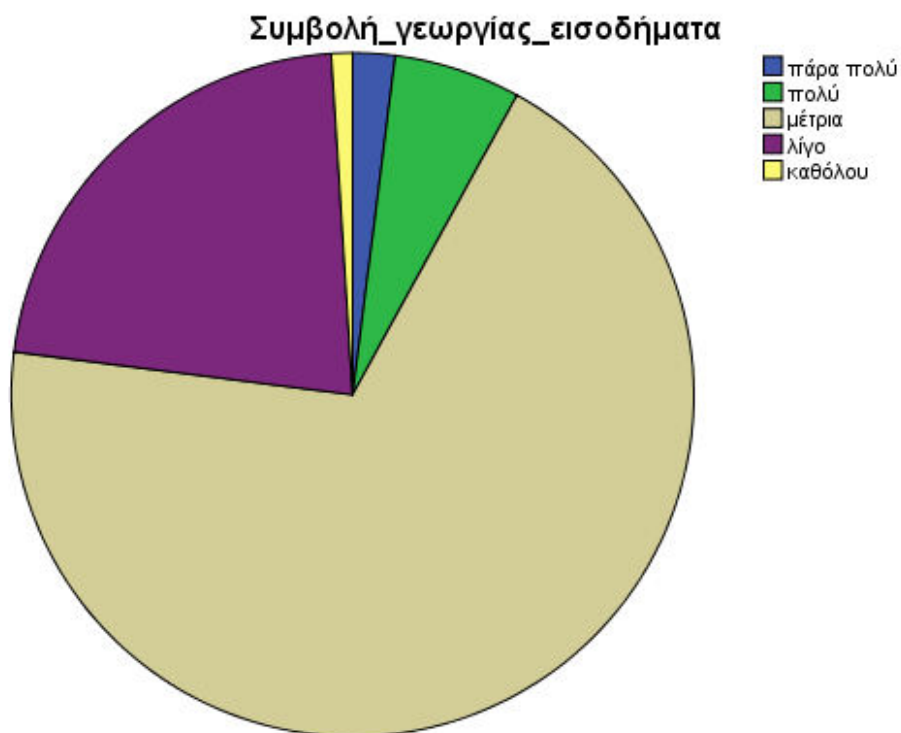
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο 0	83	83,0	83,0	83,0
έμπορος	15	15,0	15,0	98,0
ιδιοχρήση	2	2,0	2,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Οι 15 από τους 17 εμπορεύονται τα παράγωγα από την εκτροφή των ζώων, ενώ μόνο 2 τα κρατάνε για να καλύπτουν τις ανάγκες της οικογένειάς τους.

Πίνακας 9. Συμβολή_γεωργίας_εισοδήματα

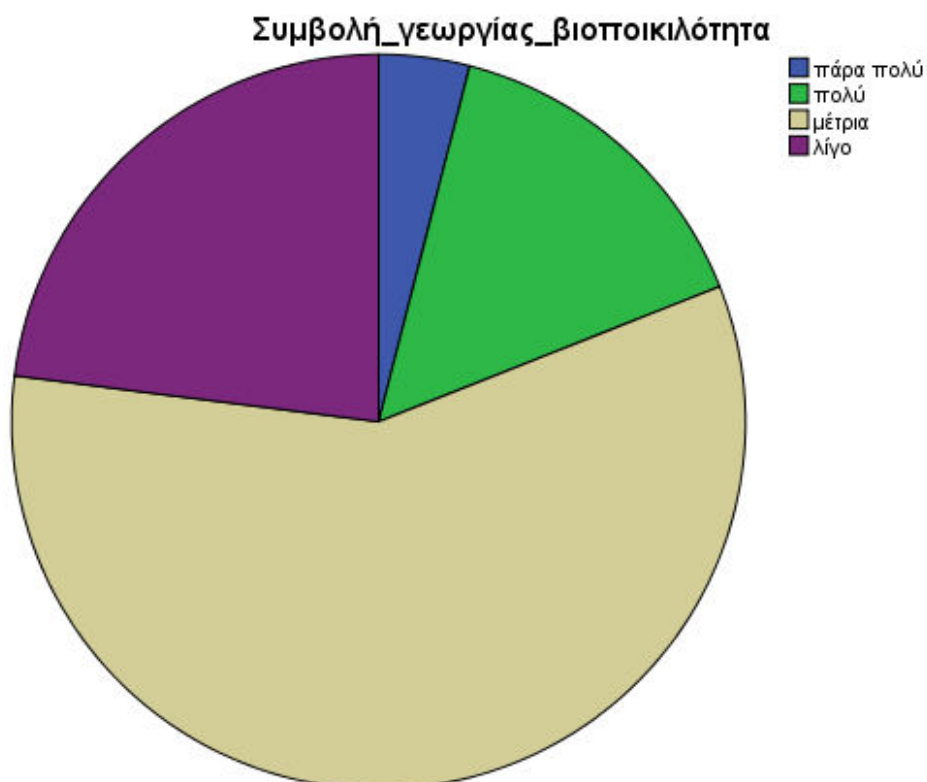
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	2	2,0	2,0	2,0
πολύ	6	6,0	6,0	8,0
μέτρια	69	69,0	69,0	77,0
λίγο	22	22,0	22,0	99,0
καθόλου	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Όπως υποστηρίζει το 69% των γεωργών που συμμετείχαν στην έρευνα, η συμβολή της γεωργίας στο εισόδημα τους είναι μέτρια. Το 22% υποστηρίζει πως η συμβολή είναι μικρή, ενώ μόνο το 8% πιστεύει πως η γεωργία συμβάλλει σε έναν ανάλογο βαθμό στην ενίσχυση του εισοδήματος. Η ερώτηση αυτή δεν είχε σαν σκοπό να δοθούν απαντήσεις για το πόσο ευχαριστημένοι είναι από το εισόδημα που λαμβάνουν από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις αλλά την πραγματική συμβολή στο εισόδημά τους.

Πίνακας 10. Συμβολή_γεωργίας_βιοποικιλότητα

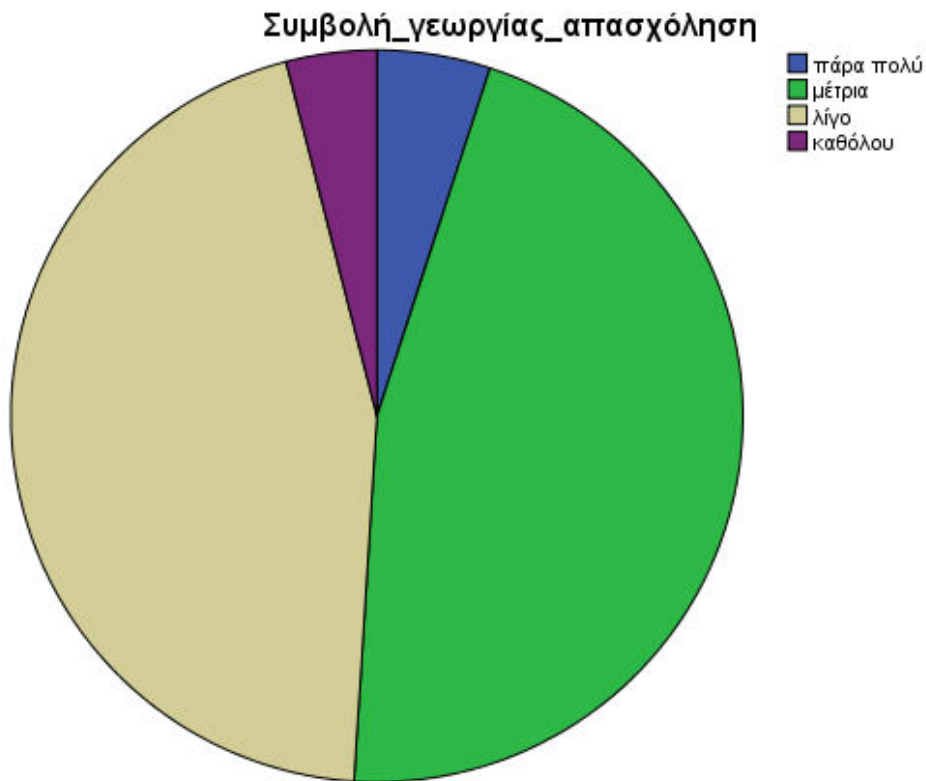
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	4	4,0	4,0	4,0
πολύ	15	15,0	15,0	19,0
μέτρια	58	58,0	58,0	77,0
λίγο	23	23,0	23,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 58% των γεωργών που συμμετέχουν στην έρευνα υποστηρίζει πως η γεωργία ενισχύει μέτρια τη βιοποικιλότητα. Το 23% πιστεύει πως συμβάλλει λίγο, και το 19% από πολύ μέχρι πάρα πολύ. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί από το γεγονός ότι είναι αρκετά διαδεδομένα τα φυτοφάρμακα με αποτέλεσμα η βιοποικιλότητα να απειλείται από την εκτεταμένη χρήση τους.

Πίνακας 11. Συμβολή_γεωργίας_απασχόληση

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	5	5,0	5,0	5,0
μέτρια	46	46,0	46,0	51,0
λίγο	45	45,0	45,0	96,0
καθόλου	4	4,0	4,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αυτή οι απόψεις συγκεντρώνονται κυρίως στο ότι η γεωργία συμβάλλει μέτρια στην ενίσχυση της απασχόλησης (46%) και στο ότι συμβάλλει λίγο (45%). Μόνο το 5% υποστηρίζει πως η γεωργία συμβάλλει πάρα πολύ στην απασχόληση σε αντίθεση με το 4% που υποστηρίζει πως δεν συμβάλλει καθόλου. Η μέτρια ενίσχυση στην απασχόληση προφανώς οφείλεται στο ότι δεν δαπανώνται ικανοποιητικά ποσά στην ενίσχυση των αγροτών μέσω είτε κοινοτικών προγραμμάτων είτε του κρατικού προϋπολογισμού.

Πίνακας 12. Συμβολή γεωργίας πολιτισμός

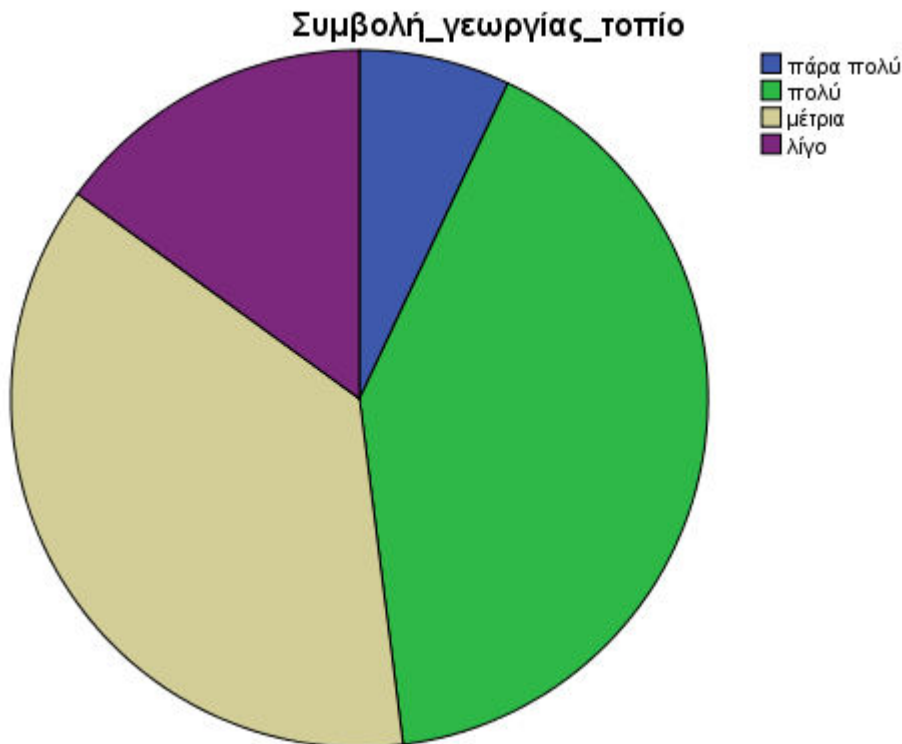
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	2	2,0	2,0	2,0
πολύ	33	33,0	33,0	35,0
μέτρια	43	43,0	43,0	78,0
λίγο	20	20,0	20,0	98,0
καθόλου	2	2,0	2,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 43% των συμμετεχόντων υποστηρίζει πως η γεωργία συμβάλλει σε μέτριο βαθμό στον πολιτισμό, το 33% πιστεύει πως συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό, το 2% σε πολύ μεγάλο βαθμό, το 20% σε μικρό βαθμό και το 2% δεν αναγνωρίζει πως η γεωργία συμβάλλει στον πολιτισμό.

Πίνακας 13. Συμβολή γεωργίας τοπίο

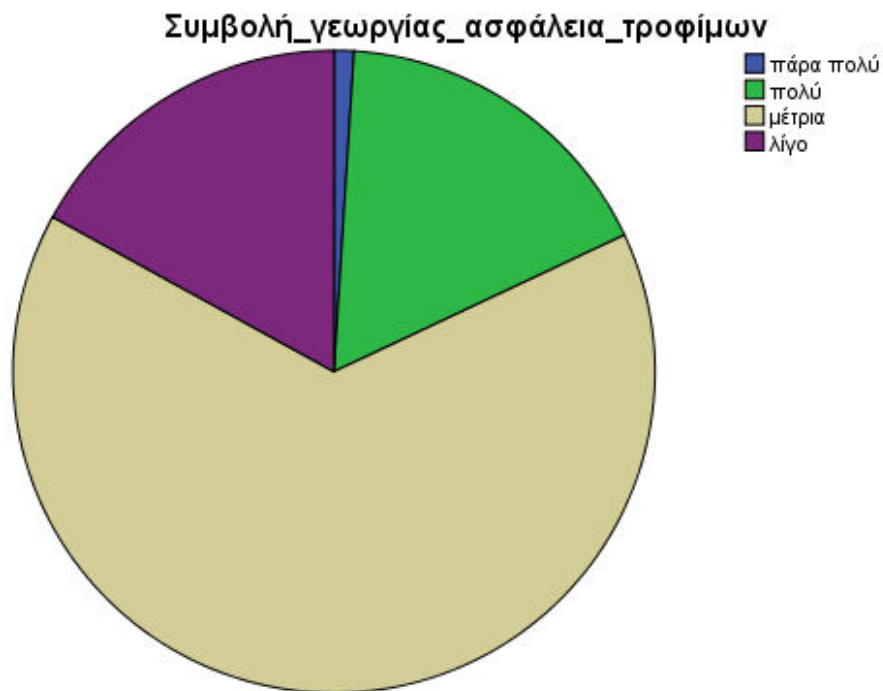
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	7	7,0	7,0	7,0
πολύ	41	41,0	41,0	48,0
μέτρια	37	37,0	37,0	85,0
λίγο	15	15,0	15,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Η συμβολή της γεωργίας στο τοπίο είναι πολύ μεγάλη, σύμφωνα με το 41%. Σύμφωνα με το 37% είναι μέτρια, το 15% είναι λίγη και το 7% είναι πάρα πολύ μεγάλη. Η έννοια της γεωργίας στην Ελλάδα είναι πολύ στενά συνδεδεμένη (δικαίως ή αδικώς) με τις καλλιέργειες. Αυτό προξενεί στο τοπίο μια μονοτονία με αποτέλεσμα πολύς κόσμος να θεωρεί μειωμένη την συμβολή της στον εξωραισμό των τοπίων. Κάτι τέτοιο όμως δεν απεικονίζει την πραγματικότητα καθώς η δενδροφύτευση αποτελεί μορφή γεωργίας και μάλιστα με πολύ καλό αισθητικό αποτέλεσμα.

Πίνακας 14. Συμβολή γεωργίας ασφάλεια τροφίμων

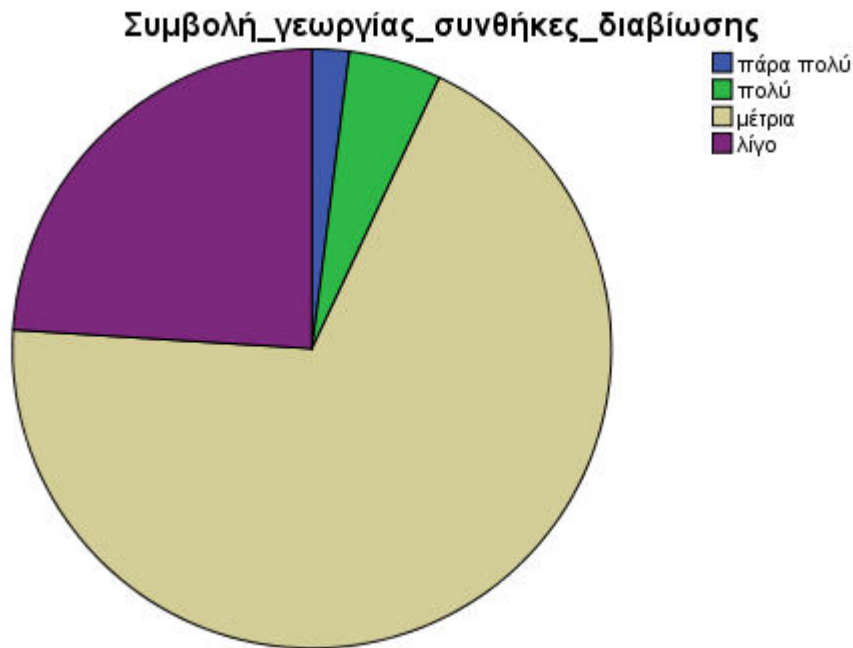
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	1	1,0	1,0	1,0
πολύ	17	17,0	17,0	18,0
μέτρια	65	65,0	65,0	83,0
λίγο	17	17,0	17,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 65% των γεωργών υποστηρίζει πως η γεωργία συμβάλλει σε μέτριο βαθμό στην ασφάλεια των τροφίμων, το 17% υποστηρίζει πως συμβάλλει πολύ, το 1% πάρα πολύ και το 17% λίγο. Η παρεχόμενη πληροφόρηση τόσο για τα αμιγώς αγροτικά προϊόντα όσο και για τα τελικά παράγωγά τους είναι μειωμένη με αποτέλεσμα οι καταναλωτές αλλά και οι ίδιοι οι γεωργοί να μην είναι πλήρως πληροφορημένοι για το πόσο ασφαλή είναι τα προϊόντα.

Πίνακας 15. Συμβολή γεωργίας συνθήκες διαβίωσης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	2	2,0	2,0	2,0
πολύ	5	5,0	5,0	7,0
μέτρια	69	69,0	69,0	76,0
λίγο	24	24,0	24,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

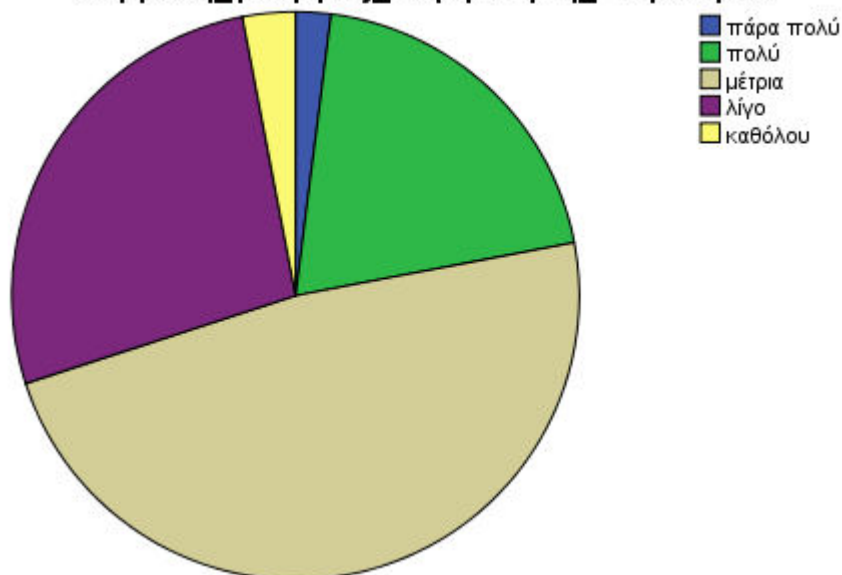

Η συμβολή της γεωργίας στις συνθήκες διαβίωσης των γεωργών είναι μέτρια σύμφωνα με το 69%. Το 2% πιστεύει πως η γεωργία συμβάλλει πάρα πολύ, το 5% πολύ και το 24% λίγο. Οι απαντήσεις στην ερώτηση αυτή συνδέονται άρρηκτα με τις απαντήσεις που δόθηκαν για την συμβολή της γεωργίας στο εισόδημα. Επομένως, εφόσον οι ερωτηθέντες δεν είναι απόλυτα ικανοποιημένοι από το εισόδημα που λαμβάνουν από την γεωργία δεν θεωρούν ότι και οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι οι ιδανικές.

Πίνακας 16. Συμβολή γεωργίας συγκράτηση πληθυσμού

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο πάρα πολύ	2	2,0	2,0	2,0
πολύ	20	20,0	20,0	22,0
μέτρια	48	48,0	48,0	70,0
λίγο	27	27,0	27,0	97,0
καθόλου	3	3,0	3,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

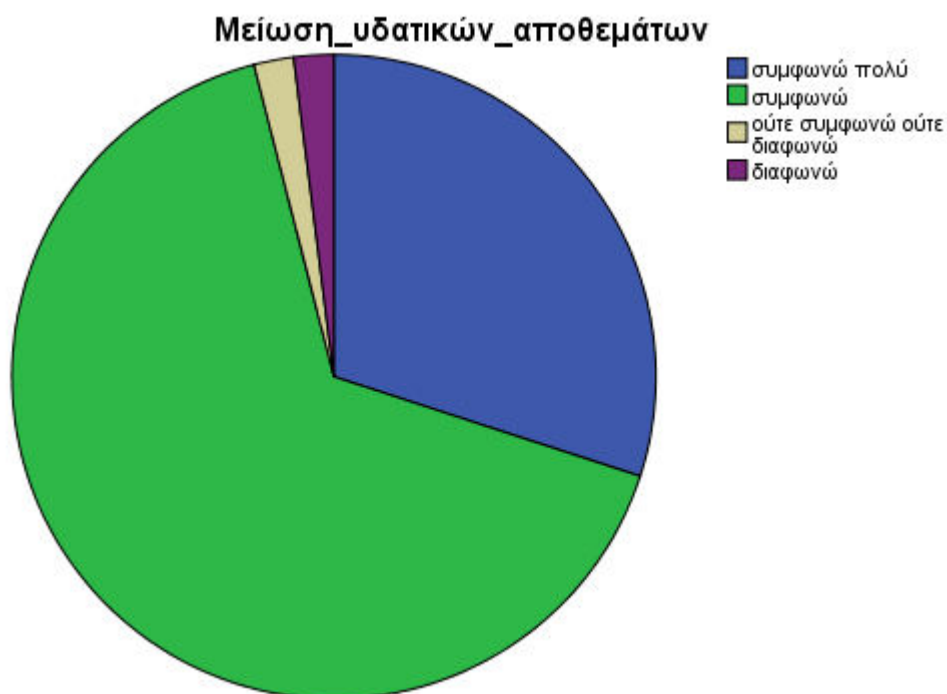
Συμβολή γεωργίας συγκράτηση πληθυσμού

Το 48% των γεωργών της έρευνας πιστεύει πως η γεωργία συμβάλλει σε μέτριο βαθμό στην συγκράτηση του πληθυσμού, το 2% υποστηρίζει πως συμβάλλει πάρα πολύ, το 20% πολύ, το 27% λίγο και το 3% καθόλου. Η αστυφιλία και η εσωτερική μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο το οποίο συναντάται έντονα τα τελευταία χρόνια. Αυτό έχει σαν απόρροια να μην μπορεί η γεωργία να συγκρατήσει τον πληθυσμό στην επαρχία.

Πίνακας 17. Μείωση_υδατικών_αποθεμάτων

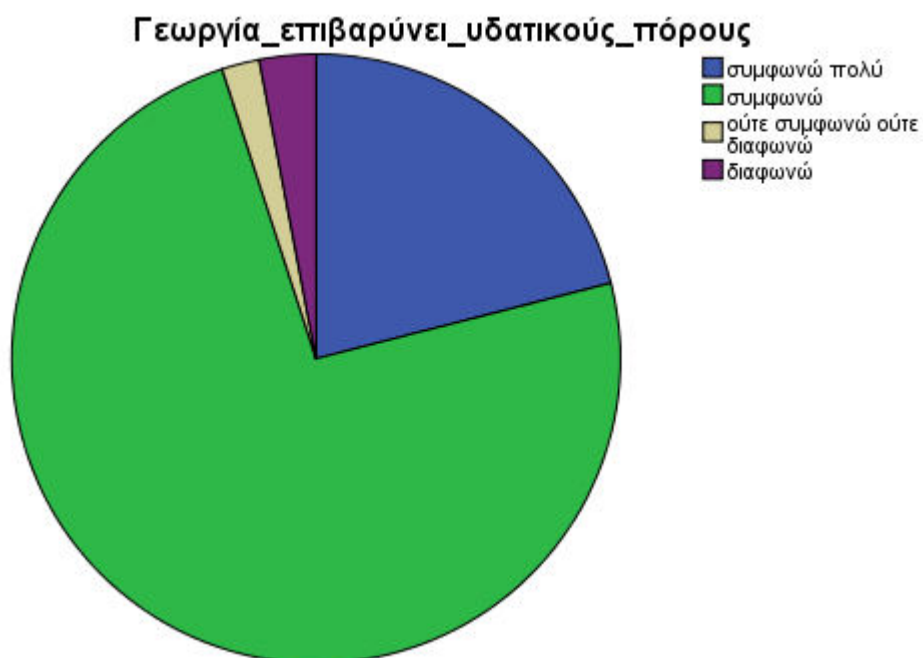
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	30	30,0	30,0	30,0
συμφωνώ	66	66,0	66,0	96,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	2,0	2,0	98,0
διαφωνώ	2	2,0	2,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 66% των γεωργών που συμμετείχαν στην έρευνα υποστηρίζει πως η γεωργία μειώνει τα υδατικά αποθέματα. Το 33% το υποστηρίζει απόλυτα, το 2% κρατά μία ουδέτερη στάση και το 2% διαφωνεί.

Πίνακας 18. Γεωργία_επιβαρύνει_υδατικούς_πόρους

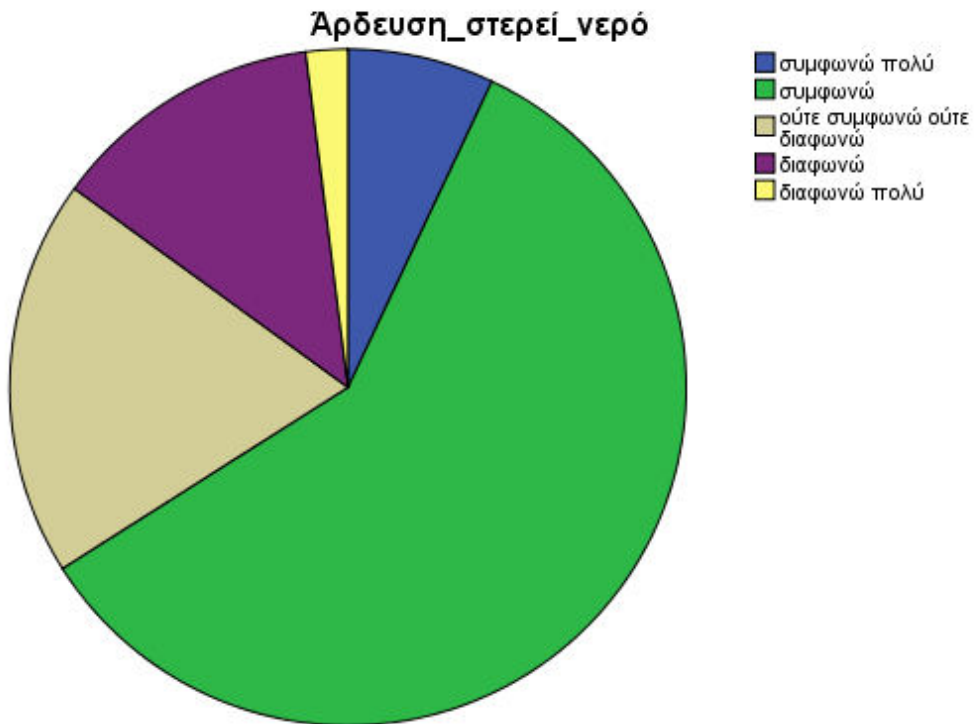
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	21	21,0	21,0	21,0
συμφωνώ	74	74,0	74,0	95,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	2,0	2,0	97,0
διαφωνώ	3	3,0	3,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 74% των ατόμων της έρευνας συμφωνεί με την άποψη πως η γεωργία επιβαρύνει τους υδατικούς πόρους, το 21% συμφωνεί απόλυτα, το 2% δεν αποφαίνεται και το υπόλοιπο 3% διαφωνεί.

Πίνακας 19. Άρδευση στερεί νερό

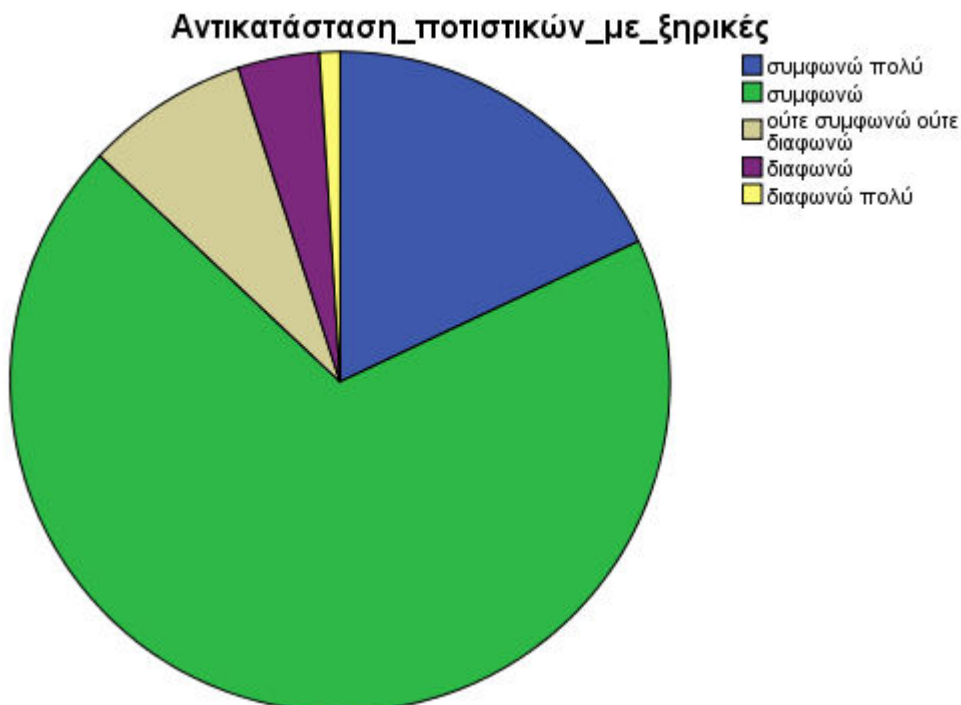
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	7	7,0	7,0	7,0
συμφωνώ	59	59,0	59,0	66,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	19	19,0	19,0	85,0
διαφωνώ	13	13,0	13,0	98,0
διαφωνώ πολύ	2	2,0	2,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 59% συμφωνεί πως η άρδευση στερεί νερό από την φύση, το 7% συμφωνεί απόλυτα, το 19% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, το 13% διαφωνεί και το 2% διαφωνεί πολύ.

Πίνακας 20. Αντικατάσταση ποτιστικών με ξηρικές

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	18	18,0	18,0	18,0
συμφωνώ	69	69,0	69,0	87,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	8,0	8,0	95,0
διαφωνώ	4	4,0	4,0	99,0
διαφωνώ πολύ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

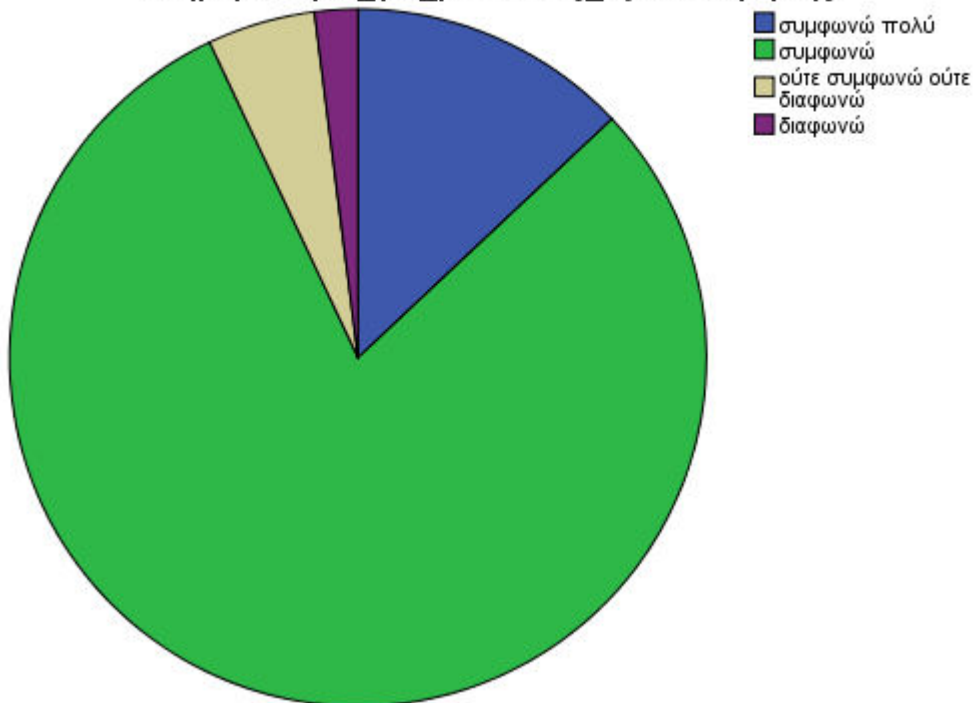

Το 69% συμφωνεί με την άποψη πως πρέπει να αντικατασταθούν οι ποτιστικές μέθοδοι με ξηρικές, το 18% συμφωνεί πολύ, το 8% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί, το 4% διαφωνεί και το 1% διαφωνεί πολύ.

Πίνακας 21. Ενημερώθηκα για μεθόδους εξοικονόμησης

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Εγκυρο συμφωνώ πολύ	13	13,0	13,0	13,0
συμφωνώ	80	80,0	80,0	93,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	5,0	5,0	98,0
διαφωνώ	2	2,0	2,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Ενημερώθηκα για μεθόδους εξοικονόμησης

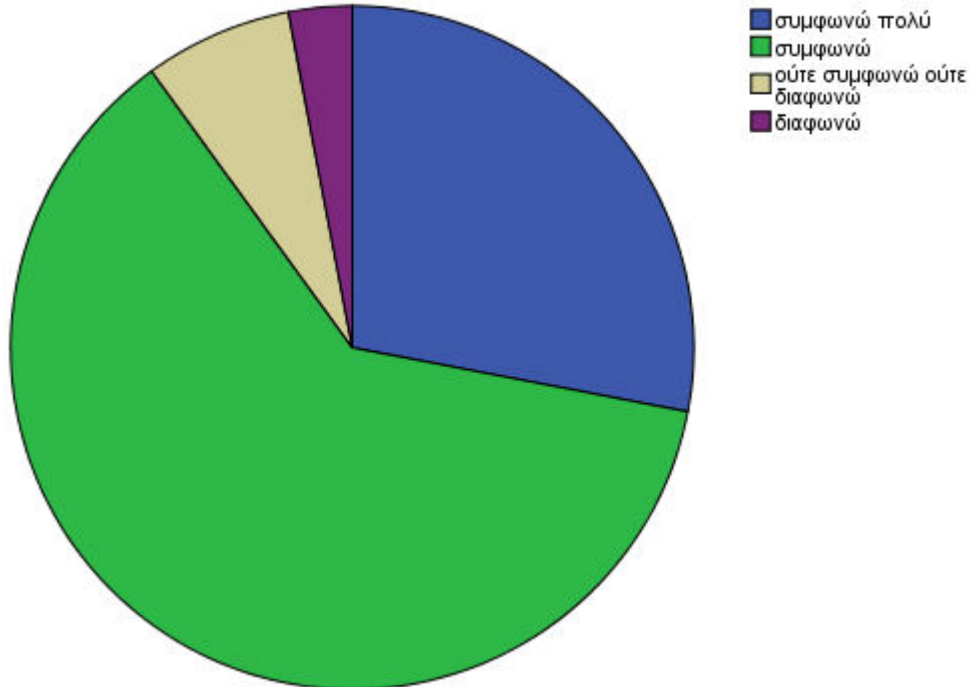

Το 80% υποστηρίζει πως είναι ενήμεροι για τις νέες μεθόδους εξοικονόμησης υδατικών πόρων, το 13% είναι πλήρως ενημερωμένο, το 5% δεν έχει πλήρη εικόνα των μεθόδων και το 2% δεν γνωρίζει.

Πίνακας 22. Θα ήθελα να παράγω βιολογικά προϊόντα

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	28	28,0	28,0	28,0
συμφωνώ	62	62,0	62,0	90,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	7,0	7,0	97,0
διαφωνώ	3	3,0	3,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Θα ήθελα να παράγω βιολογικά προϊόντα

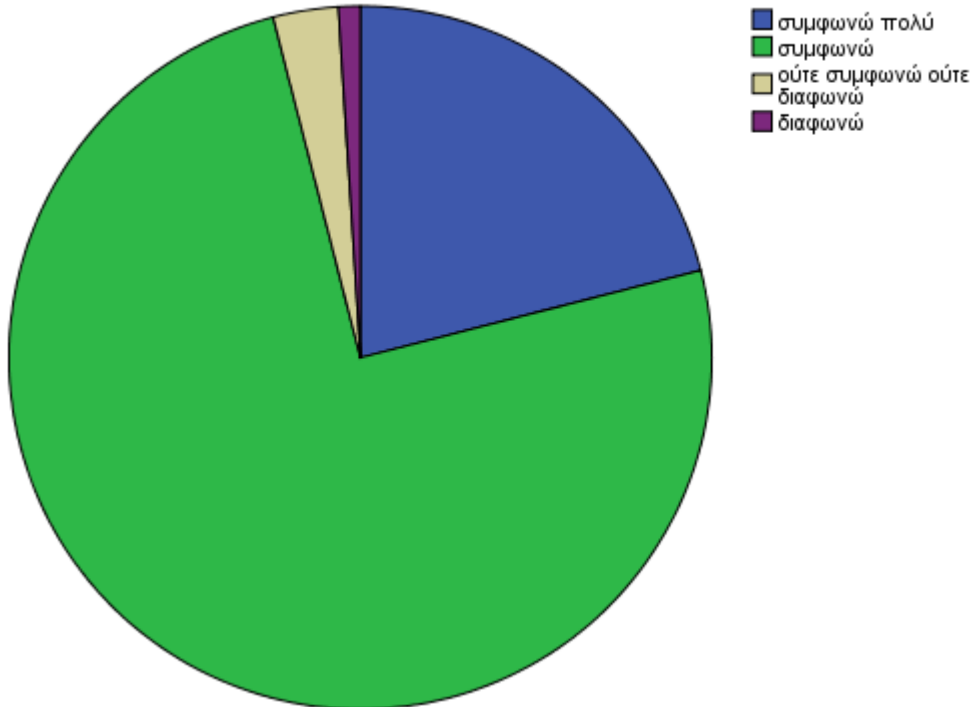

Το 62% υποστηρίζει πως θα ήθελε να παράγει βιολογικά προϊόντα, το 28% συμφωνεί απόλυτα με την αλλαγή της καλλιέργειας σε βιολογικά, το 7% δεν αποφαινεται και το 3% διαφωνεί. Παρά τα γεγονός ότι η βιολογική καλλιέργεια δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στην Ελλάδα, οι νέοι εγρότες έχουν έκδηλο ενδιαφέρον για να μεταβάλλουν την συμβατική γεωργία σε βιολογική.

Πίνακας 23. Είμαι ενημερωμένος για επιπτώσεις λιπασμάτων

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	21	21,0	21,0	21,0
συμφωνώ	75	75,0	75,0	96,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	3,0	3,0	99,0
διαφωνώ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

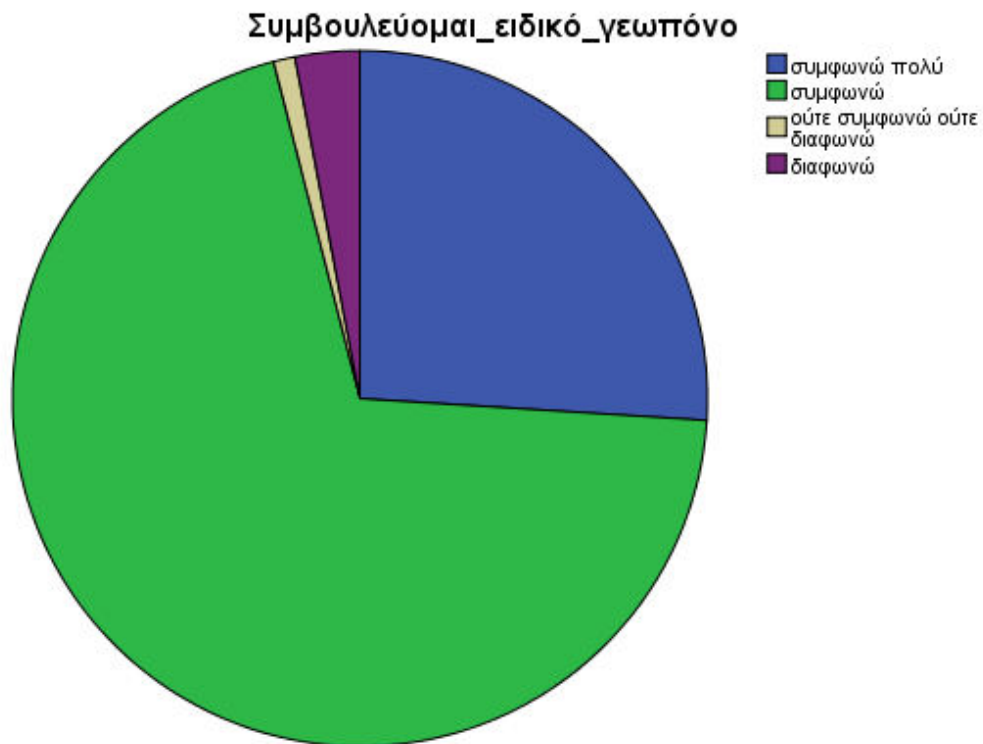
Είμαι_ενημερωμένος_για_επιπτώσεις_λιπασμάτων

Το 75% των γεωργών που συμμετείχαν στην έρευνα συμφωνεί με την άποψη ότι τα λιπάσματα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην φύση, το 21% συμφωνεί απόλυτα, το 3% δεν παίρνει καμία θέση και το 1% διαφωνεί.

Πίνακας 24. Συμβουλευόμει ειδικό γεωπόνο

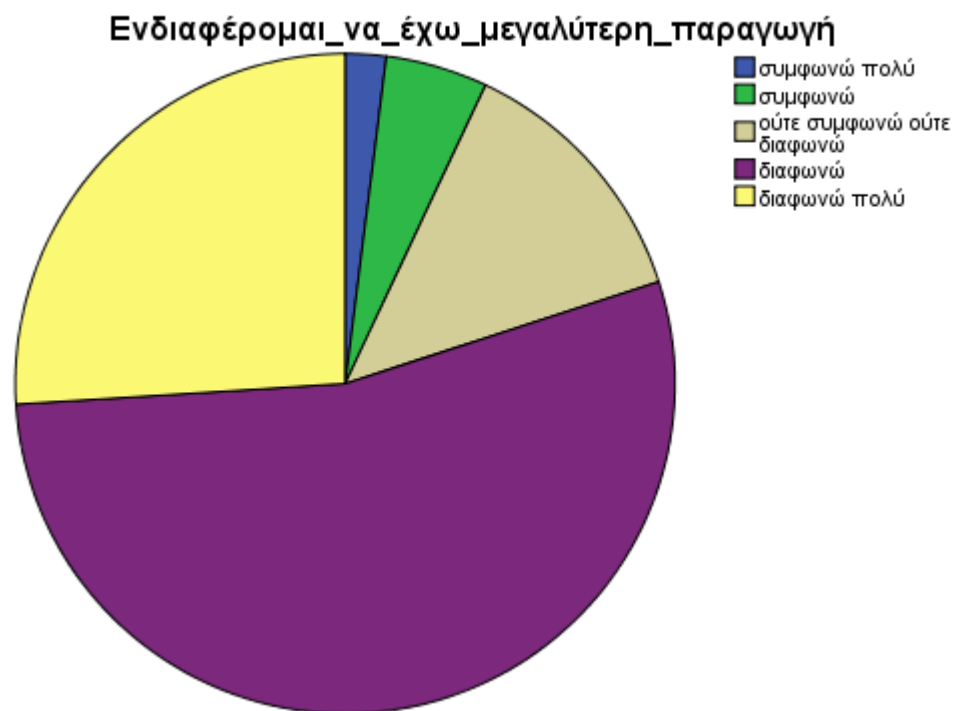
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	26	26,0	26,0	26,0
συμφωνώ	70	70,0	70,0	96,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,0	1,0	97,0
διαφωνώ	3	3,0	3,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 96% των γεωργών υποστηρίζει πως συμβουλευεται σχεδόν πάντα έναν γεωπόνο, το 1% δεν αποφάινεται ξεκάθαρα και το 3% δεν συμβουλευεται γεωπόνο.

Πίνακας 25. Ενδιαφέροναι να έχω μεγαλύτερη παραγωγή

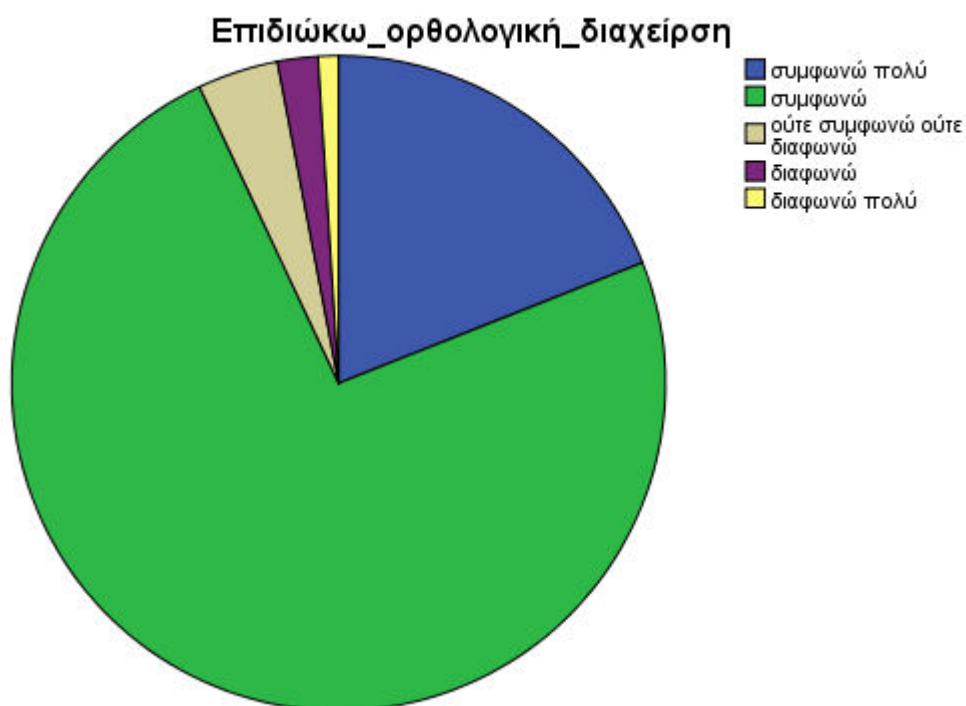
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	2	2,0	2,0	2,0
συμφωνώ	5	5,0	5,0	7,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	13	13,0	13,0	20,0
διαφωνώ	54	54,0	54,0	74,0
διαφωνώ πολύ	26	26,0	26,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 7% ενδιαφέρεται να έχει μεγαλύτερη παραγωγή, το 13% είναι ουδέτερο, το 54% δεν ενδιαφέρεται και το 26% δεν ενδιαφέρεται καθόλου να παράγει μεγαλύτερες ποσότητες.

Πίνακας 26. Επιδιώκω_ορθολογική_διαχείριση

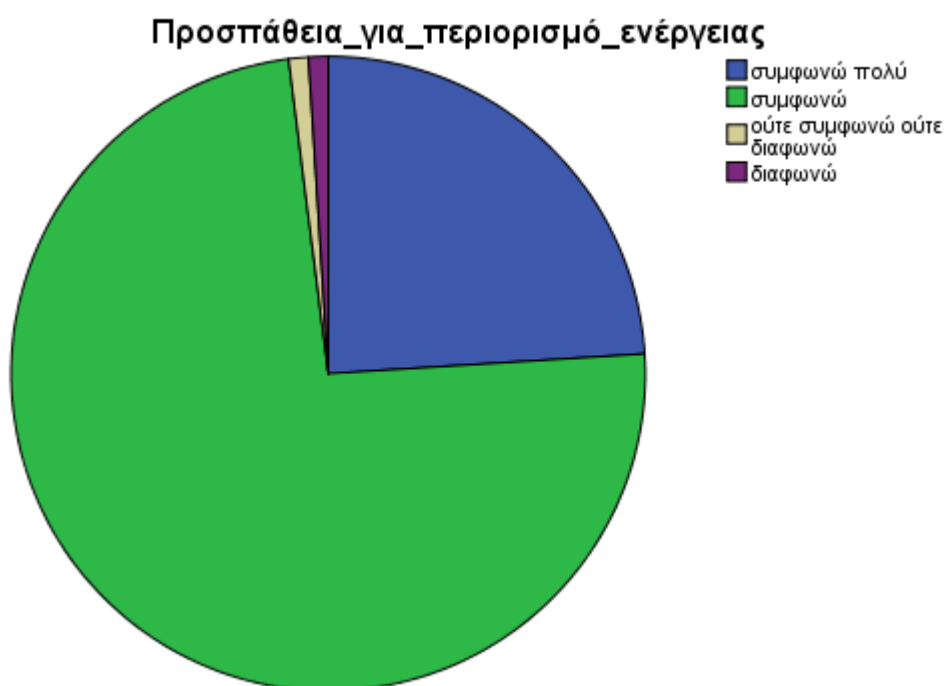
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	19	19,0	19,0	19,0
συμφωνώ	74	74,0	74,0	93,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	4,0	4,0	97,0
διαφωνώ	2	2,0	2,0	99,0
διαφωνώ πολύ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 93% των γεωργών που συμμετείχαν στην έρευνα επιδιώκει πιο ορθολογική διαχείριση των πόρων, το 4% δεν έχει μία ξεκάθαρη άποψη και το 3% δεν έχει σαν βασική επιδίωξη την ορθολογική διαχείριση των πόρων.

Πίνακας 27. Προσπάθεια για περιορισμό ενέργειας

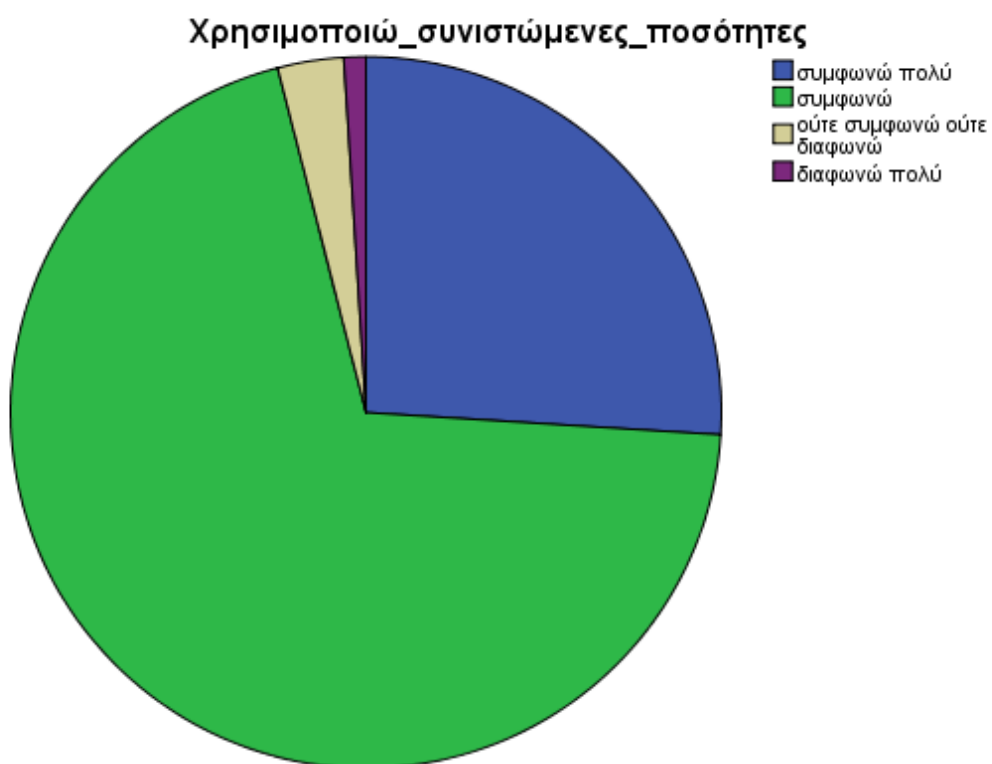
	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	24	24,0	24,0	24,0
συμφωνώ	74	74,0	74,0	98,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,0	1,0	99,0
διαφωνώ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Το 74% των ερωτηθέντων συμφωνεί με τις προσπάθειες για περιορισμό της ενέργειας στη γεωργία, το 24% συμφωνεί απόλυτα, το 1% ούτε συμφωνεί ούτε διαφωνεί και το 1% διαφωνεί.

Πίνακας 28. Χρησιμοποιώ_συνιστώμενες_ποσότητες

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	26	26,0	26,0	26,0
συμφωνώ	70	70,0	70,0	96,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	3,0	3,0	99,0
διαφωνώ πολύ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

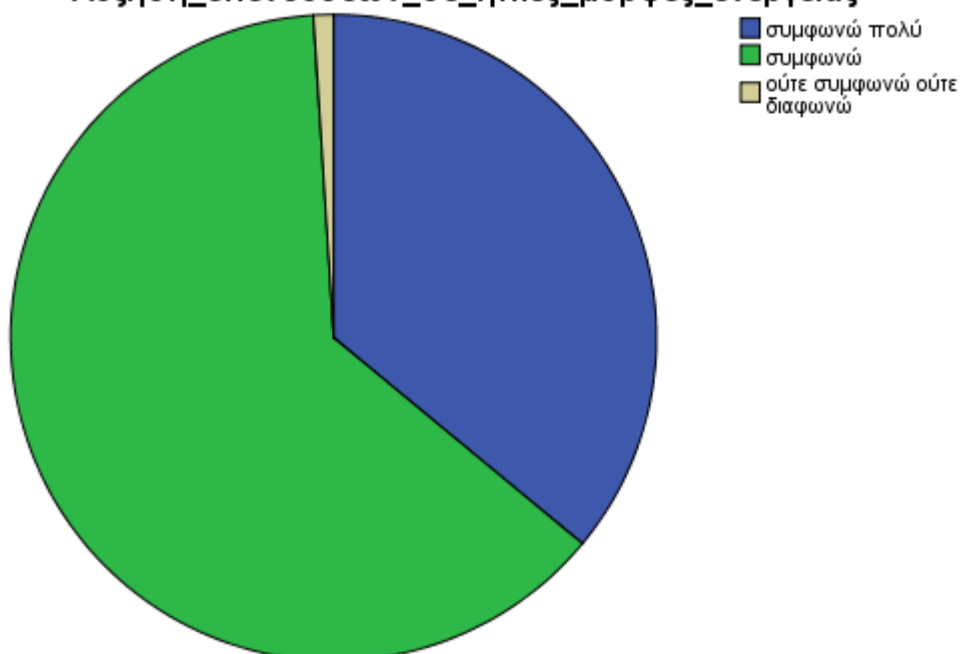

Το 96% χρησιμοποιεί πάντα σχεδόν τις συνιστώμενες ποσότητες που αναγράφονται στις συσκευασίες των λιπασμάτων ή τις αυτές που δίνει ο γεωπόνος.

Πίνακας 29. Αύξηση επενδύσεων σε ήπιες μορφές ενέργειας

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	36	36,0	36,0	36,0
συμφωνώ	63	63,0	63,0	99,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

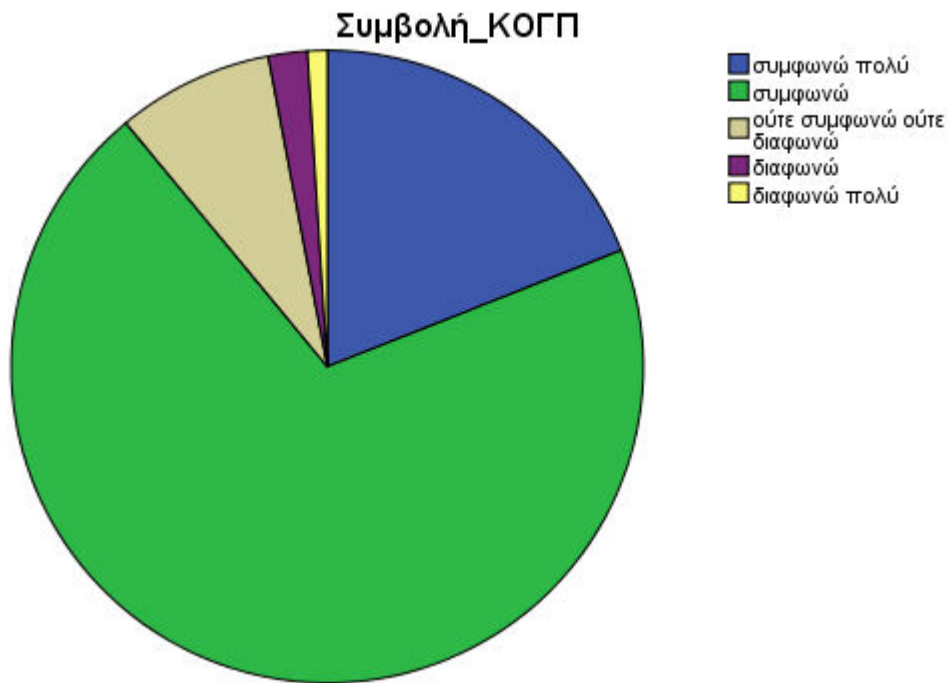
Αύξηση_επενδύσεων_σε_ήπιες_μορφές_ενέργειας

Το 99% συμφωνεί απόλυτα με την άποψη ότι πρέπει να αυξηθούν οι επενδύσεις σε ήπιες μορφές ενέργειας (ηλιακή, αιολική, κα) στην Ελλάδα.

Πίνακας 30. Συμβολή_ΚΟΓΠ

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Έγκυρο συμφωνώ πολύ	19	19,0	19,0	19,0
συμφωνώ	70	70,0	70,0	89,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	8,0	8,0	97,0
διαφωνώ	2	2,0	2,0	99,0
διαφωνώ πολύ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

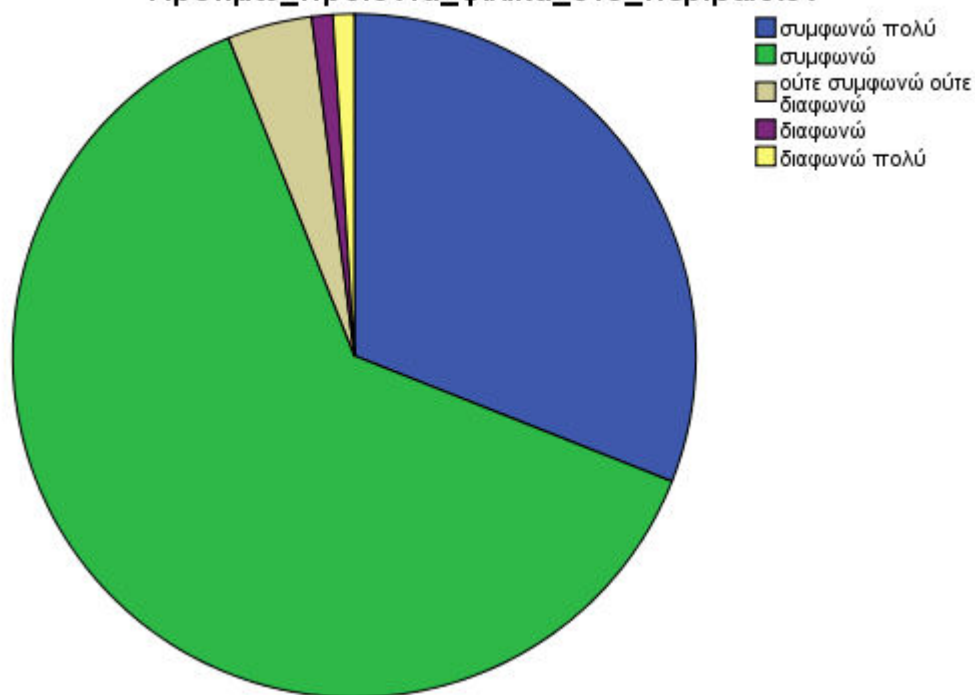

Το 89% υποστηρίζει πως οι Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής και οι όροι της πολλαπλής συμμόρφωσης συμβάλλουν πραγματικά στην προστασία του περιβάλλοντος.

Πίνακας 31. Προτιμώ προϊόντα φιλικά στο περιβάλλον

	Συχνότητα	Ποσοστό	Έγκυρο Ποσοστό	Αθροιστικό Ποσοστό
Εγκυρο συμφωνώ πολύ	31	31,0	31,0	31,0
συμφωνώ	63	63,0	63,0	94,0
ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4	4,0	4,0	98,0
διαφωνώ	1	1,0	1,0	99,0
διαφωνώ πολύ	1	1,0	1,0	100,0
Σύνολο	100	100,0	100,0	

Προτιμώ_προϊόντα_φιλικά_στο_περιβάλλον

Το 94% των ερωτηθέντων γεωργών υποστηρίζει πως προτιμά να αγοράζει προϊόντα από εταιρείες ή βιομηχανίες που τηρούν φιλικές προς το περιβάλλον προδιαγραφές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαμε, προκύπτουν τα παρακάτω στοιχεία, τα οποία και θα χρησιμοποιήσουμε για την εξαγωγή των συμπερασμάτων μας.

Οι κυριότεροι λόγοι επαγγελματικής ενασχόλησης με τη γεωργία-κτηνοτροφία ήταν αρχικά η γεωργική καταγωγή των ερωτηθέντων, που τους παρείχε ένα αίσθημα σιγουριάς, βασισμένο στις γνώσεις και εμπειρίες τους και τη στοιχειώδη υποδομή και βοήθεια από το οικογενειακό περιβάλλον. Άλλοι σημαντικοί λόγοι ήταν η ύπαρξη κτηματικής περιουσίας, η ανεργία και, τέλος, η προσδοκία ενός καλύτερου εισοδήματος από τη γεωργία σε σχέση με κάποιο άλλο επάγγελμα. Για τη μεγάλη πλειοψηφία των ερωτώμενων ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στο επάγγελμά τους έχει η ανεξαρτησία που τους παρέχει, ενώ επίσης μεγάλη σημασία έχουν στοιχεία όπως η επαφή με τη φύση, η «υγιεινή ζωή» και το αίσθημα δημιουργίας. Λόγω και των παραπάνω, η πλειοψηφία του δείγματος δεν φαίνεται διατεθειμένη να εγκαταλείψει τη γεωργία-κτηνοτροφία για να ασχοληθεί με άλλο επάγγελμα, τη στιγμή που αυτό του παρέχει αντίστοιχο εισόδημα. Επίσης, η μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος δεν προτίθεται να εγκαταλείψει την περιοχή στην οποία διαμένει και εργάζεται, ενώ αν για κάποιο λόγο έπρεπε να μετακομίσουν σε μια άλλη περιοχή στην πλειονότητά τους δηλώνουν ότι θα μετακινούνταν σε κοντινή περιοχή.

Επίσης δυσοίωνα είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία είτε δεν έχει σκοπό να ακολουθήσει (35,4%) είτε έχει πλήρη άγνοια (62,5%) σημαντικών πρακτικών όπως η ολοκληρωμένη γεωργία. Μόλις 1 στους 48 έχει σκοπό να ασχοληθεί με αυτή ενώ, ταυτόχρονα, το 62,5% του δείγματος δεν προτίθεται να ενταχθεί στη βιολογική γεωργία, παρόλο ότι γνωρίζουν περί αυτής. Την επιλογή τους αυτή τη στηρίζουν στο ότι θεωρούν εξαιρετικά δύσκολη, χρονοβόρα και δαπανηρή τη διαδικασία ένταξής τους, καθώς και στο ότι δεν είναι διατεθειμένοι να μάθουν εξ αρχής ένα νέο τρόπο παραγωγής αφού η συνήθεια και η ασφάλεια που νοιώθουν μέσω των σχετικών πρακτικών είναι δυνατότερη από το αίσθημα εξέλιξης και προόδου.

Σε ό,τι αφορά στην ενημέρωσή τους σχετικά με την παρακολούθηση ενός προγράμματος κατάρτισης, η πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει πως ενημερώθηκε από τη διεύθυνση Γεωργίας του Νομού/ ΚΕΓΕ ενώ την αμέσως επόμενη πηγή πληροφόρησης αποτελούν φίλοι και γείτονες. Ένα μεγάλο θέμα αποτελεί το γεγονός ότι στη μεγάλη πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι δηλώνουν πως συμμετείχαν στην συγκεκριμένη κατάρτιση που πήραν μέρος επειδή «έτυχε», επειδή δηλαδή ήταν υποχρεωμένοι από το πρόγραμμα των «*Νέων Αγροτών*» να παρακολουθήσουν συγκεκριμένες ώρες κατάρτισης, που σε συνδυασμό με το ότι τέτοια προγράμματα δεν γίνονται συχνά, είχε ως αποτέλεσμα να παρακολουθήσουν όποιο πρόγραμμα κατάρτισης πραγματοποιούνταν εκείνη την περίοδο, ακόμη και αν δεν είχε συνάφεια με το δικό τους αντικείμενο.

Σε ό,τι αφορά στο πρόγραμμα κατάρτισης που παρακολούθησαν οι νέοι, ποσοστό της τάξης του 52% δήλωσε ότι, κατά τη διάρκεια της κατάρτισης, ενημερώθηκε «*αρκετά ή πάρα πολύ*» σχετικά με το αντικείμενό του. Αντίθετα, σημαντικό ποσοστό (20,8%) δήλωσε ότι δεν ενημερώθηκε («*καθόλου*» ή «*λίγο*») ενώ ένα 27% ενημερώθηκε σε «*μέτριο*» βαθμό. Ο βαθμός ικανοποίησης από τους εκπαιδευτές κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα, ενώ το αντίθετο συμβαίνει όσον αφορά στην πρακτική άσκηση αφού, όπως δηλώνουν, στην πραγματικότητα πραγματοποιούνται ελάχιστα πράγματα με σκοπό την πρακτική εφαρμογή όσων διδάχθηκαν στη διάρκεια της κατάρτισης. Οι περισσότεροι εμφανίζονται ικανοποιημένοι («*αρκετά*» ή «*πολύ*») από τη θεματολογία της εκπαίδευσης.

Σε ό,τι αφορά όμως στο βαθμό της συνολικής ικανοποίησής τους από το πρόγραμμα κατάρτισης, ο πληθυσμός του δείγματος είναι μοιρασμένος μεταξύ όλων των διαβαθμίσεων ικανοποίησης, με μικρή πλειοψηφία μεταξύ αυτών που είναι «*αρκετά ή πολύ*» ικανοποιημένοι, γεγονός που εξηγείται και από όσα προαναφέρθηκαν. Ως κύριο λόγο μη εφαρμογής των νέων γνώσεων – πληροφοριών, οι καταρτιζόμενοι προβάλλουν την έλλειψη συνάφειας του αντικειμένου της εκμετάλλευσής τους με αυτό της κατάρτισης. Όσον δε αφορά στη συμβολή του προγράμματος στην αύξηση του εισοδήματος των νέων γεωργών, οι εκτιμήσεις τους δεν παρουσιάζουν κοινή συνισταμένη, αφού

σχεδόν ισοκατανέμονται σε όλες τις κατηγορίες – με ένα μικρό προβάδισμα αυτών που απαντούν «*μέτριο βαθμό συμβολής*». Αντίθετα, διαπιστώνεται μια σχετική αντίληψη σε ότι αφορά ότι, μετά τη κατάρτισή τους, οι νέοι είναι σε καλύτερη κατάσταση σε σχέση με τους άλλους (συγκρίσιμους) γεωργούς του κλάδου τους που δεν έχουν παρακολουθήσει κάποιο σχετικό πρόγραμμα, με αιχμή της υπεροχής τους τη λήψη σημαντικών πληροφοριών σχετικά με το αντικείμενό τους, στο ευρύτερο πλαίσιο της κατάρτισης.

Μετά την εμπειρία της παρακολούθησης ενός προγράμματος κατάρτισης, οι ερωτώμενοι δήλωσαν πως θα παρακολουθούσαν και πάλι, επί πληρωμή αυτή τη φορά, ένα παρόμοιο πρόγραμμα, με κύρια κριτήρια τη θεματολογία, τη χρονική διάρκειά του, την αναλογία θεωρίας – πράξης και την εποχή πραγματοποίησής του.

Θεωρεί αρκετά σημαντικά ή σημαντικά θέματα όπως οι νέες καλλιεργητικές τεχνικές, τα προγράμματα της Ε.Ε., η οργάνωση-διοίκηση των εκμεταλλεύσεων, οι νέοι τρόποι οικονομικής ενίσχυσης γεωργικών εκμεταλλεύσεων και οι δράσεις εκτός γεωργίας.

Θεωρεί καθόλου ή λίγο σημαντικά θέματα κατάρτισης όπως οι νέες καλλιέργειες, η βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία, οι εισροές (λιπάσματα, φυτοφάρμακα κτλ), οι νέες μορφές συνεργασίας και η αντιμετώπιση οικονομικών/ λογιστικών προβλημάτων.

Τέλος, στην αναζήτηση άλλων πιθανών τρόπων ενημέρωσης, προέκυψε κατά τις συνεντεύξεις πως ένας στους τρεις ερωτηθέντες δεν χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή και σχεδόν εννιά στους δέκα δεν κάνουν χρήση μιας σημαντικής πηγής πληροφόρησης της σύγχρονης ζωής κάθε εργαζόμενου – πολύ περισσότερο ενός επιχειρηματία- που είναι το Internet.

Τα ως άνω ευρήματα μας οδηγούν σε κάποια βασικά συμπεράσματα. Το πρωταρχικό συμπέρασμα είναι πως οι Έλληνες αγρότες, και δη οι νέοι, πιστεύουν στην ικανότητα του επαγγέλματός τους να τους προσφέρει την απαραίτητη οικονομική επιφάνεια, ώστε να δικαιολογείται η ενασχόλησή τους με αυτό.

Περνώντας όμως στο θέμα της κατάρτισης, παρατηρείται εύκολα πως η οργάνωση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων απέχει από το μέγιστο δυνατό βαθμό ωφέλειας προς τους νέους αγρότες. Ελλιπής ενημέρωση και μη συνάφεια με το αντικείμενο του εκάστοτε συμμετέχοντα σε συνδυασμό με ελάχιστη πρακτική εφαρμογή καθιστούν τις παρατηρούμενες ικανότητες των εκπαιδευτών και την κατανόηση εκ μέρους των συμμετεχόντων της σημασίας των προγραμμάτων μη αποτελεσματικές.

Μία καλύτερη οργάνωση σε επίπεδο θεματολογίας, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τα ευρήματα της έρευνας σε ότι αφορά τους τομείς που θεωρούνται σημαντικοί, θα μπορούσαν να μεγιστοποιήσουν την απόδοση των σεμιναρίων και να προσδώσουν τα μέγιστα δυνατά οφέλη.

Οι νέοι αγρότες δείχνουν διατεθειμένοι να επιμορφωθούν περαιτέρω στα θέματα του επαγγέλματός τους και να μετεξελιχθούν σε σωστούς επιχειρηματίες, αρκεί ο τρόπος επιμόρφωσης να συνάδει με τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελόπουλος Σ. (19/10/1998): Η Διαχείριση Πόρων και Εισροών στη Βιολογική Καλλιέργεια ως Παράγοντας Προστασίας του Περιβάλλοντος (σ. 1 - 11), 2η Συνεδρία «Βιολογική Καλλιέργεια και Περιβάλλον», WORKSHOP «Αγροτοπεριβαλλοντική Πολιτική για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη της Υπαίθρου», Ε.Δ.Ε.Β.Γ. - REA, Αθήνα.
- Αδαμόπουλος Σ., Γιαννόπουλος Κ., Κουλιζάκης Μ., Μπουρδάρας Δ., Πέτσικος Α., Σέμος Α. (2006), *Ο Αγρότης και ο Καταναλωτής. Ένας Νέος Θεσμός Ποιότητας για τα Τρόφιμα και το Περιβάλλον*, Αθήνα: Εκδόσεις Αγρότυπος Α.Ε.
- Αλογοσκούφης Γ. (21/6/2006): Ομιλία (σ. 1 - 7), 3ο Αναπτυξιακό Συνέδριο για το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 - 2013, Αθήνα.
- Απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών 14650/(ΙΟΕ 85: Καθορισμός Αρμοδιοτήτων των Υφυπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Φ.Ε.Κ. 519/17 - 3 - 2004, τ.Β'.
- Αρχοντής Ν. (30 – 31/12/2006): Χάνεται η ταμπακιέρα του εισοδήματος (σ.4), AGRENDA, Αθήνα.
- Γαία Ελληνική (2004): ΝΕΑ ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Μηνιαία Έκδοση (τ. 5ο), Υ.Α.Α.Τ., Αθήνα.
- Δαβίλλας Α. (6 - 7/5/2007): Η Νέα Γεωργία και το Δ' Κ.Π.Σ. (σ.7), AGRENDA, Αθήνα.
- Δαβίλλας Α. (24 - 25/3/2007): Το Πρόβλημα του Νερού (σ.7), AGRENDA, Αθήνα.
- Δαμιανάκος Στ. (1999): Το Δυσεύρετο Μοντέλο της Ελληνικής Γεωργίας (σ.55 - 84), στο Κασίμης Χ., Λουλούδης Λ. (επιμ.): ΥΠΑΙΘΡΟΣ Χ-ΡΑ - Η Ελληνική Αγροτική Κοινωνία στο Τέλος του 20ου Αιώνα, ΕΚΚΕ - Πλέθρον, Αθήνα.
- ΕΚΕΠΙΣ (2003), «Ο ρόλος των Εθνικών Συστημάτων Αναγνώρισης Προσόντων στην Προώθηση της Δια Βίου Μάθησης – Ελλάδα» (Μελέτη για το Ερευνητικό Έργο του Ο.Ο.Σ.Α.), Αθήνα, σ. 8 – 14.

- Κ.Υ.Α. 125347: Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, Φ.Ε.Κ. 149/29 - 1- 2004, τ.Β'.
- Κ.Υ.Α. 140920: Τροποποίηση της υπ.αριθ.568/125347/29 - 1 - 2004 Κ.Υ.Α. σχετικά με τους Κ.Ο.Γ.Π., Φ.Ε.Κ.1710/6 - 12 - 2005, τ.Β'.
- Κ.Υ.Α. 223490: Λειτουργία «Συστήματος Δοκίμων Γεωργικών Συμβούλων και Δοκίμων Συνεργατών Γεωργικών Συμβούλων», κατά την πρώτη εφαρμογή της υπ' αριθμ.303894/11.8.2006 [«Συμπληρωματικά μέτρα για την εφαρμογή του Συστήματος Παροχής Συμβουλών σε Γεωργούς, ΕΚ/1782/2003»] Κ.Υ.Α. των ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. – Οικονομίας και Οικονομικών – Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, Φ.Ε.Κ 1375/24 - 11 - 2005, τ.Β'.
- Κ.Υ.Α. 262021: Λεπτομέρειες Εφαρμογής της υπ.αριθ.324032/24-12-2004 Απόφασης των ΥΠ.ΟΙΚ.Ο., ΠΕ.Χ-Δ.Ε. και ΥΠ.Α.Α.Τ. «Εφαρμογή του Καθεστώτος της Πολλαπλής Συμμόρφωσης και λοιπά Συμπληρωματικά Μέτρα σε Εκτέλεση του Κ. (Ε.Κ.)1782/2003 του Συμβουλίου» (Β 921), Φ.Ε.Κ. 538/21 - 4 - 2005, τ.Β'.
- Κ.Υ.Α. 277628: Συμπληρωματικά μέτρα για την εφαρμογή των άρθρων 3 και 4 του Καν. (Ε.Κ.) 1782/2003 του Συμβουλίου που αφορούν στην τήρηση των απαιτήσεων που αναφέρονται στα σημεία Β και Γ του Παραρτήματος ΙΙΙ του Κανονισμού αυτού, Φ.Ε.Κ. 764/27 - 6 - 2006, τ.Β'.
- Κουταλάκης Χ. (2006): Κράτος, Κοινωνία Πολιτών και Συμφέροντα. Σύγκρουση, Διαπραγμάτευση και Συμμετοχή σε Νέες Μορφές Περιβαλλοντικής Διακυβέρνησης (σ. 210 – 230), ΔΙΕΘΝΗΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (3).
- Κουτσούρης Α. (1994) «Διερεύνηση των Κρίσιμων Παραγόντων που Συνδέονται με την Εκπαίδευση των Νεοεισερχομένων στη Γεωργία», Διδακτορική Διατριβή στο Φροντιστήριο Συγκριτικής Γεωργίας και Γεωργικών Εφαρμογών, Γεωργικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Κουτσούρης Α. (2000) Σύγχρονες Τάσεις στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση στον Αγροτικό Τομέα. Ανακοίνωση στην ημερίδα 'Ευρωπαϊκή Ενοποίηση : Θεσμοί εκπαίδευσης – κατάρτισης στον αγροτικό τομέα', ΙΑΓΕ (με χορηγία του Υπ. Γεωργίας) , στα πλαίσια της AGROTICA 2000, Θεσσαλονίκη 28 Ιανουαρίου 2000.

- ▣ Κουτσούρης Α. (2001): Η Αειφόρος Προσέγγιση της Διαχείρισης των Φυσικών Πόρων και της Αγροτικής Ανάπτυξης (σ.181 - 215), στο Ανθοπούλου Θ., Μωυσιδής Αντ. (επιμ.): Από τον Αγροτικό Χώρο στην Ύπαιθρο Χώρα. Μετασχηματισμοί και Σύγχρονα Δεδομένα του Αγροτικού Κόσμου στην Ελλάδα, ΚΕΚΜΟΚΟΠ - Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- ▣ Κουτσούρης Α. (2002), «Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην αγροτική ανάπτυξη», Εισαγωγή στην Ημερίδα 'Η Εκπαίδευση ως Προϋπόθεση Ανασυγκρότησης της Ύπαιθρου', ΔΓΕΕΚΑ ΔΗΜΗΤΡΑ στο πλαίσιο της AGROTICA 2002, Θεσσαλονίκη, 31 Ιανουαρίου 2002.
- ▣ Κουτσούρης Α. (2007) «Γεωργικές εφαρμογές και γεωργική εκπαίδευση κατά την βενιζελική περίοδο», στο Επιστημονικό Συνέδριο «Η ελληνική αγροτική κοινωνία και οικονομία κατά την βενιζελική περίοδο». ΓΠΑ & Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα: 438-458.
- ▣ Κουτσούρης Α., (2007) "Στρατηγικές ανάπτυξης σε ΛΕΠ: Η εμπειρία της Κ.Π. LEADER", στο Ειδικά Θέματα Ανάπτυξης σε ΛΕΠ. Επιμ. Θ. Κίζος, Θ. Ιωσιφίδης και Ι. Σπιλάνης, Gutenberg, Αθήνα: 69-93.
- ▣ Κουφάκος Ι. (2005) «Συμβουλευτικές Υπηρεσίες για την Εύρεση Διεξόδων Απασχόλησης ή Αυτοαπασχόλησης», Επιμελητήριο Χίου, Χίος.
- ▣ Μακρουδημήτρης Αντ. (1999): Κεφάλαιο 2^ο «Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Υφιστάμενη Κατάσταση και Προοπτικές» (σ.49 - 63), στο «ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ. Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα», ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα.
- ▣ Μακρουδημήτρης Αντ., (1989), *Η Οργάνωση της Κυβέρνησης – Ζητήματα Συνοχής και Διαφοροποίησης*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλας.
- ▣ Μακρουδημήτρης Αντ. (Οκτώβριος 2004): Οι «μαύρες» τρύπες της διοίκησης (σ.26 - 28), ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ (τ. 211).
- ▣ Μαραβέγιας Ν., (2003), *Οι Εξελίξεις στην Κοινή Αγροτική Πολιτική και η Ελληνική Γεωργία*, Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλας.
- ▣ Μάστορα Κ. (Μάιος 1998): ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - Η Πολιτική της Ε.Ε. για τη Διαχείριση των Οικοσυστημάτων, Μ.Κ.Σ., Πανεπιστήμιο

- Αιγαίου - Τμ. Περιβάλλοντος, Τομέας Διαχείρισης Οικοσυστημάτων (Διαχείριση Οικοσυστημάτων Ι), Μυτιλήνη.
- Μιχαλόπουλος Γ. (Μάρτιος - Απρίλιος 2006): Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Παραγωγής με Αναφορές στη Λίπανση (σ.56 - 62), ΓΕΩΡΓΙΑ - ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ (τ. 3).
 - ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. (ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2005): Η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.), ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ., Αθήνα.
 - Πετράκης Π.Ε. (2009) Σημειώσεις Ενότητας «Ειδικά Θέματα Διδακτικής & Δια Βίου Εκπαίδευσης», Πρόγραμμα Συμπληρωματικής Εκπαίδευσης – «Οργάνωση & Διοίκηση της Εκπαίδευσης», Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
 - Σιούτη Γ.Π. (2005): Βιώσιμη Ανάπτυξη και Προστασία του Περιβάλλοντος (σ.73 - 85), στο Σκούρτος Μ.Σ., Σοφούλης Κ.Μ. (Επιμ.): Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - Η Ανάλυση του Περιβαλλοντικού Προβλήματος από την Σκοπιά των Κοινωνικών Επιστημών, ΤΥΠΩΘΗΤΩ - Γ. Δαρδανός, Αθήνα.
 - Σπανού Κ. (2005): ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - Η Ελληνική Εμπειρία (σ.115 - 175), στο Σκούρτος Μ.Σ., Σοφούλης Κ.Μ. (επιμ.): Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - Η Ανάλυση του Περιβαλλοντικού Προβλήματος από την Σκοπιά των Κοινωνικών Επιστημών, ΤΥΠΩΘΗΤΩ - Γ. Δαρδανός, Αθήνα.
 - Υπουργείο Γεωργίας (Μάιος 1999): AGENDA 2000 – Αγροτική Πτυχή, Αθήνα.
 - Χασσίδ, Ι (2003) Επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό Τομέα , Υπουργείο Γεωργίας και ΚΕΠΑΠΕΙ. Τόμος Α', σελ 215
 - www.ypepth.gr
 - www.ekepis.gr

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- ▣ Adelle C., Hertin J., Jordan A. (2005): Sustainable Development "Outside" the E.U.: What Roles for Impact Assessment?, W.P. (No.8), CSERGE, U.K.
- ▣ Berling A. (26/10/2005): G.A.E.Cs in the Reformed C.A.P. (p.1 – 31), OPENING SESSION, 2nd Workshop on the Implementation & Control of G.A.E.Cs, 26 – 27/10/2005, Ispra.
- ▣ Christensen T., Rygnestad H. (February 2000): ENVIRONMENTAL CROSS COMPLIANCE – Topics for Future Research, W.P. (No.1), S.J.F.I., Denmark.
- ▣ Commission of the European Communities (25/7/2001): EUROPEAN GOVERNANCE – A White Paper, COM (2001) 428 final, Brussels.
- ▣ Copa - Cogeca (8/3/2007): Position of Copa - Cogeca Concerning the Commission's Proposals for Technical Simplification of the C.A.P., Brussels.
- ▣ Dimopoulos D., Fermantzis I., Vlahos G. (August 2006): The Responsiveness of Cross – Compliance Standards to Environmental Pressures, D.P. (No.12), Cross – Compliance Network.
- ▣ Grochowska R. (21/9/2005): FARM ADVISORY SYSTEM – Regulatory Rules (p.1 – 14), 1st Workshop on the Implementation on the Farm Advisory System, 21 – 22/9/2005, Ispra.
- ▣ Guerra P. (20/10/2004): Cross – Compliance in Italy (p.1 – 18), SESSION 2 “Organisation and Exchange of Information for Control of G.A.E.Cs and/or Cross Compliance”, 1st Workshop on Definition and Control of G.A.E.Cs and Cross Compliance with Environment Directives, 19 – 20/10/2004, Ispra.
- ▣ I.E.E.P. (July 2006): CROSS COMPLIANCE: An Example of Better Regulation?, D.P. (No.15), Cross Compliance Network.
- ▣ Jacobson R.(1992). The ‘Austrian’ school of strategy. *Academy of Management Review*, 17, 782-807.
- ▣ Koutsomitros S. (27/10/2005): The Farm Advisory System in Greece (p.1 – 16), 3rd CIFAS Study Stakeholder Meeting, Brussels.

- Miller D. & Friesen P.H. (1982). Innovation in conservative and entrepreneurial firms: Two models of strategic momentum. *Strategic Management Journal*, 3, 1-25.
- Povellato A., Scorzelli D. (August 2006): THE FARM ADVISORY SYSTEM: A Challenge for the Implementation of Cross Compliance, D.P. (No.14), Cross Compliance Network.
- Vlahos G. (21/9/2004): 'Good Agricultural and Environmental Conditions' Standards in Greece (p.1 - 13), BLOCK III, SEMINAR "Cross Compliance in Central and Eastern European Countries", 20 - 21/9/2004, Prague, Czech Republic.